

A2

KULTURNÍ ČTRNÁCTIDENÍK
25. 10. 2017 ROČNÍK XIII
ADVOJKA.CZ
CENA 39 Kč

22

PSYCHEDELIKA JAKO LÉK

Blade Runner 2049

Witkiewiczova Narkotika

environmentální žal Hany Librové

Španělsko a katalánský problém

fraška kolem léčebného konopí

básně Nicanora Parry

Ilustrace Martin Kubát, 2017
ISSN 1803-6635

DÁREK PRO VÁS:
OBAL JE NAPUŠTĚN LSD

Být, či nebýt (Evropanem)

TOMÁŠ SAMEK

Jsmе v nerovné pozici: píšu tyto řádky před volbami, zatímco čtenář už zná jejich výsledek. Lze vůbec takovou nevýhodu proměnit ve stať, z níž by měl čtenář užitek? Myslíím, že lze: pohled z bodu, kdy ještě nejsou známa přesná čísla, nutí přemýšlet o dlouhodobých trendech, na nichž toho volební výsledek už tolik nezmění; sám je totiž jejich výrazem, bez ohledu na procentuální poměry. V trendech se zase tolik nelišíme od okolního světa: všude posilují politické subjekty, které o sobě tvrdí, že se liší od zavedených stran. První výsledek je tedy zřejmý – k takovému posílení dochází i u nás.

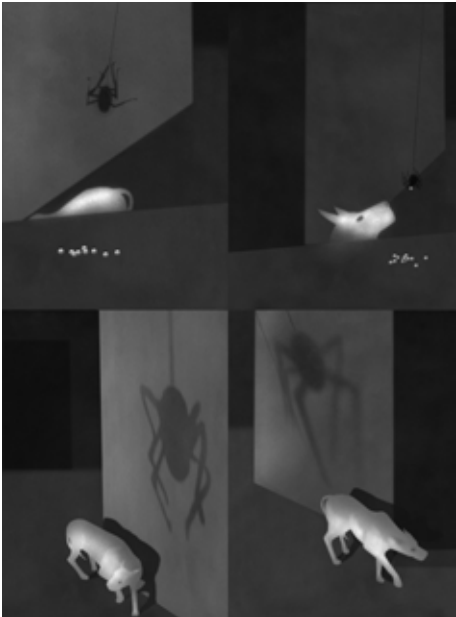
Poprvé v dějinách samostatné České republiky získává nejvíc mandátů hnutí, které se rétoricky distancuje od politické třídy jako celku. A není – troufám si dopředu tvrdit – ve sněmovně samo: zasedá v ní nejvíc poslanců protestních stran v celé porevoluční historii, byť jsou to strany hodně různé – od těch, jež se tam dostávají poprvé, po ty, které tam jsou už dlouhá léta; od těch, které chtějí vzít současný ústavní řád šturmem, po ty, jejichž protest je toliko řečnický, což prokázaly svou účastí ve vládě.

Trend první: naše politické kolbiště se fragmentarizuje a zároveň sílí hlasy těch, kdo – z různých důvodů, pozic a úhlů – vyjadřují nesouhlas se stávajícími pořádky. Strany protestu jsou ovšem stále ještě svými zájmy i svým voličským zázemím značně roztržité – a kromě oligarchova hnutí žádná z nich dosud nevládla. První povolební otázka zní: Půjdou s tímto hnutím do koalice další protestní strany a kolik jich v ní bude?

Trend druhý: ať už se koalice slepí z jakýchkoli partají, vytvoří vládu, která bude v nejbližších letech pod rostoucím tlakem, aby se jasně postavila k Evropě a našemu místu v ní. Nakolik se do Evropy zapojíme? Přimkne-me se k jejímu stále zřetelnějšímu německo-francouzskému gravitačnímu středu, anebo u nás převládnu spíš síly odstředivé? To je podle mě otázka podstatnější než nynější vášnivé dohady, kdo s kým bude vládnout. Dohady, které lze ostatně tentokrát vyjádřit stručně: „Kdo s ním?“ Ať už bude vládnout kdokoli, zmíněnému tlaku bude dříve či později nemilosrdně vystaven a bude muset

hledat odpověď na dávnou otázku, jež nám bude položena s novou naléhavostí: Kam patříte? Chcete na Západ, či na Východ?

I v prvních porevolučních volbách vítězil rétorický distanc od zavedených stran. „Strany jsou pro straníky, Občanské fórum je pro všechny,“ volalo se tehdy. Také dnes se do jisté míry lámou zavedené pořádky, i když ne s takovým nadšením ani s takovou razancí jako tenkrát. Přesto lze ve vzduchu cítit *možnost* postupné proměny systé-

Kresba Silvie Vavřínové

mu za bod, odkud není snadného návratu. Ale zatímco začátkem devadesátých let si voliči takovou změnu povětšinou přáli a její odpůrce označovali hanlivě jako „přátele starých pořádků“, dnes je v tomto klíčovém bodě národ rozpolcen: mnozí vítáči listopadového převratu se dnes mění v novodobé přátele starých pořádků, neboť je jímá úzkost ze směru, kterým se dává do pohybu naše společnost. A tak je teď z nejednoho včerejšího revolucionáře opatrný stoupenec statu quo. Sotva se tomu divit: tehdy nešlo o nic menšího než o demokracii a ztrápená potíž dneška je, že si nejsme ani zdaleka jisti, zda o ni nezačíná jít znovu.

Obdobnou proměnou prošel náš postoj k Evropě. Tenkrát jsme skoro všichni chtěli

„zpátky do Evropy“, zatímco teď v tom jaksi nemáme jasno: která vrstva naší evropské totožnosti je zrovna silnější – ta, jež nás víže k západní Evropě, či naše puzení k čím dál autoritářštějšímu Visegrádu? Vnímáme jako své spojence Berlín, Paříž a Brusel, anebo dnešní Budapešť a Varšavu? Jednou z největších českých iluzí je přesvědčení, že toto dilema neexistuje, poněvadž v Evropské unii už jsme a váhavé přešlapování na místě nám bude procházet donekonečna. Jenže systém je v pohybu a zvolna, leč nezadržitelně se mění – nejen u nás, nýbrž všude v Evropě a doba, kdy jsme si nemuseli jasně vybrat, pomalu, avšak jistě končí. Neboť i zemím eurozóny tikají hodiny neúprosně: buď se dokážou transformovat v útvar, který funguje jako celek i v době hospodářských krizí, anebo se při nějaké té příští rozpadne. Cenou za to bude obrovské, skokové zchudnutí celého kontinentu; raději ani nedomýšlet, čím bychom za takové zchudnutí brzy poté zaplatili politicky.

Proevropské síly jsou stále mocné, protože není v zájmu velkého průmyslu, obchodu ani financí, aby se Evropská unie rozpadla – a stále to není ani v zájmu naprosté většiny obyvatelstva. Bude-li jádro eurozóny nuceno zachránit samo sebe za cenu, že hodí přes palubu váhavce, nepochybně tak učiní. Slovenský premiér si toho je vědom, a tak nedávno prohlásil, že důležitější než celý Visegrád je to, aby bylo Slovensko součástí německo-francouzského jádra Evropy. Ač se tomuto muži naše liberální inteligence často (a mnohdy právem) posmívá, smutný fakt je, že takhle jasného zahraničněpolitického stanoviska jsme se od žádného českého vládního činitele nedočkali.

Na tomto poli neočekávejme ani po volbách změnu k lepšímu. Český volič patří k těm nejeuroskeptičtějším v Evropě. A vzhledem k tomu, že volby vyhraje populistický oligarcha, není již nejnaléhavější otázka, kdo s ním vytvoří koalici, nýbrž kam nás nakonec ta vláda povede. Na rozcestí mezi Východem a Západem je podstatné ptát se ani ne tak: „Kdo s ním (půjde)?“, jako předeším: „Kam s ním (my všichni půjdeme)?“

Suneme se po těchto volbách víc na Východ? To je ta otázka.

Autor je antropolog.

editorial

Na přelomu září a října se v Praze konala Mezinárodní transpersonální konference, na níž se mimo jiné probíral aktuální stav výzkumu a terapeutického využití psychedelických látek. Podobné akce dokazují, že tyto substance už dávno nejsou demonizovanými „drogami“, jež ničí lidské životy a proti nimž by se měla vést nesmiřitelná válka, a také že psychedelika přestávají být užívána jen rekreačně. Znovu se stávají předmětem vědeckého výzkumu, součástí terapeutických postupů a celkově se s nimi počítá v mnohem širším společenském rámci než donedávna. Nejde o nic zcela nového, výzkumy halucinogenů probíhaly už v šedesátých a sedmdesátých letech, a to i v ČSSR. Nyní se na ně navazuje a pozornost se kromě LSD zaměřuje i na antidepresivní účinky silocybinu nebo ketaminu, na MDMA jako prostředek zvládnutí posttraumatického stresového syndromu i na další psychedelické látky, které nejen že závislost nevyvolávají, ale dokážou i vyléčit návyk na jiné drogy, nebezpečnější. Z nezvyklého množství tematických textů je zřejmé, že různé změny vědomí jsou blízké i kulturním redaktorům A2 – ať už se jedná o extázi způsobenou tancem, psychedelické filmy, historku o tom, jak si John Lennon během nahrávání nejvýznamnějšího alba Beatles místo amfetaminu dal LSD, anebo literární ztvárnění peyotlových halucinací. Všem čtenářům přejeme nejen spoustu léčivých zážitků, ale hlavně to podstatné, co je k nim potřeba: dobrý set a setting. Karel Kouba

z obsahu

- 6 Deset otázek pro Kapitál. S Tomášem Hučkem o novém slovenském časopisu / Karel Kouba
- 9 Bohové robotů. Blade Runner podle Denise Villeneuve / Michal Böhm
- 10 Tanec jako psychedelikum. Socializované a nesocializované dosahování extáze pohybem / Nina Vangeli
- 20 Dokázat projít traumatem. S Annie a Michaellem Mithoeferovými o terapii pomocí MDMA / Martina Faltýnová
- 22 Nevím, jak jsem se sem dostal / Nicanor Parra
- 24 Co bude dál? Španělsko a katalánský problém / Jakub Horňáček
- 27 Zakázaná léčba. Dvě knihy o psychedelikách / Lukáš Rychetský
- 30 Fraška kolem léčebného konopí. Nemocní musí v Česku překračovat zákon / Lukáš Hurt

PŘÍŠTÍ ČÍSLO A2
VYJDE VE STŘEDU
8. LISTOPADU 2017

Filip Drlík

Už týden zdokonaluju
techniku slovanského podřepu,
je to prý ideální
z hlediska evoluční biologie

Už zase kouřím
a měsíc jsem nebyl střízlivej

Slav squat mi docela jde,
nejvíc v těch týdnech
mezi fakturama

Báseň vybrala Michaela Velčková

Jasná zpráva o konci světa

Environmentální žal Hany Librové

Kniha Věrní a rozumní je třetím dílem původně nezamýšlené trilogie socioložky Hany Librové, která už v polovině devadesátých let vydala práci Pestří a zelení, zkoumající život ekologicky citlivých lidí, a o deset let později podobně zaměřenou publikaci Vlažní a váhaví. V aktuálním svazku autorka analyzuje pesimistickou perspektivu, která se před námi otevírá v době, kdy už je záchrana přírody nemožná.

PAVEL ŠPLÍCHAL

Socioložka Hana Librová se již potřetí vypravila mezi ekologicky uvědomělé lidi, aby popsala jejich život v době, kdy je záchrana přírody předem prohraným bojem. Etnografický popis a analýza hodnot a praxe „věrných a rozumných“, jak Librová ekologické alternativce – i celou knihu – tentokrát pojmenovala, je ale součástí ambicióznějšího cíle: pojednat o životě na Zemi a ochraně přírody v éře, kdy naši planetu zasáhly změny, před jejichž účinky se nikdo neschová a které množství živých organismů patrně ani nepřežije.

Proti pragmatismu

Jak si dnes stojí život na naší planetě, uvádí Librová hned na začátku první kapitoly. Statistické vyjádření planetární situace „živáčeků“, jak nazývá zranitelné a vymírající živé tvory, je zdrcující. Od roku 1970 do roku 2014 vyhynulo na Zemi 52 procent druhů a další rychle mizí. Šance na změnu tohoto neblahého trendu přitom

a ve víře v technologický pokrok předpokládají nejen přežití lidstva, ale i jeho schopnost přetvořit si planetu podle svého. Tomu odpovídají různé ekopragmatické přístupy, vycházející z pojetí přírody jako zahrady, kterou si člověk upraví, jak uzná za vhodné. Autorka na několika konkrétních příkladech ukazuje praktickou neproveditelnost takovýchto „zahradnických“ pokusů a vysvětluje absurdnost tohoto pragmatického přístupu.

Malý vzorek

Librová patří ke generaci ochránců přírody, kteří si pamatují první vědecká varování před blížící se ekologickou katastrofou a ovšem také svoji víru v možnost tento proces zvrátit. Namísto toho se dočkali hořkého zklamání – likvidace přírody neskončila a potvrdilo se, že varování ekologů bylo namístě. Prohlásit „My jsme vám to říkali“ v tomto případě žádnou útěchu nepřinese. Jedním z motivů

Vzorek zkoumaných osob je však bohužel příliš malý. To není metodologická námitka, ale prosté konstatování faktu, souvisejícího bezesporu i s tím, že ekologičtí aktivisté nejsou v naší společnosti ani zdaleka běžným typem. Svědectví o těch, kteří „to tak nechtěli a něco s tím dělali“, ale nikdy nebyli určující politikou silou, která by dokázala směřování společnosti vychýlit, je nicméně podstatnou součástí publikace.

Ekologický luxus

Vzhledem k naléhavosti ústředního tématu knihy stojí poněkud na okraji jiný, méně závažný motiv, jímž je takzvaný ekologický luxus. Jde o luxus, který zažívají „pestří a zelení“ díky svému těsnějšímu sepětí s přírodou a který běžný městský člověk buď vůbec nemá možnost zažít, nebo jej nedokáže patřičně docenit. Krásy přírody jsou proto chápány jako svého druhu nedostatkové, luxusní zboží.

Smutek nad zánikem živočišných druhů a biotopů je srovnatelný se zážitkem smrti blízkého člověka. Foto nextsuccession.com

prakticky neexistuje. Pesimistická perspektiva, kterou toto poznání pro ekologicky citlivého člověka představuje, nás provází celou knihou. *Věrní a rozumní* s podtitulem *Kapitoly o ekologické zpozdilosti* jsou sice sociologickou, a tedy vědeckou prací, ale autorka stejně jako v *Pestrých a zelených* (1994) a *Vlažných a váhavých* (2003) i nyní zaujala k subjektům svého zkoumání otevřeně chápající až sympatizující vztah. Tentokrát navíc svůj text prokládá přírodní poezií různých autorů, což má nejen přiblížit emocionální rovinu vztahu k přírodě a její ochraně, ale snad také zvýraznit fakt, že k přírodě se nedá přistupovat pouze technokraticky a pragmaticky. Citlivost k přírodě zahrnuje i vědomí, že složitost procesů, které se v ní odehrávají, nelze beze zbytku uchopit rozumem a že přírodu nelze „nadesignovat“ tak, aby sloužila jen potřebám člověka. Librová v této souvislosti klade otázku, jaké chování může být při pohledu na postupující ekologickou katastrofu vlastně rozumné.

Jak známo, epocha, ve které se člověk stal hlavním geologickým faktorem na planetě, se nazývá antropocén a má původ snad někde na začátku minulého století. Pro přírodu jako celek je to období pouze tragické. Přesto podle Librové mnozí antropocén vnímají jako potvrzení dominance člověka nad přírodou

Věrných a rozumných se tak stává „environmentální žal“, který si Librová vypůjčuje od „sester thanatoložek“, tedy vědkyň zabývajících se smutkem ze ztráty přírodního světa. Tento typ žalu nejčastěji zažívají ochránci působící přímo v terénu, kde jsou konfrontováni se zánikem celých živočišných druhů a biotopů. Jejich smutek je srovnatelný se zážitkem smrti blízké osoby, jenže zatímco se pozůstalý teskní po svém blízkém setkává se soucitem a pochopením okolí, člověk teskní po ztracené přírodě často ve společnosti zažívá odmítnutí a nevraživost.

Za těchto okolností se výzkumnice Librová logicky ptá po motivaci jedinců, kteří i po letech dobrovolné skromnosti zůstávají věrní svému rozhodnutí žít ekologicky uvědomělý život s omezeními, která jsou s ním spojená. Nejde přitom jen o motivace ochránců či městských ekologických aktivistů. Přesvědčivým důvodem pro ohleduplnost k životnímu prostředí může být i víra v Boha, jež navíc dává aspoň nějakou naději.

Je jistě užitečné odmítnout bludy o ekologických aktivistech jako mladých poblázněncích, kteří se přivazují ke stromům, a dozvědět se, že skupina aktivistů je vnitřně pestrá co do věku, vzdělání i profese. Spojujícím prvkem se tak stává jen sama „ochrana přírody“.

Nejedná se přitom o požitek typu výstupu na Himálaj, ale o štěstí, které můžete zažít v blízkosti domova nebo přímo na vlastní zahradě. Termín „ekologický luxus“ možná působí nadbytečně, ale s dalším úpadkem přírody může vstoupit do běžného slovníku. Mizení přírody, využívané mimo jiné k procházkám, chataření a dalším oddechovým aktivitám, může brzy udělat z dnes běžných činností poměrně vzácnou, a tedy i nákladnou kratochvíli. Ostatně už dávno se společenské nerovnosti projevují také kvalitou „životního prostředí“ jednotlivých vrstev. I když Librová víceméně odmítá spojovat sociální a ekologické problémy (protože u podobných uskupení vždy nakonec zvítězí zájmy sociální), ochrana přírody se těžko obejde bez zásadních politických a sociálních změn, které by například kýženou „pestrost“ přinesly širším skupinám obyvatel. To ale už není tématem knihy.

Pokud je vědění moc, Librová s ní nakládá velmi pokorně. Ani ona v současné neutěšné situaci *neví*, neboť si uvědomuje, že vůči přírodě a jejím změnám zůstáváme bezmocní. Autor je publicista.

Hana Librová a žáci: Věrní a rozumní. Kapitoly o ekologické zpozdilosti. Masarykova univerzita, Brno 2017, 328 stran.

Andrej a Michail Rudněvovi: Jidášův polibek, detail, 2017

Poklidná subverze Amose Oze

Byl Jidáš prototypem zrádce a prospěcháře, jak jej líčila křesťanská tradice, anebo naopak oddaným následovníkem Krista? Izraelský spisovatel Amos Oz se ve svém románu Jidáš vyslovuje pro druhou možnost. Kniha je zároveň komentářem k dějinám židovského státu i jeho konfliktu s Palestinou.

ONDŘEJ ŠKRABAL

Amos Oz patří spolu se svým vrstevníkem Avramem B. Jehošuou nebo mladším Etgarem Keretem k nejprodávánějším izraelským spisovatelům. Držitelé české Ceny Franze Kafky a pravidelnému nominantovi na Nobelovu cenu vyšla u nás již několikátá kniha. Po mezinárodně úspěšném *Příběhu o lásce a tmě* (2007, česky 2009) nebo *Černé skříňce* (1987, česky 2010) a *Scénách z venkovského života* (2009, česky 2013) byl letos do češtiny přeložen román *Jidáš* (Ha-bSORa al pi Jehuda iŠ Kariot, 2014). Pod prostým názvem se skrývá zdánlivě jednoduchý příběh zklamaného pětadvacetiletého studenta, který hledá klid v domě starého intelektuála a jeho snachy. Ve skutečnosti Oz čtenářům předkládá filosofickou úvahu spojenou s propracovaným výkladem novodobé izraelské historie.

Nejvěrnější z apoštolů

Knihu lze považovat za promyšlené politické stanovisko k dnešní situaci v Izraeli. To ostatně není u Oze nic překvapivého. Autor mnohých experimentálně laděných textů, jako je například do češtiny nepřeložená próza *Oto ha-Jam* (Stejné moře, 1999), vypráví v *Jidášovi* neobvykle prostý a přístupný příběh mladého nadšeného socialisty Šmuela, který se v druhé půlce šedesátých let ztrácí nejen v přípravě své vysokoškolské diplomové práce na téma „Ježíš očima Židů“, troskotající na vykreslení Jidáše Iškariotského, ale i v úvahách o smyslu svého židovství a vůbec své existence.

Křesťanská tradice učinila z postavy Jidáše prototyp židovství – předobraz zrádce, vraha a člověka nadevše toužícího po penězích. V esejistických pasážích knihy, které mohou být přímou vypravěčovou promluvou, ale

stejně tak citacemi ze Šmuelovy diplomové práce, jsou ovšem rozvíjeny jiné interpretace. Jidáš je nahlížen jako nejvěrnější z apoštolů – až tak bezmezně věřící, že Krista sám utvrzuje v nutnosti sebeobětování, protože je přece „jasné, že obživne“, a prokáže tak své božství. Jidáš proto prý musel vynaložit značné úsilí, aby Kristovu popravu v Římě domluvil.

Jidášův příběh je vděčné a dodnes literárně využívané téma. V posledních letech se stejnojmenným monodramatem přišla například nizozemská dramatička Lot Vekemans. Její Jidáš je ale na rozdíl od toho Ozova vykreslen jako pragmatický televizní bavič, který využívá dnešní „pokřivené morálky“ k obhajobě své „zrady“.

Lstivé sdělování pravdy

Na mýtu o úplatném Jidášovi, jehož radikálnímu zrádcovskému pojetí sama Bible zase tolik nenahrává, postupně Oz ukazuje nejen obecné nepochopení Židů a židovství, ale třeba i pokřivený diskurs o Ben Gurionově premiérství, nevyhnutelnosti izraelských válek nebo nesnášenlivosti mezi Araby a Izraelci. Mainstreamovému čtenáři, který možná po této knize sáhl a při čtení ji neodložil, předkládá Oz srozumitelnou formou poměrně široký historicko-politický rámec současného dění v židovském státě a naznačuje odpovědi a řešení, ke kterým by se běžný čtenář jinak jen stěžoval. Tato strategie je nejen součástí trendu prolínání prozaické fikce a nonfikce, který můžeme sledovat v posledních letech, ale také – řečeno s Brechtem – Ozova nezaměnitelné „lstivého sdělování pravdy“.

Jidáš pokračuje v kursu Ozových autobiograficky laděných knih a asi nejbližší má k esejům z knihy *Židé a slova* (2012, česky 2015), napsané spolu s jeho snachou, historičkou Faniou Salzbergerovou. Oz tiše revoltuje skoro celý život. V patnácti letech se jistý Amos Klausner rozhodl kvůli neshodám s konzervativním otcem odejít z domova, změnit si příjmení na Oz a nastěhovat se do kibucu. Měl plán stát se spisovatelem, a to se mu díky tamější radě starších, která mu vyhradila tři dny týdně pouze na psaní, podařilo. Dnes patří k slabnoucecímu levicově demokratickému proudu izraelské společnosti (je mimo jiné jedním ze zakladatelů hnutí Mír nyní), jenž se snaží o přirozený dialog s Araby i jinak smýšlejícími Židy. Je zastáncem židovství založeného na vztahu k Písmu z pohledu literární tradice, nikoli náboženství. Zdůrazňuje, že izraelská státní identita je (nebo by měla být) především sekulární.

Přestože si Ozovy texty vždy pevně stojí za svým humanistickým poselstvím takřka „proti všem“, dokážou zároveň čtenáře

zvláštním způsobem uklidňovat. Oz popisované problémy nezahazuje, ale ani nepochybuje například o budoucím mírovém vyřešení izraelsko-palestinského konfliktu. Jeho časovým horizontem je však v této věci – což připomene Čechova a jiné v Izraeli oblíbené ruské klasiky – doba okolo dvou set let.

Autor je divadelní režisér a redaktor Psiho vína.

Amos Oz: Jidáš. Přeložily Lenka Bukovská a Mariana Fischer. Paseka, Praha 2017, 256 stran.

Frapantní nedorozumění

V předminulém čísle A2 psal Petr Andreas o stupňujícím se individualismu v české literatuře, jehož vrchol spatřoval v literárněkritické anticeně Mokrá ponožka. Roman Kanda, který se na realizaci anticeny podílel, vysvětluje, proč se Andreasova argumentace mýjí se skutečností.

ROMAN KANDA

Souhlasím s tezí Petra Andrease, kterou formuloval na začátku svého článku *Schovat se před kritiky* s podtitulkem *Spisovatelé a kritika v éře individualismu* (A2 č. 20/2017), totiž že společným jmenovatelem polistopadového dění v politice i kultuře je individualismus coby ústřední princip hegemonní ideologie liberalismu. Nicméně vzhledem k tématu, o němž autor pojednává, se tato teze jeví příliš nejasná a široká. Právě značná obecnost výchozí myšlenky pak Andreasovi umožňuje, aby k sobě přiřadil jevy, které spolu souvisejí pouze částečně, volně nebo minimálně. Symptomy individualismu hledá natolik usilovně, že argumentační výstavba jeho článku drží pohromadě – dokud ovšem není konfrontována s fakty. Potom vyjdou najevo nedorozumění místy až frapantní.

Andreas si ve svém článku všímá tří kulturních jevů či událostí: vzniku Asociace spisovatelů, manifestu *12 odstavců* (Respekt č. 24/2013) a vyhlášení kritické anticeny Mokrá ponožka, za níž stojí časopis Psi víno. Protože jsem se na realizaci Mokré ponožky podílel a jsem

rovněž spoluautorem zdůvodňujícího textu, rád bych k této věci řekl několik objasňujících slov. Nejde mi primárně o ideologickou či hodnotovou konfrontaci s autorovým hlediskem, jen se pokusím uvést věci na pravou míru.

Estetický solipsismus?

Připomeňme si nejprve Andreasovu argumentaci. Poté, co kriticky zmínil manifest *12 odstavců*, jejichž signatáře prý svedla dohromady „touha po individuálním uznání“ (což údajně znamená odmítnutí požadavků, které na ně klade kritika a společnost), přechází Andreas okamžitě k anticeně Mokrá ponožka. Už tento náhlý přechod je manipulativní, neboť názorová spojitost je zde malá, a je možný jen díky značně vyvýšené, přímo ptačí perspektivě, která je v článku nastolena. V Mokré ponožce spatřuje Andreas dosavadní vrchol „estetického solipsismu“ – tento pojem není sice v textu nijak rozveden, lze ovšem uhadnout, co jím autor míní. Krajní subjektivismus estetického hodnocení přivádí podle Andrease autory zdůvodňujícího textu k tomu, že kritik má „vykládat text dlouho, dokud se nepodvolí autorskému gestu a nepronikne k významu“. Autoři Mokré ponožky prý tedy kritikovi upírají právo na estetický soud. Jejich pojetí kritiky přirovnává k nehodnoticímu vztahu psycho-terapeuta a pacienta: tvůrce má být stejně jako pacient především uznán a jeho identita má být potvrzována. Kritická funkce by tak byla nahrazena afirmací tvůrčího subjektu.

Záludnost Andreasovy argumentace spočívá v tom, že na čtenáře neznalého původního textu Mokré ponožky působí koherentně a přesvědčivě. Je tu však jedna maličkost: východisko Andreasových vývodů je smyšlené. Nic z toho, o čem Andreas píše a co ze svého pohledu logicky kritizuje, ve zdůvodňujícím textu Mokré ponožky nestojí. Rozhodně coby porotci neupíráme kritikům právo na estetický soud. Ani nám nešlo o to, abychom snad manifestovali požadavek kritiky k tvůrci servilní a blahosklonné – to by samozřejmě znamenalo suspenzi kritiky. Šlo nám o něco jednoduššího a ve svém důsledku naprosto protikladného: upozornit na to, že zmíněná suspenze kritiky se odehrává tady a teď. Přitom k její analýze není potřeba abstraktních filosoficko-politologických kategorií a pojmů, v nichž si libuje Andreas. Postačí stará dobrá filologická metoda textové analýzy, abychom si povšimli, že daná recenze – v inkriminovaném případě recenze Petra Kukala – je špatná: špatně napsaná a myšlenkově ledabylá. Kritik zde prostě nezvládl své řemeslo. Nic víc, nic méně. Závěrečná věta zdůvodňujícího textu proto zní: „Literární časopisy či pořady by však i v dnešní nevyhovující situaci měly nekontrolovanému bujení neprofesionality odolávat, a ne se na něm aktivně podílet.“

Kompozice na úkor faktů

Jakoukoli normativitu jsme ve zdůvodnění ponechali stranou (pokud jí Andreas nemíní výtku vůči recenzentovu sexismu). Navíc o díle, kterého se Kukulova recenze týká, nepadne v našem textu jediná hodnotící zmínka. Zůstává proto záhadou, z čeho Andreas konstruuje naši údajnou koncepci literární kritiky jakožto kritiky vstřícné. Podle mého názoru tu zapůsobil myšlenkový zkřat, projevující se už tím, že Andreas úzce spojil Mokrou ponožku a *12 odstavců*, a vytvořil tak narativ-falzifikát o stupňujících se symptomech individualismu v současné kultuře, který potřeboval pointovat. Efekttní kompozici úvahy byla nakonec obětována rovina evidence faktů.

Kdyby to, o čem Andreas píše, ve zdůvodňujícím textu Mokré ponožky opravdu stálo, ihned bych s jeho kritikou souhlasil. Ovšem i tak by bylo potřeba ji zkonkrétnit. Jak ještě by například představitelé Asociace spisovatelů měli doložit „skutečnou symbolickou sílu literatury a nezastupitelnost její sociotvorné a kulturotvorné funkce“, když projevy Ondřeje Buddeuse, Adama Borziče nebo Miroslava Petříčka na sjezdu v červnu 2015 tematizovaly právě otázky společenského přesahu literatury? Seznámil se Andreas s těmito projevy, nebo zná jen text stanov? Stojí-li jeho kritika na neúplných nebo dokonce falešných základech, zůstává její přínos hodně diskutabilní. Je to škoda, protože potřeba diskuse o stavu současné kritiky už začíná být akutní.

Autor je literární teoretik.

Ať žije peyotl!

Drogové výzkumy Stanisława Ignacyho Witkiewicze

V souboru esejů Narkotika, poprvé vydaném v roce 1932, se polský dramatik, spisovatel a malíř Stanisław Ignacy Witkiewicz rozepisuje nejen o důsledcích užívání rozmanitých drog, počínaje nikotinem a morfiem konče, ale zmiňuje se i o literatuře, hygieně nebo hemoroidech.

KAREL KOUBA

V českých překladech jsme doposud měli možnost poznat výjimečnou postavu polského umělce Stanisława Ignacyho Witkiewicze (1885–1939), známého také jako Witkacy, jen coby dramatika. V roce 1986 vyšel pod názvem *Hry* soubor jeho nejslavnějších dramatických děl, v roce 2002 následoval další svazek pod názvem *Hry II*. Ačkoliv Witkacy jakožto zástupce polské avantgardy do svých dramát hojně vtěloval své názory na umění, kulturu i světové dění, až nyní máme možnost si prostřednictvím *Narkotik* (Narkotyki, 1932) udělat obraz o esejistické části jeho díla. Je ovšem třeba předeslat, že se nejedná o úplně reprezentativní dílo, a to nejen kvůli výjimečnému tématu, jemuž se ve třicátých letech s takovou otevřeností a odvahou věnoval málokterý umělec, ale i z důvodu zdravotněho apelu, jímž Witkiewicz bojuje proti závislostem a omámení mysli, ale i nedostačné hygieně.

Zaveďme prohibici

Narkotika se skládají z kapitol věnovaných takzvaným společenským drogám nikotinu a alkoholu, dále kokainu a morfinu, které v době vzniku knihy byly běžně dostupné, a potom éteru a především peyotlu. Překvapí poněkud komický a zlehčující apendix, nazvaný O mytí, holení, aristokratománii, hemoroidech a podobných věcech, což je soubor hygienických doporučení, ale i názorů na aristokraty a najdeme tu i návod na výrobu léčivé masti nebo radu, jak si zatlačit vyhrězlé hemoroidy zpět do útroh.

Klíčovým tématem jsou ale narkotika. Witkiewicz, který svou náklonnost k drogám nikdy netajil a dokonce experimentoval s jejich užíváním ve výtvarné tvorbě, věnuje nejvíce

prostoru droze patrně nejlhčí, tedy tabáku. Na padesáti stranách rozebírá působení této substance tolerované společností, na níž byl podle vlastních slov skutečně závislý a opakovaně se s touto závislostí snažil bojovat. Kouření Witkiewicz považuje za povrchní vzruch, který není možné nijak zužitkovat – a na klasické výmluvy kuřáků, týkající se soustředění, uklidnění nebo snazší defekace, má různé a poměrně rozumné argumenty. I když je jeho kritické stanovisko k obecné tolerovanosti kulturních drog stále aktuální, dramatizování účinků tabáku a závislosti na něm působí poněkud přehnaně.

Uznávám, že jakožto nekuřák závažnost tohoto tématu nedokážu plně docenit, ale i člověku s odporem k nikotinu se Witkacyho vývody o opotřebovávání organismu, nutnosti zavedení prohibice, ovlivňování vůle a otupování smyslů s odstupem času musí zdát naivní až směšné, ovlivněné vlastní slabostí, případně tehdejšími teoriemi vyzývajícími sílu vůle a absolutní čistotu myšlení. Nicméně to, co se zprvu může jevit jako naivní moralistní boj proti všem jedům, které ovlivňují lidské myšlení, rozvahu a fantazii, začne po podobně kritických kapitolách věnovaných alkoholu a kokainu dávat smysl u peyotlu.

Ještěři a fantastické vulvy

Styl jednotlivých kapitol jako by byl ovlivněn účinkem jednotlivých narkotik a skutečně inspirovaná je až ta věnovaná účinkům peyotlu. Konzervativní společenská kritika, která je přítomná v prvních kapitolách, je totiž podstatně zmírněna v rozpravě o účincích sušeného kaktusu *Lophophora williamsi*. Witkacy, který s peyotlem i meskalinem experimentoval vícekrát, podrobně popisuje svůj první zážitek s posvátnou mexickou drogou. Hned v prvním odstavci konstatuje terapeutické účinky tohoto psychedelika a drogu díky „morálnímu“ a sebezpytujícímu efektu i kvůli hlubokému vhledu do „skrytých pokladů psychiky“ navrhuje jako všeobecný lék na závislosti (v jeho případě mělo jít o odstranění návyku na tabák). To ovšem na začátku třicátých let minulého století bylo opravdu pokrokové zjištění, vzhledem k tomu, že s touto „šokovou terapií“ se začalo v léčbě závislostí experimentovat až o čtyřicet let později.

Intoxikace „metafyzickým“ narkotikem, „poskytujícím pocit podivnosti Existence,

který v normálním stavu zakoušíme málokdy“, spočívala v téměř dvanáctihodinovém sledu nekontrolovatelných halucinací, v nichž nakonec převládnu ještěři a erotické vidiny fantastických vulv. Popisy halucinací v literatuře obvykle nepatří k nejsilnějším pasážím, a to především kvůli nepřenositelné zkušenosti a komplexním vjemům, které během nich ovládnou lidskou mysl. V tomto případě se ale jedná o fascinovaný a výjimečně poutavý popis – díky jazykovým neologismům a zároveň analytické reflexi prožívané intoxikace je tato kapitola literárně nejceněnější. O výjimečnosti Witkacyho literárního zpracování svědčí alespoň rámcově srovnatelné popisy účinků meskalinu v našem prostředí. Jeden z nich pochází od botanika a cestovatele Alberta Vojtěcha Friče, který se však ve své práci *O kakttech a jejich narkotických účincích* (1924) zaměřil spíše na líčení své výpravy do Mexika za kaktusy, přičemž

poutavé jsou zejména intoxikované historiky z terénu. Druhý pozoruhodný dokument najdeme v knize *O smyslových ilusích* (1946) psychiatra Svetozara Nevoleho, v níž je kromě rozboru „běžných“ zrakových iluzí i příloha s kresbami pod vlivem meskalinu.

Nakonec ještě zmiňme Witkacyho živý styl se spoustou odkazů, aluzí na tehdejší literaturu, kulturu a popkulturu (která pro něho podobně jako narkotika zosobňuje zhoubu lidské kreativity) a ukončeme tento referát výzvou ze závěru klíčové kapitoly *Narkotik*: „Probuďte se, kuřáci, pijáci a jiní narkomani, dokud je čas! Pryč s nikotinem, alkoholem a veškerým ‚bílým šilenstvím‘. Pokud se ukáže, že peyotl je obecným protijedem proti všem těmto svinstvům, pak v tomto a pouze tomto případě: ať žije peyotl!“

Stanisław Ignacy Witkiewicz: Narkotika. Přeložil Ondřej Krochmalný. Rubato, Praha 2017, 192 stran.

Witkacy: Portrét Bohdana Filipowského, 1928

literární zápisník

Ráno v humanitárním táboře

ROMAN ROPS-TŮMA

To je tak, když člověk vstane levou nohou. Pořád se nemůžu toho zlozvyku zbavit. Řinčení nočníku ještě ani neodeznělo, a už k nám vlítli vedoucí. Strašně na nás řval a vyhrožoval, že celý cimře zatrhne brambory. Otrásl jsem se odporem při pomyslení, že bych byl jediný další týden na kuřecích křídýlkách. Přihodilo se to naposledy před mnoha týdny – a pořád mám nesnesitelně přecitlivělé bradavky.

Tenhle vedoucí, říkám mu ironicky zlý bachař, je bývalý poslanec za komunistickou stranu. Pamatuju si ze staré televize jeho buclatý obličej. Dnes je ještě buclatější. Snad není nemocný. Řve na nás s oblibou, že nic

nevydržíme; že nemáme smysl pro celek; že když on byl v našem věku, ani ho nenapadlo nemít pořádnou práci a přizívat se na společnost. Vzpomínám někdy na mladá léta. Sháněl jsem tehdy práci natolik svědomitě, že mi nešlo ani tak o výši platu, jako spíš o množství volného času, abych měl kdy vykonávat další práci nebo si shánět jinou.

Ale nejsou všichni takoví. Hodný bachař, tedy další náš vedoucí, je starý zelený – aktivista tělem i duší. Nejenže nám nevyhrožuje kuřecími křídýlky, ale po mých kamarádech dokonce někdy i sbírá prázdné stříkačky. Prý s nimi spolu s ostatními vedoucími hrají šipky, ale věřte táborovému humoru. V každém případě má v sobě ten chlapík kus ze skauta a kus z anarchisty, to se pozná.

Taky nám radil podat na urvaného bachaře stížnost. To mi s jeho dobromyslnou povahou moc neštymuje, protože si pamatuju kamaráda – spolupracovníka z minulého baráku, s kterým jsem kolem Vánoc odklízel sněh od kolejí. Vyprávěl mi, že přímo v budově hlavního nádraží je samostatný pavilonek, kde se písemné žádosti a stížnosti vyřizují. A dělá to prý jeden z našich spoluvězňů. Tedy spolupracovníků. Za odměnu. Jaký by to dávalo smysl? Po Silvestru jsem toho kamaráda už

neviděl. Střídá se nás tu tolik, že člověk člověka přehlídne. Ale mně to vyhovuje; vždycy jsem chtěl mít kolem sebe velkou rodinu.

Umyli jsme se a v rámci kolektivu si odhlasovali dopolední program. Buď můžeme jít zahánět migranty do vagonů, nebo odhánět od plotu šotouše a čumily. Jen těsně vyhrála první varianta, pro kterou jsem hlasoval i já. Po ránu preferuju mírumilovnější rachotu. Ostatně podle pravidel se práci, která v hlasování skončí na druhém místě, věnujeme odpoledne. Je to spravedlivé a demokratické. A logicky to tedy znamená, že čumily dnes jdeme plašit hned po obědě. Bože, chraň nás před křídýlky!

Musím přiznat, že při vyprovázení migrantů jsem byl svědkem všelijakých scén, které bych tu nerad rozváděl. Uvedu jen, že rozdíl mezi bachařem-komunistou a bachařem-zeleným se v existenciálně vypjatých situacích leckdy stírají, což je ostatně pochopitelné – mají-li nás, dobrovolnické kolektivy, vyburcovat k pořádným výkonům.

Taky nám podle toho pravidelně zvyšují potřebnou kvalifikaci – péče o člověka je táboru vším. Minulou neděli například jsme byli v hlavní nádražní budově na protixtremistickém školení, kde nám pouštěli i nějaké filmy pro pamětníky. O Hitlerovi a o nacismu.

To je neskutečný, co byl v minulém století člověk člověku schopnej udělat! Nikdo z našeho kolektivu tomu nemohl uvěřit! I když situace ve světě je čím dál složitější a s migranty jsou při vyprovázení na vlak stále větší potíže. Šušká se dokonce, jestli správní rada nenechá postavit plynové komory, jako to prý nedávno udělali v Izraeli, aby se zabránilo dalšímu holocaustu, který tomu statečnému národu odolávajícímu barbarské přesile již znovu bezprostředně hrozil. Každopádně by nám tím nejspíš odpadlo to otravné odklizení sněhu od kolejí.

Do vývažovny chodíme v trojstupech přes starý park, služebně starší mu říkají Šervůd. Nad námi září umělecky vyvedený – jistým klasikem pražského street artu, údajně za symbolickou částku pokrytou z nějakých grantů – nápis: „Vítá vás tábor Sira Nicholase Wintona“. Není to jen hrdost a bramborové slupky, co mě hřejí každý den v žaludku. Je to i pocit odpovědnosti a závazku k tradici.

A vždycy pod tou slavobránou si vzpomenu na jednu z mála věcí ze školy, které se mi dnes hodí pro opravdový život. Totiž že už pan prezident Masaryk napsal: „Tábor je náš program!“ To jsou hodnoty, které ti čumilové zpoza plotu asi nikdy nepochopí.

Autor je spisovatel a publicista.

Deset otázek pro Kapitál

S Tomášem Hučkem o novém slovenském časopisu

Na začátku října vyšlo v Bratislavě první číslo „angažovaného měsíčníku“ Kapitál. S jeho šéfredaktorem, kterého mohou čtenáři znát i ze stránek A2, jsme mluvili o ambicích, náplni i financování nového kulturně-společenského periodika.

KAREL KOUBA

Jaké máte po vydání prvního čísla Kapitálu reakce na provokativní a pro mnohé nepohodlný název, který celkem jasně odkazuje na klíčové dílo Karla Marxe?

Problém s recepciou názvu sme mali skôr pred vydaním prvého čísla, ľudia očakávali, že budeme vydávať ekonomický časopis alebo neomarxistický pamflet. Ak však človek drží časopis v rukách, vidí jeho grafické spracovanie a prelistuje ním, prečíta si pár textov, veľmi rýchlo zistí, že ide o iný typ periodika. Samozrejme, ešte dlho budeme musieť vysvetľovať, čo sa pod týmto názvom skrýva, verím však, že o pár mesiacov to už bude väčšina ľudí brať bez nánosu rôznych konotácií, tak ako dnes už nikto nepremýšľa o tom, prečo sa periodiká volajú Pravda, Život či Právo.

V editoriale prvého čísla píšete o tom, že vám jde o „hloubení pravdy“. Jaké má Kapitál ambice?

Naše ambície by mali byť zrejme práve z názvu časopisu – chceme zhromažďovať kultúrne, umelecký a intelektuálny kapitál, ktorý sa nám dnes zdá roztrúsený do malých špecializovaných periodík a kultúrnych komunit. Aj keď tieto médiá a kultúrne centrá robia často skvelú prácu, príliš medzi sebou nekomunikujú, zostávajú uzavreté vo svojich bublinách, a tak sa k nim nedostane ani čitateľ či záujemca o kultúrne udalosti. Chceme vytvoriť platformu, kde sa môžu stretávať kriticky mysliaci publicisti, umelci či občianski aktivisti – či už vo forme textov v novinách, alebo na sprievodných akciách. Nejde nám o vytvorenie ďalšej bubliny, v ktorej si bude pre seba písať pár slovenských ľavičákov, naopak, radi by sme otvorili diskusiu so širším názorovým spektrom a neustále podrobovali analýze takzvané ľavicové i pravivé myslenie. Ani samotná redakcia nestojí za jednou politickou ideológiou, názory v nej sa rôznia, o mnohých termínoch a postojoch sa veľa diskutuje, sami si neustále ujasňujeme, ktoré hodnoty sú pre nás najdôležitejšie.

Která periodika vám na Slovensku konkurují a s kterými chcete spolupracovat?

Na Slovensku vychádza niekoľko kvalitných kultúrnych periodík, napríklad Vlna, Enter, Revue svetovej literatúry, Kloaka či rodovo orientovaná Glosolália, podľa mňa v nich však chýba širší spoločenský či politický presah. Potom sú tu špecializované periodiká ako filmové Kinečko alebo divadelný kôd, s ktorými i spolupracujeme. Blízke sú nám i niektoré české časopisy ako A2 a Psí víno. Nevieť, či sa dá hovoriť o konkurencii – ostatné slovenské týždenníky či mesačníky sú orientované veľmi odlišne, miera na úplne inú cieľovú skupinu. To bol jeden z hlavných dôvodov, prečo sme časopis založili – výrazne sme cítili túto diery na trhu a mali sme potrebu ju zaplniť.

V súčasnosti není mnoho nových tištěných médií, která by byla věnována kultuře a společnosti. Proč Kapitál vydáváte na papíře?

V tom sa asi odráža náš osobný vkus a láska ku knihám a papierovým médiám. Chceli sme robiť časopis, ktorý si môžete vziať na záchod, do kaviarne, do vlaku. Ktorý požičiate kamarátovi. Ktorý nejakým spôsobom koluje po materiálnom svete. A po prečítaní splňa aj iné účely – dajú sa nad ním šúpať zemiaky alebo ním môžete zabíť otravnú muchu.

Vydávání časopisu je na rozdíl od provozování webu o dost nákladnější. Začali jste bez grantové podpory. Kdo vás financuje? A odkud chcete v budoucnu čerpat peníze?

Prvé čísla vydávame z vlastných, veľmi skromných zdrojov. Popritom žiadame o grant Fond na podporu umenia (FPU) a v blízkej dobe rozbehneme crowdfundingový projekt. Ak sa tieto aktivity podaria, budeme hľadať i ďalšie finančné zdroje, sponzorov, posnažíme sa rozšíriť inzerciu. Nájst peniaze na takýto projekt na Slovensku je však veľmi náročné.

Lze se spoléhat na slovenské ministerstvo kultury, které je nechvalně známé tím, že před současnou živou kulturou dává přednost například národovecké Matici slovenské?

Od vzniku Fondu na podporu umenia sa grantové možnosti v kultúre zlepšili, žiadosti sa zjednodušili, odpadla kopa byrokracie a priamy politický vplyv na oceňovanie žiadateľov sa obmedzil, hoci úplne nezmizol. V takej malej krajine, kde sa celá kultúrna obec pozná, sa nič iné ani čakať nedá. Ja som však optimista, verím, že FPU zmysluplné projekty podporí.

Při uvedení prvního čísla bylo v bratislavském klubu Fuga plno. Současně však zaznělo, že by Kapitál neměl zůstat jen bratislavskou záležitostí. Jak se chcete dostat třeba ke čtenářům v Banskobystrickém kraji, ovládaném Marianem Kotlebou?

Kapitál distribuujeme do novinových stánkov a kníhkupectiev po celom Slovensku, od Dunajskej Stredy cez Lučenec a Rimavskú Sobotu až po Humenné či Čiernu nad Tisou. Akcie spojené s každým novým číslom by sme chceli robiť v rôznych slovenských mestách. Dostať sa k čitateľom v krajochoch, kde má silnú podporu Marian Kotleba, bude samozrejme oveľa ťažšie, ale o to dôležitejšie. Ide nám o vytvorenie komunity, ktorá bude stáť jasne v opozícii voči rastúcim nacionálnym a extrémistickým tendenciám. Možno je naivné myslieť si, že kvalitnou kultúrnou publicistikou a esejistikou dokážeme zmeniť myslenie kotlebovských voličov, ale pravdu povediac, lepšie riešenie poruke nemám. Ak sa nám podarí osloviť aspoň pár z nich, možno niektorých mladších, ktorí ešte úplne neprepadli dogmatickému a násilníckemu mysleniu, budem spokojný.

Bude se Kapitál prodávat i v Česku?

Zatiaľ sa nám podarilo vybaviť jedno distribučné miesto – Spoločnosť Franze Kafky v Prahe. Hľadáme však ďalšie možnosti, najbližšie by sme časopis radi dostali do Brna, kde žije veľa slovenských študentov.

Plánujete i jiné aktivity kromě vydávání měsíčníku?

Každé číslo bude mať svoju tému. Prvé číslo bolo sebareferenčné, naši autori sa pozreli na termín „kapitál“ z rôznych aspektov – kultúrnych, ekonomických, filozofických. Druhé číslo sa bude venovať podzemnej kultúre, pripravujú sa čísla o rómskej pamäti, virtuálnej realite či rôznych formách odpadu, od vizuálneho a hudobného po environmentálny. Ku každej tejto téme chceme spraviť adekvátnu akciu – diskusie, koncerty, čítania, premietania filmov. Ďalšie číslo chceme predstaviť v Žiline, neskôr sa dostať aj do iných, menších miest.

Deklarujete snahu „vrátiť do živého dialogu“ pojmy jako angažovaný, kritický, levicový. Neobávate se, že se budete potýkat s příliš mnoha předsudky?

Skôr než predsudkov sa obávam nezáujmu. Ľudia na Slovensku majú tieto termíny dávno zaškatulkované a nechce sa im o nich znovu premýšľať, otvárať nepohodlný diskurz. Poďľa mňa však jediný spôsob, akým tieto slová vrátiť do živého dialógu, je podrobovať ich neustálej kritickej reflexii, byť skutočne otvorený dialógu a najmä nebáť sa sebakritiky. Úprimná sebakritika je však na Slovensku veľmi neobľúbená disciplína, bude ju treba ešte dlho kultivovať. To je, aspoň pre mňa, jedným z hlavných cieľov Kapitálu.

Tomáš Hučko (nar. 1983) je publicista, překladatel a prozaik. Delší dobu žil v Praze, kde studoval filosofii na Univerzitě Karlově, pracoval ve Společnosti Franze Kafky a působil jako dramaturg v divadelním sdružení Studio Rote. Pro Rádio Devín napsal rozhlasovou hru Zememerač K (2017). Je šéfredaktorem nového měsíčníku Kapitál.

Tomáš Hučko. Foto Ondřej Herskovič

Racionálně drogová osvěta

Komiks věnovaný závislosti

V osobě Elvise Presleyho se zhmotňuje závislosti hned několik: drogy, jídlo, nakupování

Polský komiks Narko sleduje téma drogové závislosti z různých úhlů pohledu. Podle skutečných událostí vypráví drastické příběhy, ale líčí také osudy s happy endem. Klíčovým aspektem publikace je osvěta v duchu takzvané racionální drogové politiky.

MICHAEL ALEXA

Při práci na komiksu *Narko* se spojili dva autoři, scenáristka a komiksová debutantka Dana Łukaszińska a zkušeným komiksovým výtvarníkem Krzysztofem Ostrowským. Ten má na svém kontě mimo jiné nesmírně kontroverzní komiks *Chopin New Romantic* (2011), objednaný polským ministerstvem zahraničních věcí u příležitosti Roku Fryderyka Chopina za účelem propagace skladatele v zahraničí. Publikace byla honorována třiceti tisíci eury, záhy však byla pro svou vulgaritu stažena. Také komiks *Narko*, pojednávající o drogové závislosti, byl vytvořen na zakázku, a třebaže se jeho sdělení odvíjí v relativně neobvyklé poloze, tentokrát se rozhodně nejedná o šok – ať už ve smyslu vulgarity nebo strategie odrazování drastickým příběhem.

Počátek Oidipovy tragédie

Dnes už obligátní „varování šokem“ známe z celé řady děl, mimo jiné z autobiografického románu *My děti ze stanice Zoo* (1978, česky 1987) Christiane F., snímku *Requiem za sen* (2000) Darrena Aronofského nebo třeba z Leggovy, McCarthyho a Flameboyovy komiksové biografie Kurta Cobaina *Spánembohem* (2005, česky 2005).

Komiks *Narko* byl financován společností Open Society Foundations v rámci programu Global Drug Policy a je v otázce pojednání drogové problematiky poněkud ambicióznější. Jeho zaměření souvisí se širší tendencí, pro kterou se v Polsku ujal termín „racionální drogová politika“. Ta vychází z myšlenky, že striktní a přísné trestání držení drog (užívání

jako takové v Polsku ani u nás není trestné) je v nepoměru se škodlivostí legálních a společensky tolerovaných látek (především alkoholu) a zároveň je málo efektivní. Mezi zastánce této politiky patří také Robert Brylewski, význačná postava polské alternativní hudby a autor ceněné knihy *Punk a reggae v Babylonu* (2011, česky 2013). Podle Brylewského a dalších je drogová scéna v důsledku restriktivního přístupu odsouvána do šedé zóny, kde nelze regulovat množství narkotik v oběhu, natož jejich čistotu. Kriminalizace drog navíc vyčleňuje závislé na okraj společnosti, odkud je návrat velmi obtížný.

Tuto skutečnost odráží interpretace oidipovského mýtu, kterou v *Narku* rozvíjí bezejmenný profesor, znalec drog a otec janusovského Kryšpína, jenž je hlavní postavou příběhu. Profesor připomíná, že Oidipova tragédie nezačala až ve chvíli, kdy Oidipus zabil Láia a oženil se s lokastou. Smršť katastrof se rozpoutala dávno předtím – když se rodiče svého syna zřekli a přestali jej milovat.

Periodická tabulka

Narko se ovšem nesnaží problematiku návykových látek nijak příkrášlovat – z příběhu je zřejmá snaha zachytit na jedné straně všemožné tradované bludy a na straně druhé celou škálu hrůz a rizik, jež drogy přinášejí. Komiks sestává z prologu a tří na sobě nezávislých příběhů podle skutečných událostí. První a hlavní z nich pojednává o rodině Kryšpína. Zatímco jeho otec, profesor, je priznaným uživatelem a obhájcem různých „psychoaktivních látek“, matka se stává závislou na lécích vlastně nevědomky. Sám Kryšpín závislosti propadá i přes průpravu a dohled rodičů a postupně se dostává do nejrůznějších psychotických stavů, které vedou i k sebepoškození.

Protagonistou druhé části knihy je student Bart, který popisuje své závislé spolužáky jako unikátní prvky periodické soustavy. To je postup, jímž lze elegantně popsat různé účinky různých drog, ale také různé postoje k nim. Kapitola klade velký důraz na rozlišení typů drog (amfetamin, lysohlávky, lepidla, marihuana, syntetické drogy, alkohol). Tato část knihy je tedy informačně nejbohatší,

názorně také předvádí ideální průběh kontaktu s policií.

Závěrečná část knihy pak čtenářům přibližuje téma celebrit a jejich boje se závislostí, který přináší spoustu problémů: v osobě Elvise Presleyho se zhmotňuje závislosti hned několik (drogy, jídlo, nakupování); ze smrti Amy Winehouseové či Philipa Seymoura Hoffmana protagonista Silák viní zarážející snížení tolerance vůči droze po detoxu.

Drogové omalovánky

Některé příběhy komiksu končí dobře, jiné tragicky. Největší naděje pro závislé spočívá v rodičích, lékařích a přátelích, nebezpečí ovšem číhá téměř na každém kroku. Obzvláště destruktivní jsou společenské nároky, nepochopení, necitlivé usvědčování ze závislosti namísto podání pomocné ruky a také osamělost. Rozhodující jsou ale mnohdy i nečekané faktory, jakými může být nezjištěná srdeční choroba nebo příměs v droze. Tři komiksové příběhy doplňuje závěrečná faktická poznámka, která obsahuje praktické informace a odkazy pro stávající i potenciální uživatele a představuje cíle racionální drogové politiky. Autoři *Narko* rozhodně odmítají klást rovnítko mezi užívání drog a drogovou závislost, vyrovnávají se s řadou předsudků (drogy jako zlo, které je třeba tvrdě potírat; zvýšený výskyt závislosti u sociálně slabších vrstev a podobně) a snaží se čtenáři ukázat, jak minimalizovat škody, jež závislost přináší, neboť vymýcení drog je nedosažitelné.

Třebaže scénář Łukaszińskiho do značné míry pouze plní zadání, Ostrowského kresba je pro svou působivost a výraznou odlišnost od autorových předchozích kreslířských projektů překvapením. Jakoby ledabyly načrtnuté kontury jsou vyplněny zpravidla jen jedním odstínem, a kresby tak svým způsobem připomínají omalovánky a konotují dětský, školní, „černobilý“ diskurs. Autor však z tohoto schématu často vybočuje a dokáže se přiblížit abstraktnímu umění nebo třeba citovat počítačovou grafiku. Autor je polonista.

Dana Łukaszińska a Krzysztof Ostrowski: Narko. Krytyka Polityczna, Varšava 2016, 112 stran.

ЇДИОТ ДУХА

Nezodpovědnost zodpovědných

S.d.Ch.

Doufám, že už je po volbách a hladina marketingového kretenismu ve veřejném prostoru klesla opět na celoroční průměr díky postupnému odstranění velkoplošných reklam na hlavy opatřené hesly, která řazena za sebou by měla znamenat všechno štěstí světa, ale když si je seřadíte, znamenají všechno jeho zoufalství. Našňupaní kreativci letos udělali opět to nejlepší, co uměli, vypadalo to na slušný matroš (osobně mě ale těší, že nepřekonali mého favorita z posledních komunálek, který kandidoval na Malé Straně s kampaní, že chce mít i v turistickém pekle svého pekaře a řezníka, a nechal se vyfotit s prvorepublikové kostýmovanými figuranty, kterým sahal do ošatky tu pro rohlíček, tu pro jitrničku). Jen soudruh Dolejš si to zase letos udělal asi sám a po bulharské vlajce ze zmíněných komunálek mě doslova osvěžil pozapomenutým, ale věčně živým Světu mír.

Doufám, že už je po volbách a máme zase povolební kocovinu. Zodpovědní lidé jsou různí, a tak to pak cítí na různých místech různě. Nejčastěji prý v oblasti solárního plexu v podobě nepříjemné vibrace, kterou jim vrací kosmos za jejich protikosmické jednání, mnoho jedinců to cítí v hlavě jako vnitřní hlas, který jim nadává do idiotů, já osobně v oblasti anální jako následek znásilnění, a ti, kteří to cítí v břišní dutině, si opravdu zahrávají, protože pustit si cokoliv takřkajíc do pajslu je prostě smrtelné.

Když nám bude někdo vyprávět o člověku, který dlouhá léta periodicky padá do té samé a zřetelně označené senkrovny, budeme ho považovat za blbce. Shodneme se, že Frankenstein byl šílenec, protože oživil mrtvolu zločince, ale když svým zájmem a svou energií oživujeme čím dál nebezpečnější politické konstelace generující systém dělby moci, nazýváme to zodpovědností.

Doufám, že už je po volbách a blíží se okamžik, kdy si znovu (alespoň v duchu) přiznáme, že jsme (asi) zase volili marně. Zvláštní rauš (obraný mechanismus, který se spouští vždy, když se chystáme udělat něco bez vnitřního souhlasu) opadne a přichází kocovina. Vzpomeneme na ubohé bigboardy a spoty, na nejubožejší debaty, na zdvižené prsty vysloužilců mentálních obłudářů varující před volební neúčasti, na máslo a Jakuba Železného, na (teď už zklamanou) naději vkládanou do další neortodoxní strany a nechápeme, jak jsme se na základě takových podnětů mohli znovu nechat přesvědčit.

„A co máme jiného dělat než volit, co nechceme,“ ptáme se. Přece to nenecháme – a teď zavzpomínejme – komunistům, sládkovcům, sarajevským atentátníkům, Paroubkoví, kmostrům z ODS, Babišovi, antiislamistům... Už by nám mohlo začít zapalovat. Možná to neúnosně zjednodušuji, ale kdykoliv jsem se přestal nechat ojebávat, řekl dost a ozelel třeba i nějaké prachy, dostavily se dobré pocity a věci šly k lepšímu.

Nevím, ale mám čím dál palčivější dojem, že jsme se provolili vždycky jenom k průseru, který se prohluje faktem, že všechno, co nám přineslo svobodnější (nebo i pohodlnější) život, někdo (ve stále vzdálenější minulosti) vybojoval za cenu obětí, v hanbě a opovržení, v zásadní vítězné konfrontaci s dosavadním systémem. My zatím nejlépe umíme tyhle výdobytky opouštět. Vlét po neplaceném přesčase s doživotní hypotékou na krku ve vyklíčené škole, kde připravují naše ratolety především k budoucí proměně v rentabilní lidský zdroj, za plentu, polknout smíšené blbé pocity, vylézt a poučovat o zodpovědnosti, je fakt k ničemu. Vůbec si nemyslím, že i neodevzdaný hlas je jistým druhem hlasu – to je jen chlácholení. Připustíme, že nevolit je nezodpovědné a pro zodpovědné opravdu těžké rozhodnutí, které snad, jen možná, stojí na počátku nejisté změny.

Film jako droga

Hranice psychedelické kinematografie

Film Mlha – průchod #14 vznikl komplikovanou technikou, založenou na několikanásobných expozicích. Foto dokument-festival.cz

Program letošního ročníku dokumentárního festivalu v Jihlavě obsahuje i sekci věnovanou psychedelickému filmu. Jaké má ale psychedelická kinematografie vůbec parametry? A co mají snímky, jež do ní spadají, společného s psychedelickými drogami?

ANTONÍN TESAŘ

Pojem „psychedelický film“ se dnes používá pro značně široké spektrum snímků. Za psychedelické bývají označovány hollywoodské spektákly, jako Kubrickova *2001: Vesmírná odysea* (2001: A Space Odyssey, 1968) nebo Cameronův *Avatar* (2009), animované filmy včetně Disneyho *Alenky v Říši divů* (Alice in Wonderland, 1951) či *Žluté ponorky* (Yellow Submarine, 1968) od Beatles, nízkorozpočtové braky exploatující šedesátkovou kontrakulturu, jako *The Trip* (Trip, 1967) nebo *Podlomená vůle* (Psych-Out, 1968), i vysloveně experimentální počiny tvůrců, jako jsou Tošio Macumuto nebo Vince Collins. Všechna tato díla ostatně server The Daily Psychedelic Video uvádí jako pilíře psychedelické estetiky. Zdaleka ne všechny tyto snímky se ovšem zabývají drogami nebo byly psychedelickými látkami přímo ovlivněny. Pojem psychedelický film má evidentně mnohem širší užití.

Houba na filmovém pásu

Také přehlídka Fascinace: Psychedelie, která je letos zařazená do programu Mezinárodního festivalu dokumentárních filmů Jihlava, nabírá kandidáty na psychedelické umění ze široka. Soubor především krátkometrážních experimentálních filmů zahrnuje studii pohybu a barev *Annabellin serpentinský tanec* (Annabelle Dances and Dances: Serpentine and Butterfly Dances, 1900), dadaistickou koláž Hanse Richtera *Filmstudie* (1925), část avantgardní série Stana Brackhage *Dog Star Man – Preludium* (Dog Star Man: Prelude, 1963), ale i novější produkci. Sekce je zároveň staromilskou přehlídkou děl vzniklých s použitím klasického filmového materiálu – pracují s ním veškeré do ní zařazené filmy. „Pracují“ tu znamená použití nejrůznějších technik manipulace. Snímek Kena Jacobse *Roztěkaná magická lucerna – Galaxie*

(Nervous Magic Lantern: Spiral Nebula, 2005) využívá techniku flicker efektu, *Osvětleno – Odolnost filmu* (Into the Light: Film Resistance, 2016) Madi Pillerové je koláž otisků hub na pětaticetimilimetrovém filmu, *Mlha – průchod #14* (Brouillard – Passage #14, 2014) Alexandra Laroseho vznikla komplikovanou technikou založenou na několika násobných expozicích.

Robert E. L. Masters a Jean Houstonová v knize *Psychedelic Art* (Psychedelické umění, 1968) definovali jako psychedelická „umělecká díla snažící se v nějakém smyslu sdělovat psychedelickou zkušenost nebo přinejmenším navodit stav vědomí, který přibližně odpovídá chemicky vyvolaným zkušenostem“. Tento výměr je fascinující v tom, do jak zvláštních souvislostí klade vnímání, halucinogeny a filmovou techniku. Určitý druh filmu je podle této definice schopen „navodit stav vědomí, který přibližně odpovídá chemicky vyvolaným zkušenostem“. To lze chápat dvěma způsoby – vizuálně a fyziologicky. Buď můžeme pozorovat obrazy, které připomínají vjemy konzumenta halucinogenů, nebo v nás některé obrazy mohou vyvolat fyziologické stavy podobné při užívání psychedelických drog.

Pohled do jiného světa

Jihlavská sekce věnovaná psychedelii vychází spíše z první představy. Je přitom pozoruhodné, že efektu „změněného vnímání“ dosahuje vnějšími, především chemickými zásahy do filmové suroviny. Houba přilepená k filmovému pásu ve filmu *Osvětleno* má s filmovým obrazem udělat něco podobného tomu, co dělá konzumace psychedelických hub s vnímáním konzumenta. Problém je samozřejmě v tom, že filmový pás není lidský zrak a film jako médium není totéž co lidské vnímání. Oproti tomu takzvaný flicker efekt,

založený na světelných kontrastech promítaného filmového pásu, má ryze fyziologický účinek na lidské oko, který může být až hypnotický. Ostré střídání světla a tmy nebo opartové kompozice barevných ploch vytvářejí v divákovi až závratný, delirický pocit.

Rozhodnutí vyloučit z psychedelické kinematografie digitální obrazy je překvapivé, ale v jistém ohledu smysluplné. Digitální technologie totiž přináší nepřeberné možnosti vytváření obrazů, které bývají považovány za psychedelické. Žebříček pětadvaceti nejlepších psychedelických videí na výše zmíněném webu Daily Psychedelic Video zahrnuje například digitální animace *Cycle* (2016) Japonce Kóheie Nakamy nebo *Psychic Land* (2012) argentinské skupiny 2veinte. Digitální filmová psychedelie ale na rozdíl od té „analogové“ nestojí na metafoře spojující filmovou materii a lidské oko. Digitální obrazy vznikají ve virtuální nehmotné realitě vytvářené v počítači, jsou to pohledy do umělých fantazijních světů. Nepracuje se tu s představou, že droga nějakým způsobem manipuluje s médiem našeho vnímání, s naším mozkem nebo okem. Namísto toho tu v pozadí stojí představa, že nám droga nabízí pohled do jiného, nehmotného, virtuálního časoprostoru. Nejde tu o médium pohledu, ale o to, kam se díváme. Tomu odpovídá i text na stránkách Daily Psychedelic Video zamýšlející se nad budoucností psychedelické audiovizie. Tu vidí ve stereoskopických videích a brýlích pro virtuální realitu, tedy v technologiích, které nabízejí ještě imerzivnější interakci s nehmotným, zvnějšku naprogramovaným prostředím.

Psychedelické video dne

V obou případech ale psychedelický film nenápadně splývá s pojmem filmu abstraktního. Psychedelické je nakonec cokoli křiklavě barevného, amorfního a deformujícího běžné objekty. Na Daily Psychedelic Video se dočteme, že „psychedelický vizuální styl lze nalézt v hudebních videích mnoha dnešních významných hudebních umělců, nejen u alternativních skupin jako MGMT, Chemical Brothers nebo Birdy Nam Nam, ale také ve videoklipech současných populárních umělců od Beyoncé po Lady Gaga, Rihannu, Keshu a Nicki Minaj. Psychedelická vizionářská estetika se také stala integrální součástí dnešního reklamního průmyslu, ať už jde o reklamu Takašiho Murakamiho na Louise Vittona nebo spoty od Sony, Hyundai a Yoplait. Psychedelická videa dnes vytvářejí uživatelé internetu stejně jako reklamní společnosti a populární umělci více než kdy dříve.“ Velká část videí zveřejněných na uvedeném webovém stránce jsou ostatně videoklipy nebo digitální animace distribuované primárně přes internet. Zmíněný soupis pětadvaceti nejlepších psychedelických videí všech dob zahrnuje například klip ke skladbě Up and Up skupiny Coldplay, dokument skládající se ze zrychlených záběrů pohybů mořských živočichů *Slow Life* (2014) od Daniela Stoupina nebo krátký film Bianky Giaverové *The Scared is Scared* (2013), který režisérka natočila přesně podle pokynů šestiletého chlapce.

Masters a Houstonová už na sklonku šedesátých let svou představu psychedelického umění odlišovali od děl, která označovali jako „eskapistická“. Psychedelické umění mělo být aktivizující, nikoli slastně pohlcující. Při srovnání psychedelického umění se surrealismem pak tvrdili, že „zatímco surrealismus je magický, psychedelické umění je vědecké“. Při současné záplavě psychedelických videí, o níž mluví stránka příznačně nazvaná Psychedelické video dne, je ovšem otázkou, kolik z nich by těmto nárokům dostalo.

Bohové robotů

Blade Runner podle Denise Villeneuvea

Blade Runner, klasická sci-fi Ridleyho Scotta, se letos dočkal kontroverzně přijatého pokračování v režii Denise Villeneuvea. Opět jde o rozdíl mezi identitou člověka a replikanta, tentokrát ovšem tvůrci rozehráli především úvahu o vztahu hlavního hrdiny k principu demiurga ovládajícího jeho osud.

MICHAL BÖHM

Kanadský režisér Denis Villeneuve je jedním z nejvýraznějších a stylově nejvytříbenějších žánrových tvůrců současného Hollywoodu. S hollywoodským veteránem Ridleyem Scottem, jehož *Blade Runner* (1982) výrazně ovlivnil estetiku žánru sci-fi, má společné to, že se nepodílí na psaní scénářů ke svým filmům (u Villeneuvea to platí od počátku jeho hollywoodské kariéry). U Scotta ovšem začíná platit, že jeho nové snímky jsou pouze tak dobré, jak kvalitní je scénář – jeho autorský otisk zkrátka s každým dalším filmem slábne. U Villeneuvea je tomu právě naopak, jelikož zvládá i slabší scénáře zpracovat neotřele a s důrazem na silnou vizualitu, jako ve filmech *Zmizení* (Prisoners, 2013) nebo *Sicario* (2015). Jeho obrazy – ve spojení s často až agresivním hudebním doprovodem – ovšem na diváka nepůsobí pouze po estetické stránce. Zároveň vyvolávají dráždivý dojem, že se za nimi skrývá nějaký hlubší význam. Tento styl naráží v případe skutečně nepovedených scénářů přirozeně na své limity – například u mysteriózního filmu *Nepřítel* (Enemy, 2014), kde forma představovala pouze enigmatickou slupku pro jinak duté dílo. V *Blade Runnerovi 2049* se ovšem Villeneuvovi podařilo dospět k jedinečné synergii původní filosofické látky a rafinovaného formálního pojetí, a to navzdory skutečnosti, že scénář není ničím výjimečný.

Lidštější než člověk

Philip K. Dick představil ve svém románu *Sní androidi o elektrických ovečkách?* (1968, česky 1993) pesimistický, přetechnizovaný svět,

do nových světů, stejně tak se tolik nesoustředí na okolnosti společenské segregace androidů a lidí. Spíše kladou otázku, jaký druh jednání a emocí z nás činí lidi.

Původní *Blade Runner* sice na několika místech naznačoval, že letargický lovec replikantů Rick Deckard je možná sám androidem, ale spíše rozvíjel dilema etické. Nemohou být androidi nakonec humánnějšími a spontánnějšími tvory než jejich lidští lovci? Deckard byl vykreslen jako citově vyprahlé individuum, schopné uprostřed davu chladnokrevně zavraždit prchající bezbrannou replikantku, podobně jako mu nedělalo problém jinou replikantku v podstatě znásilnit. Deckard není schopen projevit empatii vůči jinému druhu, naopak androidský „antagonista“ mu v závěru filmu zachrání život. Zatímco se tedy původní film implicitně ptal, jakým způsobem člověk přichází o svoji lidskost, *Blade Runner 2049*, s hlavním hrdinou androidem, se zabývá tím, co musí splňovat android, aby začal být člověkem.

Božská družice

Nový film se daného dilematu dotýká z hlediska biologického (děj se točí okolo případu replikantů, kteří se mohou mezi sebou reprodukovat) i z teologického. Hlavní hrdina, replikant a zároveň *Blade Runner* nazývaný „K“, v jedné scéně nadhazuje, že replikant narozený z jiného replikanta „pravděpodobně má duši“. Nejvýraznější hledisko se ale týká filosofického determinismu – do jaké míry je předurčenost našeho jednání dána působením

nakonec ale učiní vlastní, empatické rozhodnutí. Pozici manipulující vyšší moci výborně vykresluje scéna přepadení Blade Runnerova vznášedla, kdy mu z nebes náhle přispěchá pomoc v podobě satelitní družice, která vybombarduje jeho protivníky. Onen vyšší zásah je následně vysvětlen jako intervence jedné ze záporných postav. Scéna mimochodem výborně ilustruje Villeneuvovu schopnost dodat jinak banální akční scéně výtvarným řešením nový ontologický rozměr a vztáhnout ji k motivu životů ovládaných bohy. V jednom ze záběrů vidíme bitevní scénu z ptáčích perspektivy, ovšem spolu s obrovským detailem oka replikantky, která ji ze vzdáleného místa pozoruje jako nějakou strategickou počítačovou hru.

Prozření nedůležitého hrdiny

Nejen v *Blade Runnerovi 2049* vypráví Villeneuve příběh postavy, kterou je nějakým způsobem manipulováno. Jeho filmy často vrcholí překvapivými twisty, kdy se režisér dokonce snaží přiblížit divákovi zmatek postav tím, že ho tlačí do podobné pozice. Jako jeden z demiurgů se tak profiluje i samotný autor. Zatímco ve filmu *Zmizení* šlo ještě o poměrně běžné odhalení doposud zatajovaných skutečností, ve snímku *Příchozí* (Arrival, 2016) už se jednalo o mnohem rafinovanější manipulaci se záměnou flashforwardu za flashback. V *Blade Runnerovi 2049* Villeneuve postupuje podobně jako v *Sicariovi*, ale tentokrát mnohem odvážněji. Nechává nás spolu s hlavním hrdinou zjistit, že celý příběh, který jsme doposud sledovali, není příběhem hlavního hrdiny, ale naopak jedné z vedlejších postav. Pozornost narativu se totiž náhle přeorientovává na Ricka Deckarda, hlavního hrdinu původního snímku.

Režisérův radikální krok lze chápat jako podvratné postmoderní gesto, prozření postavy K totiž sugestivně vytrhuje diváka z jeho vlastní interpretace příběhu. Stejně tak ho ale lze vnímat jako neschopnost působivě dovyprávět příběh. S tímto scénaristickým veletočem si totiž nedokázal zcela poradit ani sám Villeneuve. S Deckardem se nelze moc dobře identifikovat nejen kvůli jeho diskutabilnímu jednání v předchozím filmu, ale zejména kvůli nepřesvědčivému výkonu Harrisona Forda. Syntézy s originálním filmem z roku 1982 bylo přitom úspěšně docíleno skrze režijní uchopení původní estetiky i motivů, a nebylo tedy nutné provázanosti obou filmů dosahovat prostřednictvím Fordovy postavy.

Závěr snímku však trpí ještě jiným neduhem, který se bohužel stává typickým pro Villeneuvovu americkou tvorbu. Od nedořečenosti vyprávění sklouzávají jeho filmy do slaboduchého žánru survival horroru jako ve *Zmizení*, *Sicario* zase vrcholí banální historkou o pomstě a v *Blade Runnerovi 2049* kazí výsledný dojem tuctová akční scéna. Tu následně završuje „vytoužené“ setkání rodiče s dítětem, které ale nemůže být dojemné, protože ani k jedné z postav nemá divák vřelý vztah. Kvůli závěrečné scénaristické křečovitosti a několika logickým mezerám v příběhu ovšem nemá smysl film *Blade Runner 2049* nepokládat za důstojné pokračování kultovního sci-fi díla. Je velice snadné nechat se tímto fikčním světem pohltnout, a to zejména díky způsobu, jakým Villeneuve původní látku zpracovává po její vizuální i myšlenkové stránce.

Autor je filmový publicista a střihač.

Blade Runner 2049. USA 2017, 163 minut. Režie Denis Villeneuve, scénář Hampton Fancher, Michael Green, kamera Roger Deakins, střih Joe Walker, hudba Hans Zimmer, Benjamin Wallfisch, hraji Ryan Gosling, Harrison Ford, Ana de Armasová, Sylvia Hoeksová ad. Premiéra v ČR 5. 10. 2017.

Blade Runner 2049 se zabývá tím, co musí splňovat android, aby začal být člověkem. Foto Warner Bros. Pictures

na který přestalo přes prachová mračna svítit slunce, zahynula zde veškerá flóra a fauna kromě člověka a jedinou naději pro zbylé pozemšťany představuje cesta do kolonií na sousedních planetách. Tam se ale mohou dostat jen finančně, zdravotně a také inteligenčně privilegovaní. Starý svět se proměnil v jakousi hříšnou skládku všeho, na co nová zdravá společnost chce zapomenout. Pro kolonizační potřeby se na Zemi vyrábějí androidi s modifikovanými fyzickými i intelektuálními schopnostmi. Tito „replikanti“ představují svého druhu nové otroky. Lidstvo je považuje za podřadné tvory nejen pro jejich umělý původ, ale i pro údajné nedostatky v jejich empatii. Replikanti se proto bouří proti svým pánům a na útěku je pak pronásledují speciálně školení lovci – Blade Runneři. Obě filmová zpracování příliš nerozvíjejí touhu opustit starou planetu a vydat se

nějakého „stvořitele“. Hlavní hrdina K například naváže milostný vztah s holografickou dívkou, jejíž láska je prostě jen výsledkem uživatelské konfigurace. Také na jiných příkladech film dokazuje, že jednání androidů je zapříčiněno jejich předprogramováním. Pokud se ale city androidů či hologramů zdají být natolik upřímné jako ty lidské, není tázání se po jejich opravdovosti stejně relevantní jako zaobírání se otázkou naší vlastní „osudové“ předurčenosti? Film dává přemýšlivému divákovi dostatek prostoru se těmito otázkami zaobírat, zejména během lyrizujících pasáží líčících cestování troskami starého světa.

Problematika demiurga, který vede naše kroky, je ve filmu rozvíjena i v dramatické rovině příběhu. Hlavní hrdina se stává figurkou v rozehrané partii několika organizací s rozdílnými zájmy. Jeho osobní cíl se postupně rozpouští v zájmu vyšší moci,

Tanec jako psychedelikum

Socializované a nesocializované dosahování extáze pohybem

O dosažení závratí usilují derviši i dokolečka se točící děti. Opájejí se změněným stavem vědomí a k tomu jim dopomáhá tanec, ať už je či není spojený s nějakým rituálem. Nejde však o cestu zaručeně bezpečnou – tak jako na jiných cestách k extázi i zde hrozí smrt v deliriu.

NINA VANGELI

Tanec je čiré psychedelikum. Jeho prvotním i ultimátním účelem a cílem je uvést tanečníka do extáze. Nebo alespoň na cestu k extázi – do euforie, která ji předchází. Euforie je v tanci běžný a vyhledávaný prožitek. Extatický tanec v pravém smyslu slova býval a stále je vyvrcholením rituálů, jejich zásadní, neodmyslitelnou součástí a cílem. Klasikou extatických tanců jsou rituály v jorubské (africké) tradici, bahijské (brazilské) kandomblé, haitské vúdú a vůbec tance všech obřadů k uctění orišů – duchů, božstev. Nejčistší extatický taneční styl mají patrně proslulí súfijští extatici – takzvaní tančící derviši. Všechny tyto a podobné rituály směřují k opuštění každodenního smyslového vnímání a dosažení závratí, tedy nakročení k takzvanému změněnému stavu vědomí. Jde o závrat socializovanou. O extázi v rámci jasně daných mantinelů rituálu. Nejkratší taneční cesta, která k ní vede, je cesta rotace.

Techniky vytržení

Jinou rituální technikou extáze je cesta bubnu, cesta rytmu. Typickým příkladem jsou tance šamanské – třeba ty s bubnem sibiřských šamanů. Šaman ve vytržení bubnuje a tančí. Buben je šamanovým imaginárním „koněm“. V představách, které má při tanci, šaman na koně nasedá a pak s ním „létá“ na návštěvu k duchům nebeským i podzemním. Rozšířená je také cesta ohně, tanec kolem ohňů a po ohništi, jak je to doloženo například u starých Slovanů. Jakkoli se rituální extatické tance pohybují ve sférách blízkých změněnému stavu vědomí, jsou socializované a mají svou techniku.

O technice naopak nelze hovořit v případě takzvaných tanečních mánií, jako jsou proslulé středověké „taneční mory“ či „tance svatého Víta“. Ty nejsou ani socializovanou formou – nejde totiž o rituály, nýbrž o davové psychózy, jsou nákazou tancem. Doloženy jsou zejména mezi 13. a 16. stoletím v Německu i ve Francii. Nejlépe je popsán případ ve Štrasburku z roku 1518. Údajně tam jedna žena svým zmítavým tancem strhla postupně až několik stovek lidí obojího pohlaví. Tančili, jako by vůbec nevnímali okolí, téměř bez odpočinku, jídla,

pití. Tráslí se, ječeli, měli bludy. Marně se je příbuzní snažili odtáhnout nebo uklidnit. Mnozí zemřeli vyčerpáním, v deliriu.

Ale závrat je i cílem malých holčiček, točících se vytrvale při hře na ulici, aby se pak zastavily a omámeně vychutnávaly zmatení smyslů. Dokážou se točit neuvěřitelně dlouho, tak dlouho, jak to psychicky „zdravé“ dospělé osobě žaludek (nebo jakési psychofyzilogické a priori) nedovolí. Tyto malé mystičky vyhledávají, aniž je to kdo učil, blízkost změněného stavu vědomí. Účastníci rituálů se – právě tak jako malé holčičky – ze svých rotačních výletů bezpečně vracejí.

Skandál ve Svatém Mořici

Každému se však bezpečný návrat nepodaří. Nedařilo se to obětem tanečních morů. A nepodařilo se to ani Václavu Nižinskému, sólistovi proslulého Ruského baletu (Balletts Russes, 1911–1929) impresária Sergeje Ďagileva v Paříži. Tento výjimečný tanečník, nazývaný uchvácenou Paříží géniem tance, za nímž si mohla francouzská metropole uběhat paty, byl člověk zvýšené citlivosti s nebezpečně otevřenou psychikou (a rodinným zatížením). Po osudové roztržce s Ďagilevem (jehož byl tanečníkem, protežé i milencem) se Nižinskij během války uchýlil se ženou a dítětem do švýcarského exilu ve Svatém Mořici. Zde se v průběhu tanečního představení, které se ukázalo být posledním Nižinského veřejným vystoupením, odehrála traumatizující událost. Nižinskij se tak stal nejslavnější obětí tanečního předávkování.

Představení se konalo v lesním záměčku. Revoluční taneční tvůrce (autor choreografií *Faunovo odpoledne* a *Svěcení jara*), který v mnohém o hodně předešel svou dobu, zamýšlel publiku Svatého Mořice předvést, jak se komponuje tanec; chtěl tanec vytvářet přímo před očima diváků, aby pochopili tvůrčí proces a s ním spojenou úzkost tvůrce. V té době na hypercitlivého Nižinského drtivě doléhala válečná atmosféra. Již v úvodu vystoupení se choval podivně. Hypnoticky pozoroval publikum, které čekalo v nábožném tichu. Po dlouhotrvajícím otálení před znervózněným obecenstvem vytvořil obrovský kříž z černého

a bílého sametu, postavil se před něj s rozpjatýma rukama a prohlásil: „Zatančím vám teď válku, utrpení, ničení, smrt.“ Vybraná společnost, která se sešla ve Svatém Mořici, byla zaskočena směsicí šílenství a mysticismu. Do živné půdy myslí hypersenzitivního tanečníka se promítly válečné noční můry. Tanečník překročil hranici mezi pouhou přecitlivělostí a skutečnou duševní chorobou. Ve svých představách se však snoubil s Bohem. Ve svém deníku i v rozhovoru s manželkou před posledním vystoupením pojmenovával Nižinskij svůj tanec jako „svatbu s Bohem“. Po tomto incidentu strávil génius tance několik desetiletí v ústavu, paradoxně v naprosté katalepsii.

Sňatek s Bohem

Nastupující duševní poruchu můžeme sledovat prostřednictvím jeho deníku, který byl dlouho rodinou utulán, neboť obsahuje mnohá intimissima. Hlavním motivem Nižinského šílenství je obsedantní ztotožňování se tanečníka s Bohem. Ve svém deníku píše s velkými počátečními písmeny slovo „Já“ a slovo „Bůh“. To není pouhým výronem hypertrofovaného ega. Nižinského psychóza má čitelné a zajímavé dobové kulturní pozadí. Přelom století, z něhož Nižinskij kulturně vzešel a jímž byl myšlenkově utvářen, se v Rusku vyznačoval vášnivými spory o boho-člověčství a člověko-božství, když na substrát pravoslavlí a jeho mysticismus nasedl moderní individualismus s jeho extaticností. K otřesu Nižinského hypersenzitivní duše přispěla, jak se zdá, i tato ruská gnoseologická bouře.

Z ruského kulturního backgroundu lze vysvětlit i Nižinského stylizaci do prostáčka božího, tedy tradičního ruského jurodivého, posvátného blázna. Tak se doba psychoticky zrcadlí v Nižinského deníku, jehož stylizace zachycuje silný sebeprožitek. Téměř holé věty, jednoduše k sobě přiřazené, začínají egocentrickým „Já“, v azbuce zrcadlovým obrazem latinského R. Tomu už konkuruje pouze velké B, kterým začíná jméno Boží a slova odvozená: „Bůh pochází z Boha a Bůh zase z Boha... Jsem tělesnost. Jsem citlivost. Jsem ztělesněný a zcitlivělý Bůh. Jsem člověk, žádný Bůh. Jsem prostý. Není třeba mě myslet. Mě je třeba cítit a skrze cit chápat... Svět má původ v Bohu, Člověk je od Boha. Lidé nejsou schopni pochopit Boha. Jenom Bůh chápe Boha. Člověk je Bůh, a proto chápe Boha. Já jsem Bůh. Jsem člověk. Jsem dobrý, nejsem zvěř. Jsem rozumný živočich. Mám tělo. Jsem tělo. Nemám původ v těle. Tělo má původ v Bohu. Já jsem Bůh. Jsem Bůh. Jsem Bůh...“ Mysl na cestě k šílenství rotuje a šílenství má extatickou povahu.

Svaté přijímání

Poněkud vyretušovanou verzi skandálu, kterým bylo veřejné zešílení tanečníka, předkládá Nižinského žena: „Václav tančil tak obdivuhodně jako nikdy předtím, ale zcela jiným způsobem. Zdálo se, že naplňuje prostor veškerou hrůzou trpícího lidstva. Všechny jeho pohyby měly epickou velkolepost. Měl nás tak v moci, že jsme ho doslova viděli vznášet se nad mrtvolami. Diváci zůstali sedět bez dechu, hrůzou bez sebe, v moci zvláštního vytržení. Vypadalo to, že zkameněli... A on tančil, tančil stále, vedl s sebou obecenstvo do války, doprostřed ničení... Byl to tanec o život, tanec proti smrti.“

Fenomén tance s jeho rytmy a rotacemi a ohni nám naznačuje, že lidská bytost má potřebu se s určitou pravidelností dotknout změněného stavu vědomí (dostavit se k „svatému přijímání“). Ať už ve snech, tanci, nebo nějakou substitucí. A na případu génia tance Nižinského můžeme nahlédnout, jak si tanec i v nerituální společnosti – a zejména v nerituální společnosti – cestu k proměně vědomí proklestí, ovšem někdy s bezprizornou a zničující neohrabaností.

Autorka je taneční publicistka.

Tamara Karsavina a Václav Nižinskij v baletu Giselle, 1910

Ping-pong s Brechtem

Dobrý člověk v kupě asociací

Na konci minulé sezóny uvedl soubor Lachende Bestien svou zatím poslední premiéru – *Sezuan (basierend auf Brecht)* v režii Michala Háby. Ambiciózní inscenace se snaží po brechtovsku zkoumat, zda je možné zobrazit současný svět na divadle.

ONDŘEJ ŠKRABAL

Inscenace *Sezuan (basierend auf Brecht)* falešnou úctou k Brechtovi rozhodně netrpí. Foto venuse-ve-svehlovce.cz

Hra Bertolta Brechta *Dobrý člověk ze Sečuanu* (1940) se začala opět objevovat na divadelních scénách a znovu přitáhla pozornost i ke svému slavnému autorovi, kterého bylo v místním prostředí už potřeba poněkud oprášit. Mnohé Brechtovy formální postupy i témata se totiž neprávem z české divadelní praxe vytěsnily a vytratily. Tento fakt v kombinaci s nepochopením námětu jeho nesmrtelného kusu se bohužel projevil například v divadle DISK, kde hru režíroval Petr Kracík (viz recenze v A2 č. 24/2016). Soubor Lachende Bestien, působící v žižkovské Venuši ve Švehlovce, nicméně v inscenaci *Sezuan (basierend auf Brecht)* falešnou úctou k Brechtovi rozhodně netrpí. Do cynického šklebu v jeho provedení se vejde ledacos, i drobné nuance Brechtovy hry.

Zběsilým tempem

Venuše ve Švehlovce se etablovala jako výrazná alternativní scéna. Se třemi samostatně fungujícími soubory se jí podařilo dosáhnout určité pevně ukotvené dramaturgie a získat rozpoznatelnou tvář (marketingově řečeno vybudovat si značku) daleko lépe než scénám, které se za většího ohlasu snaží o cosi podobného – jmenujme Studio Hrdinů nebo Divadlo Na zábradlí. Zároveň o sobě Venuše ve Švehlovce dává slyšet více než třeba divadelní

programová linie smíchovské MeetFactory. Jednou z formujících osobností žižkovského divadla je vedle Jakuba Čermáka a Vojtěcha Bárty právě režisér *Sezuanu* a umělecký šéf Lachende Bestien Michal Hába. V posledních letech zde tento soubor uvedl výraznou interpretaci nově přeložené *Pornogeografie* (2015) Wenera Schwaba nebo one man show *Ferdinand!* (2016). Obě zmíněná představení ovšem oproti *Sezuanu*, který je zcela evidentně určen daleko širšímu publiku než dřívější expresivní „undergroundové“ inscenace *120 dnů svobody* (2011) nebo *Pláč nočního kozodoje* (2013), vypadají skromně.

Na scéně s velkým červeným prospektem, dvěma stoly jako z hospodské zahrádky po stranách a pingpongovým stolem uprostřed se střídají čtyři herečky – Markéta Dvořáková, Adriana Kubištová Máčíková, Johana Schmidt-majerová a Marie Švestková. Provázejí nás Brechtovým „příběhem“ a zdánlivě mimochodem rozehrávají některé scény z původního textu, přičemž si množství postav předávají tak, že hlavní hrdinku Šen-Te hraje každou chvíli jiná herečka (což jen komplikuje zdvojení postavy přítomné už v Brechtově předloze). Při rychlých změnách a beskových scénkách z Brechta se ovšem ukazuje, že původní text dělá herečkám problémy. Jako by bylo ve zběsilém tempu třeba za každou

cenu vše odříkat, jako by text *Dobrého člověka ze Sečuanu* byl jenom jakousi vatou, kterou ovšem není nic sdělováno. K tomu režisér Hába připsal text, který si volně pohrává s různými asociacemi (na Brechta, Haškova *Švejka*, Havlův „život v pravdě“ nebo pandu jako symbol a vývozní artikl komunistické Číny), bohužel snesenými bez ladu a skladu na jednu hromadu. Dalo by se namítnout, že přesně takto dnes žijeme, že takto funguje internet, bez něhož se už neumíme obejít. Pak by se ale spolu s Brechtem, potažmo samotnou inscenací, dalo opáčit: stačí svět na divadle pouze zobrazovat?

Klouzání po povrchu

Od počátečního nápadu dát vytisknout Brechtovu fotku na pět stejných mikin až po obrovské množství pand, které nakonec zaplavují „českou“ scénu, inscenace pozoruhodně klouže po povrchu. To by nutně nemuselo být špatné – k věci by se totiž dalo přistupovat i jako ke komediálnímu kabaretu, který si vzal na mušku současnou politiku. Jenže pak celek působí křečovitě, a to včetně pozvání diváků o přestávce na jeviště. Performeri na scénu, přichystanou na svatební hostinu Šen-Te a Suna, nejdřív nepřiliš ochotné obecenstvo nahánějí, k tomu pak přidávají jakýsi imerzivní prvek a stále ve svých rolích (ale v jakých vlastně, když jich vystřídají za celou inscenaci nepočítaně?) diváky vyzývají, aby se s nimi dali do hovoru o rodinných záležitostech snoubenců. Nejlepším – ironizujícím – prvkem nakonec zůstává výkon Jindřicha Čížka, který nejen zvládá proměňovat se z hudebníka v prodavače vody Wanga (zde „změněno na Wong, aby se to rýmovalo se slovem song“) a zpět v písničkáře s kytarou, popového zpěváka i dýdžeje, ale také nejlépe ze všech na jevišti vyslovuje.

Jakýkoli význam je v inscenaci *Sezuan* přehlúšen na sebe navršenými metaforami, odkazy a jednoduchými asociacemi a zastřen střídánímbleskových scén a rychlých střihů. To je velká škoda, protože se celkově jedná o sympatický projekt, hodný diváckého zájmu.

Autor je divadelní režisér a dramatik.

Lachende Bestien: Sezuan (basierend auf Brecht). Režie Michal Hába, scénografie Adriana Černá, hudba Jindřich Čížek, hrají Markéta Dvořáková, Adriana Kubištová Máčíková, Johana Schmidt-majerová, Marie Švestková a Jindřich Čížek. Venuše ve Švehlovce, Praha. Psáno z představení 25. 9. 2017.

divadelní zápisník

Bukurešťské participativní divadlo

MARTIN VRBA

Bukurešťská aktivistická scéna před dvěma lety prošla traumatem. V jednom z podzemních nočních klubů na koncertě metalcoreové kapely Goodbye to Gravity došlo k požáru, při němž přišlo o život 64 lidí a dalších 147 bylo zraněno. Jedním ze způsobů, jak se vyrovnat se ztrátou spousty přátel a se zvýšenou represí ze strany státu vůči undergroundovým aktivitám, bylo založení divadelního baru Macaz. Jedná se o multifunkční prostor v centru Bukurešti, který sám sebe chápe jako autonomní centrum, opírající se o horizontálně organizovaný kolektiv, a v mnoha ohledech

tak připomíná pražskou Kliniku. Snaží se být místem boje proti gentrifikaci a necitelným zásahům do okolní čtvrti ze strany bukurešťské radnice. Macaz tedy představuje jakýsi neuralgický bod lokální radikální scény, „ostřůvek pozitivní deviance“, kde mají mimo jiné vzácné zastání například lidé z LGBT komunity, vůči které je konzervativní a silně nábožensky založená rumunská společnost naladěna negativně.

Jedním z evergreenů bukurešťské politiky je vystěhovávání nájemníků z obecních bytů, které se pak stávají předmětem obchodních spekulací. Bezmála „foucaultovským“ tématem pak jsou vzpoury a hladovky vězňů, které probíhaly před několika lety – především z důvodu šikany ze strany dozorců, ale také kvůli tristním podmínkám, vyplývajícím do značné míry z přeplněnosti věznic. Bukurešťská náměstí jsou tak čas od času svědky manifestací a demonstrací. Ty se aktuálně snaží upozorňovat především na zmíněnou bytovou otázku a na situaci vystěhovávaných nájemníků. Stojí proti nim nejen společenská apatie a zkorumpovaný establishment, ale i zarytý antikomunismus. Ten je také jedním z témat divadelních her, díky nimž se

z Macazu stala jedna z nejzajímavějších současných experimentálních divadelních scén, vymykající se svou radikální participativností a inkluzivitou.

Reflexi porevoluční transformace se věnuje divadelní hra s prozaickým názvem *90*, která zároveň dobře ukazuje, jak funguje radikální divadlo v Macazu. Profesionální herci z perspektivy dítěte představují osudy svých rodin v chaosu transformace a svou dezorientovanost v nově se rodícím světě.

V první scéně se objevuje malý chlapec třesoucí se strachem o život své matky, která v roce 1989 bojuje v ulicích za změnu režimu. Ačkoliv se nakonec vrátí domů zmlácená policií, číší z ní důvěra v budoucnost – v nastoupnou cestu ke svobodě a demokracii. Druhá scéna vypráví hořký příběh malé Andrey, jejíž dědeček je univerzitním profesorem marxismu. Vůdci studentského hnutí po revoluci vypracovávají černou listinu „akademických kolaborantů“ s režimem a žádají jejich vyhazovy. Ačkoliv Andrein dědeček na seznamu není, jasně se vůči takovým intelektuálním čistkám vymezuje, až je nakonec sám vyhozen – na rozdíl od svého kolegy z černé listiny, který převlékl plášť tak umně, že se

stal novým děkanem. Tři roky po své nucené rezignaci dědeček skončí svůj život skokem z okna.

O něco lépe dopadne ve třetí scéně rodina zavilých středostavovských antikomunistů, s nimiž vyrazí dveře vlastník domu, jejíž před nedávnem zrestituoval. Z bytu, který jim byl přislíben, se musí stěhovat do skromnějších podmínek. Vlastníka ovšem nazvou pouze „prolhaným prasetem“, na rozdíl od jiných nájemníků, kteří neváhají bezohledného restituenta postaru označit za prase buržoazní. Čtvrtá část sleduje cestu hlavního aktéra kasinovým kapitalismem na mizinu a v závěrečné scéně matka-revolucionářka z úvodu hry prožívá deziluzi z nového režimu. Dnes už stará a nemocná žena se dostala během nedávné finanční krize do dluhů, ztrácí práci, odcizí se svému antikomunistickému synovi a nakonec ponížená umírá v šedesáti letech na rakovinu. Všechny tyto osudy se protínají bez jakéhokoliv rozuzlení. Pokus o rozetnutí gordického uzlu porevolučního režimu není úkolem divadelní hry, ale praxe, kterou Macaz ztělesňuje svou každodenní existencí a neustálou politickou aktivitou.

Autor je doktorand AVU.

Futura X Jindřich Chalupecký Society
cordially invite you to the exhibition
Curated by Karina Kottová & Fatoş Üstek

Ripple Effect

until **26/11**

Barbora Fastrová & Johana Pošová
Jakub Tajovsky Alžběta Bačíková & Martina Smutná

Anežka Hošková

Darren Bader

Egill Sæbjörnsson
Tomáš Roubal
Tomáš Kajánek
Ales Zapletal
Filip Dvořák

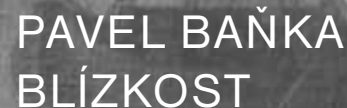
Carey Young

Antonín Jiráť
Václav Kopecký Anna Ročňová
Monika Žáková Břetislav Malý

Futura, Holečkova 49, Prague (5), Wed – Sun, 11AM – 6PM futuraprague.com X cjh.cz
Supported by: The City of Prague, Ministry of Culture of the Czech Republic, J&T Bank.

**GH
NP**

PRA	HA
PRA	GU
PRA	GA
PRA	G

18th

**MEZIPATRA
QUEER
FILM
FESTIVAL**

Finanční podpora MINISTERSTVO KULTURY Projekt finančně podpořuje Statistické město Brno.

SAMI ZA SEBE

**PRAHA 2-9/11 BRNO 10-17/11
& OZVĚNY V REGIONECH
2017**

ČR: 69 Kč | Předplatné: 42 Kč | SK: 3,50 € | Předplatné SK: 2,10 € | www.magazin-legalizace.cz

Magazín, který vám rozšíří zorničky

69
Kč

Agrikultura je taky kultura

PĚSTUJTE S MAGAZÍNEM LEGALIZACE

Rozhovory s významnými osobnostmi a umělci, léčebné konopí, growing, v rauši s celebritami, recenze knih a filmů, povídky, aktivismus, komix, soutěže a další informace ze světa konopné kultury.

Magazín koupíte v síti trafik po celé České republice a na Slovensku
nebo si ho můžete předplatit na www.magazin-legalizace.cz.

* Objednejte si libovolné předplatné tištěného magazínu a získáte
elektronické předplatné zdarma. Digitální distribuci zajišťuje Alza.cz.

ALFRED VE DVOŘE

11 / 2017

1-4 / DEN MRTVÝCH – DÍA DE LOS MUERTOS

7 / KJELL THEØRY **VENUŠE VE ŠVEHLŮVCE**
ATOM-R

8 / VYSTUPOVAT NA HRANICÍCH VIDITELNOST, VIRTUALITA A RITUÁL

9 / 10 / 28 DNÍ
WARIOT IDEAL

14 / 15 / KEEP CALM
UFFTENŽIVOT

18 / LETCI **NOC DIVADEL**
WARIOT IDEAL

21 / 22 / SHADOW MEADOW PREMIÉRA
JAN MOCEK

24 / 25 / PANORÁMA
KLÁRA HUTEČKOVÁ, KATEŘINA
SOUČKOVÁ, VERONIKA SVOBODOVÁ

27 / 29 / 30 / BLUDIŠTĚ SEZNAMŮ
MARTIN SMOLKA A JIŘÍ ADÁMEK

Seržant Pepř na acidu

Psychedelická historka z natáčení legendárního alba Beatles

Když Beatles na jaře roku 1967 nahrávali píseň *Getting Better* pro album *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band*, spolkl John Lennon pilulku LSD v domněni, že jde o amfetamin. Tato záměna sice v podstatě ukončila nahrávací session, zato však vnesla nový rozměr do vztahu dvou hlavních skladatelů skupiny.

JORDAN RUNTAGH

Dalo by se tvrdit, že *Getting Better* je nejdokonalejší z pozdních písní Beatles, na kterých spolupracovali John Lennon a Paul McCartney. Jistě, všechnu slávu sklídila skladba *A Day in the Life*, ale čtvrtá píseň na albu *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band* krásně ilustruje velice odlišné povahy obou hudebníků. Na psychedelické úrovni totiž jejich duše ještě pevněji stmelila podivná příhoda, k níž došlo právě při nahrávání této písničky.

Titul napadl McCartneyho v roce 1967, když venčil svého ovčáka Marthu v londýnském Regent's Parku. Provázel ho novinář Hunter Davies, který tehdy Beatles všude pronásledoval, protože psal jejich oficiální biografii. „Bylo to první skutečně jarní ráno toho roku, a když jsme vyšplhali na vrcholek kopce, vykouklo slunce,“ vzpomíná Davies v knize Stevea Turnera *A Hard Day's Write* (Perný psaní, 1994). „Paul se na mě otočil a řekl: Lepší se to' (It's getting better). Myslel tím, že přichází jaro. Pak se začal smát a já se ptal, co ho rozesmálo.“ McCartney vyprávěl historku o Jimmii Nicolovi, který s kapelou odehrál deset koncertů na bicí při světovém turné v roce 1964 místo nemocného Ringa Starra. Když se ho někdo zeptal, jak zvládá to šílenství beatlemanie, dobromyslný Nicol odpověděl: „Lepší se to!“ Ta věta se s celou svou upřímností stala pro kapelu jakýmsi interním vtipkem.

Když McCartney navrhl, aby na tuto optimistickou větu napsali písničku, Lennonovy nápady ji rychle srazily zase zpátky na zem. „Jen tak sedím, nedělám nic, lepší se to čím dál víc – a John jen lakonicky dodal: ‚Horší už to být ani nemůže,‘“ vypráví McCartney v knize *Po mnoha letech* (1997, česky 2001), kterou napsal se svým přítelem Barrym Milesem. „To je paráda! blesko mi hlavou. Přesně proto s Johnem tak hrozně rád píšu.“ Lennon také využil příležitost, aby k poslednímu verši přidal znepokojivé doznání. V rozhovoru pro *Playboy* v roce 1980 prozradil: „Celé to ‚Ke své ženě jsem býval krutý, bil jsem ji a zakazoval jí, co měla ráda‘ jsem byl já. Opravdu jsem byl krutý ke své ženě, i fyzicky... Ke každé ženě. Bil jsem je. Neuměl jsem se vyjádřit a rozdával jsem rány. Pral jsem se s muži a ženy jsem bil.“

Zrádná secesní pilulkovnice

Instrumentální základ už měli Beatles hoto-vý z předchozích dvou nahrávacích session, a když navečer 21. března 1967 – bez Ringa Starra – dorazili do studia v Abbey Road nahrát doprovodné vokály, Lennon s vidinou celonočního maratonu sáhl do své stříbrné secesní pilulkovnice a vytáhl tabletku, kterou považoval za amfetamin. Bohužel se spletl a omylem spolkl LSD. „To ho mělo udržet pěknou chvilku vzhůru!“ vtipkoval škodolibě George Harrison v pořadu *The South Bank Show* televize ITV v roce 1992.

„Myslel jsem, že si беру nějaký povzbuzovák, a tohle jsem vůbec nezvládal,“ řekl Lennon časopisu *Rolling Stone* v roce 1970. „Říkám si, co to je – jsem nemocný? Měl jsem pocit, že mi něco je, že je mi nějak blbě... A pak mi došlo, že jsem musel spolknout LSD.“ Oznámil tedy producentu Georgi Martinovi, že se necítí dobře, a tento starší džentlmen, který

neměl ani tušení, že Lennonovy trable mají farmakologické příčiny, mu v souladu se starsvětským selským rozumem doporučil, aby se šel nadýchat čerstvého vzduchu.

Lennon začal s nepřírozenou urputností stoupat po schodech k Martinovi do režie. „Přišlo mi, že vyjít ty schody trvalo Johnovi nějak moc dlouho. Pohyboval se jako ve zpomaleném filmu,“ vzpomínal zvukař Geoff Emerick ve své knize *Here, There and Everywhere: My Life Recording the Music of The Beatles* (Tady, támhle a všude. Jak jsem nahrával hudbu Beatles, 2006). „Když konečně vešel dovnitř, všiml jsem si, že má takový podivný, lesklý pohled. Vypadal, jako by něco hledal, ale přitom nevěděl co. Najednou zaklonil hlavu a zíral upřeně na strop, byl naprosto u vytržení. Nakonec ze sebe s nemalými obtížemi vypravil pár pro nás nijak zvlášť hlubokomyslných slov: ‚Páni, koukněte na to.‘ Zaklonili jsme hlavy, ale jedině, co jsme viděli, byl strop.“

Lennon na střeše

Martin odvedl svého zmateného svěřence řadou chodeb na plochu střechu studia. Producent, neznalý světa drog, pořád nechápal, co se děje, ačkoli si všiml, že se Lennon „mír-

než jim konečně došel plný význam situace: Lennon na tripu je sám na nechráněné střeše! Okamžitě se za ním rozběhli. „Uvědomili si, že střecha má jen úzký parapet a že by John v lysergicky změněném stavu mohl snadno šlápnout přes hranu a sletět deset metrů dolů na chodník,“ píše Emerick. Lennona však naštěstí našli netknutého, jak tiše rozjí-má nad vesmírem.

Když se vrátili do studia, Lennon pocho-pil, že není ve stavu, v němž by mohl nahrá-vat. „Řekl jsem, že nemůžu pokračovat, že to budou muset udělat sami a já budu jen sedět a koukat,“ vyprávěl později časopisu *Rolling Stone*. „Ale jen tak sedět a nic nedělat, z toho jsem byl nervózní. Pořád jsem se ptal, jestli to nebude vadit. Všichni byli laskaví, prý že nebude.“ Nahrávání tedy opět začalo, ale brzy se ukázalo, že bez Lennona to nemá smysl, a tak se kapela rozhodla ten večer skončit brzy. Jenomže tu byl problém. Lennonův řidič měl do Abbey Road přijet až za několik hodin a jeho žena Cynthia už dávno spala. A tak se McCartney rozhodl, že ho vezme k sobě domů na Cavendish Avenue, jen pár minut chůze od studia. „Ohleduplnost, s jakou Paul vedl Johna domů, je typická pro jednu z nejlepších

McCartneyho abstinence vyvolala rozkol a dosud nerozlučná čtveřice se na nějakou dobu ocitla na dost různých vlnových délkách. „Uvnitř kapely nefunguje jen nějaký kamarád-ský nátlak, tam jde o nátlak skutečně děsivý,“ vyprávěl McCartney Barrymu Milesovi. „Všichni jako by pořád doráželi: Hele, chlape, celá skupina měla LSD, proč ty nechceš? Jaký máš důvod, co je to s tebou?“ McCartney nakonec drogu zkusil v prosinci 1965 (jiné zdroje uvádějí rok 1966) se svým kamarádem Tarou Brownem a jeho reakce byla smíšená. I když připouštěl, že to byl „úžasný“ a „hluboce emocionální zážitek“, jedním dechem dodával, že se do té látky rozhodně nezami-loval. „Pro někoho, koho žádné podivné sta-vy nijak zvlášť nepřitahovaly, v tom bylo něco znepokojivého.“

Po cestě domů s Lennonem v brzských hodi-nách 22. března se McCartney zničehonic rozhodl. „Napadlo mě, že tohle je asi ta chví-le, kdy bych si s ním měl LSD dát,“ vzpomí-nal. „Viselo to ve vzduchu už dlouho. A čas-to je nejlepší do toho skočit po hlavě, bez velkého přemýšlení. John už v tu chvíli na tripu byl, tak ho prostě doženu. Byl to můj první trip s Johnem nebo s kýmkoli z kapely.“

LSD ještě více stmelilo jejich duše. Foto archiv VUF

ně kymácí a rezonuje jako nějaká lidská ladič-ka“, což není stav, jenž by se obvykle léčil čer-stvým vzduchem. „Kdybych věděl, že je na LSD, byla by střecha to poslední místo, kam bych ho vzal!“ smál se Martin v dokumentu *The Beatles Anthology* (1995). „Ale samozřej-mě jsem ho nemohl vzít ven na ulici, proto-že tam bylo asi pět set křičících fanynek, kte-ré by ho roztrhaly na cucky. Takže na vzduch jsem ho mohl vyvést jedině na střechu. Byla zrovna nádherná hvězdná noc a John šel až na samý kraj, kde byl takový asi třiceticenti-metrový parapet, podíval se na hvězdy a řekl: ‚Není to fantazie?‘ Jemu se samozřejmě muse-ly jevit obzvlášť fantastické, kdežto mně v tu chvíli připadaly jako úplně normální hvězdy.“

Po pár minutách se Martin vrátil k práci do studia a Lennona nechal na střeše. McCartney s Harrisonem, kteří věděli, co jejich spoluhráč provedl, pokračovali ještě chvíli jakoby nic,

stránek jeho povahy,“ napsal Martin ve svých memoárech *All You Need Is Ears – Všechno, co potřebuješ, jsou uši. Příběh muže, který stvořil Beatles* (1979, česky 2015).

McCartneyho dilema

Dobrý skutek však McCartneymu, který měl ze všech členů kapely asi nejmenší chuť zkou-šet LSD, způsobil určité dilema. „Já jsem z toho měl vážně strach,“ říká v *The Beatles Anthology*. „Tak nás to učili, když jsme byli malí: Bacha na ty ďábelské drogy. Když se objevilo LSD, říkalo se, že prý člověk už nikdy není stejný, jakmile ho jednou vezme. Změní mu život a už nikdy to nebude on. Mám pocit, že Johna tahle vyhlídka docela vzrušovala, mě naopak spíš děsila. Říkal jsem si: To tak přesně potřebuju, nějakou tako-vou pitomost, abych pak už nikdy nebyl ve své kůži. To mi nepřišlo jako nejlepší krok. Takže v kapele pak měli pocit, že je brzdim.“

Zůstali jsme vzhůru celou noc, seděli a hod-ně halucinovali. S Johnem jsme se znali už strašně dlouho. Spolu s Georgem a Ringem jsme byli nejlepší kamarádi. A dívali jsme se jeden druhému do očí, hráli takovou tu hru na oční kontakt, což je dost ohromu-jící. Úplně se jeden v druhém rozpustíte... Bylo to parádní. Díváte se navzájem do očí, chtěli byste uhnout, ale neuhnete – a najed-nou v tom druhém člověku spatříte sám sebe. Bylo to dost šílené a mě to úplně roztřelilo. John tam seděl hrozně tajemně a já ho najed-nou vnímal jako krále, jako Císaře Věčnosti. Byl to skvělý trip.“

Autor je hudební publicista.

Z anglického originálu **Beatles' „Sgt. Pepper“ at 50: John Lennon's Accidental „Getting Better“ Acid Trip**, publikovaného na webu magazínu *Rolling Stone*, přeložil **Pavel Černovský**.

**27.11. — 3. 12.
podzim 2017**

**Hybernská 4
Praha 1**

#czdw

www.czechdesignweek.cz

LIV
IN
REALITIES

**30.10. – 17.12. 2017
LIVING REALITIES**

Projekt Living Realities přináší do Studia ALTA fotografickou výstavu o lidech hledajících v Evropě svůj nový domov a spoustu doprovodných programů.

VÝSTAVA FOTOGRAFIÍ | DISKUZE | PŘEDSTAVENÍ
WORKSHOPY | KONCERTY | GASTRO | PARTY

STUDIO ALTA
.....

WWW.STUDIOALTA.CZ

U Výstaviště 21, Praha 7 / Holešovice

Výstava je přístupná v době otvírky Obýváku:
PON - PÁ 9:00 – 22:00 SO – NE 15:00 – 22:00

Spolufinancováno
z programu Evropské unie
Kreativní Evropa

XXIV. ROČNÍK SEMINÁŘE RUSKÝCH FILMŮ DUCHOVNÍ FILM

KINO SVĚT HODONÍN
10.–12. 11. 2017

www.kinosvet.eu

www.seminar-ruskych-filmu.cz

Začít se ptát jinak

S Ivanem Folettim o pouti jako způsobu zkoumání dějin umění

Skupina studentů a studentek Semináře dějin umění Masarykovy univerzity se pod vedením Ivana Folettiho vydala na jaře letošního roku na čtyřměsíční pouť po Francii. Jejich cílem bylo přiblížit se zkušenosti středověkého poutníka a zjistit, jak jiná tělesná perspektiva proměňuje vnímání tehdejších uměleckých děl.

PETRA HLAVÁČKOVÁ
JANA GAZDAGOVÁ

Jak byste popsal svůj osobní zážitek z cesty, kterou jste podnikli? Spolu s dalšími jedenácti lidmi jsme ušli 1540 kilometrů, polovinu času jsme žili „na ulici“ a všechny nás to změnilo. Náš cíl byl sice akademický, chtěli jsme pochopit středověkého poutníka, postupně však začaly vyplouvat na povrch naše ctnosti i neřesti a každý si sáhl na vlastní limity. Několik let jsem žil v komunitě s lidmi s mentálním postižením, do jisté míry jsem tedy byl na komunitní život připravený, a přesto se moje slabosti projevily velmi rychle. Nejvíce mě však zasáhla neuvěřitelná štedrost lidí, které jsme potkávali. Kapitalistický svět nás neustále tlačí do dialogu spotřebitele s podnikatelem a tento typ zkušenosti úplně mění pohled: ekonomika tu ustupuje vztahu mezi lidmi.

Existují tedy paralely mezi prožíváním středověkého poutníka a tím, co jste zažívali vy?

Ve společnosti převládá představa, že středověký poutník jde sám krajinou, občas se přitom švihá bičíkem, zažívá pokání a je nešťastný. Dnes ale víme, že poutníci chodili většinou spolu, a to z praktických důvodů – cesty byly nejisté. Nebylo výjimkou, že na pouť šly i celé vesnice. Náš zážitek byl v tomto směru podobného charakteru, protože jsme se znali – ve skupině byla moje žena, blízcí studenti... Další jev zkoumaný antropology je status poutníka, který již není doma, ale není ani klasickým cizincem. Victor Turner, britský antropolog působící od poloviny 20. století, to přirovnává ke stavu liminality Arnolda van Gennepa, tedy stavu „mezi“ – odloučíte se od jisté pozice, ale ještě nejste v té nové. Poslední antropologicko-feministické studie vážící se ke středověku dokazují, že měl v mnoha ohledech pravdu. Například pro ženy šlo o mimořádně svobodnou situaci, se kterou se nemohly setkat nikde jinde. Také my jsme zažili nevídanou svobodu. Poutník může prosit nebo bláznivě rozdávat, může se ve veřejném prostoru pohybovat jinak, sednout či lehnout na chodník, utábořit se na náměstí, a přesto na něj není pohlíženo negativně. Se středověkým člověkem jsme tedy sdíleli tento pocit svobody, a když jsme dorazili zpátky a všechno skončilo, cítili jsme frustraci z její ztráty.

Mluvíte o intenzivním tělesném zážitku – o zkušenosti jiné performativity. Středověké poutě jsou však brány především jako náboženský akt. Jakou roli při nich hraje víra?

Obecně máme tendenci si ten takzvaný středověk nějak jednoznačně klasifikovat. Svět však nikdy nebyl černobílý, byl vždycky komplexní. Vyrazit na pouť bylo dobrodružství, při kterém poutníci poznávali nové lidi a krajiny – tato motivace je zde přítomná od počátku, v tomto ohledu je nám tedy středověký člověk blízký. Dnes je třeba cesta do Santiaga de Compostela vnímána jako turismus lidí, kteří třeba ani nevěří v Boha. Podle antropologů se však tyto dva aspekty – duchovní a tělesný – nedají úplně oddělit. Když dlouho kráčíte, vaše kognice se synchronizuje s rytmem těla. Skrze tuto synchronizaci se odehrává v našem těle a myslí něco, co nám dovoluje pocítit silný mystický zážitek. Zásadní jsou však také pocity těch druhých, kteří vás potkávají a evidentně zažívají něco silného – chtějí s vámi mluvit a sdílet to. Není to snadno uchopitelná situace, zvláště z racionálního hlediska.

Podívejme se nyní na možnosti vědecké interpretace vašich zážitků. Tradiční dějiny umění se snažily o pozitivistický přístup, protože se potřebovaly etablovat jako věda, zároveň jsou kunsthistorické texty 19. i 20. století

plné emocí a subjektivních soudů. Současné přístupy volají po jistém pragmatismu při vycházení z pramenů a přiznání vlastní pozice, zároveň však existuje tendence měřit prožitky umění prostřednictvím technologií. Kam byste zařadil svůj přístup?

To je složitá otázka, protože události posledních měsíců spíše prožívám, než že bych je byl schopen teoreticky uchopit. Dlouho jsem se zabýval historiografií a studiem pozitivistických vědců, kteří byli přesvědčeni, že jsou zcela objektivní. S odstupem najednou vidíme, nakolik byli připoutáni ke své době. Těžko tedy můžu tvrdit, že jsem schopen vystoupit ze svého těla a dívat se skutečně objektivně, naopak svět vnímám pouze skrze své tělo. Otázkou také je, jak se dívat na jevy předmoderní doby skrze moderní nástroje. Najít obrázek na internetu trvá třicet vteřin, najít ho v knize dvacet minut, vypravit se za nějakým dilem autem zabere pár hodin, jít pěšky týdny. Jsou to úplně jiné rytmy života. Nemůžeme vnímat minulost, když si nevyzkoušíme alespoň některý ze základních prvků předmoderního světa, například proměnu vnímání při zpomalení. Na to navazuje zkušenost jiného dívání se na předměty skrze prizma únavy. Když novgorodský kníže Vla-

Je vůbec možné v rámci oborového výzkumu a vědecky uznatelných výsledků tuto zkušenost využít a zprostředkovat ji? Myslím si, že ano. Musíme se prostě začít ptát jinak. Dějiny umění mohou být fascinující, mají obrovský potenciál. Jsou založeny ve své podstatě na askezi – hodiny strávené v knihovnách pomáhají dostat se do hloubky. Martin C. Putna kdysi napsal, že Havel byl prvních pět let výjimečným prezidentem proto, že předtím dvacet let seděl a psal. Askeze nám dává potenciál, z kterého můžeme čerpat, když jsme k tomu vyzváni. Pak je ale potřeba mluvit tak, aby nám lidé naslouchali. Co vlastně dělá historik umění? Vysvětluje, proč člověk má potřebu obklopot se něčím, co vyvolává intenzivní estetické zážitky. Tím pádem se snažíme popisovat to nejhlubší, co v člověku je, mluvíme o něčem, co se ho niterně týká. Pouze na to nejsme připravováni a školeni.

Jak se potom nevracet zpátky k romantismu 19. století?

Mám teď na starosti bakalářské studium na Seminárii dějin umění Masarykovy univerzity, kde připravujeme akreditaci a budeme tvořit jeho novou strukturu. Mým snem je rozdělit bakalářské studium na tři části. Jedna

Ivan Foletti. Foto z osobního archivu

dimír vysílal v 10. století lidi do Konstantinopole, popisovali, jak po příchodu do chrámu Hagia Sofia svěťci tančili na stěnách, jako by byli v nebi. Mohli bychom říct, že měli vidění, nebo si to chtěli vsugerovat, anebo že důvodem bylo kolísání plamenů v lampách, vytvářející iluzi pohybu. Také však byli unavení, vyplavovali endorfiny a viděli opravdu pohyb.

Nedostali jsme se ale opět do pasti racionalismu? Třeba věděli, že je to jejich únavou, ale nebylo to pro ně tak důležité jako prožitek sám o sobě.

Je pravda, že vystoupit z novopozitivizmu je těžké. Ptáte se, jak bych racionálně popsal něco neracionálního, a tím pádem používám kategorie podmíněné racionálním způsobem uvažování. Slova zde ale přestávají stačit, část našeho zážitku není takto předatelná, přestože jsme zažili něco elementárního. A je potřeba si všimnout toho, jak nás to lidsky promění. Navzdory krizi humanitních věd, které už nejsou schopny „dotýkat“ se lidí, budeme teď třeba schopni účinněji sdílet. A to je další klíčová dimenze pouti: potřeba poutníka mluvit a touha ostatních poslouchat. Díky tomu, že se stávám veřejným aktérem, jsem ovšem také mnohem více přijímán jako vědec. Najednou jsem historik umění, který má právo mluvit.

by byla založená na intenzivní erudici, družá by byla zaměřená na mluvený a psaný projev a třetí na schopnost předávat poznatky širší veřejnosti. Chtěl bych, aby studentům umění psát novinové články a organizovat výstavy. Myslím si dokonce, že bychom měli být schopni napsat scénář, koncipovat krátký film nebo znát základy grafického designu. Musíme zkrátka umět vést dialog se světem kolem nás, mluvit s lidmi, kteří hoří po setkání s uměleckým dílem, akorát to nedokážou pojmenovat.

Může se tedy vaše pouť stát metodologickou pomůckou? Je to nástroj přenositelný do nějakého obecně uznávaného systému?

Myslím si, že je. Ale nevím, jestli bych to nazval metodou, pro mě je to spíše jiná perspektiva. A je velmi zdravá, doporučoval bych ji každému historikovi umění – dojít někam pěšky a vidět na svém těle, co to znamená. Hledání nových pohledů je navíc naší morální povinností. Nemůžeme spát na vavřínech ve společnosti, která si nás neváží. Buď budeme schopni své místo v tomto světě obhájit, nebo tady nemáme co dělat. Lékaři jsou schopni léčit tělo, naší prací je dotýkat se toho, co tělo není, ale co je pro člověka zásadní.

Ivan Foletti (nar. 1980) je docentem na Seminárii dějin umění FF MU. Jeho výzkum je zaměřen na historiografii byzantského umění a uměleckou tvorbu Milána, Říma a Konstantinopole v raně křesťanském období, a to především z liturgického a rituálního hlediska. Dalšími poli jeho zájmu jsou poutnické umění a středověký Kavkaz.

VOLTELLE

jakovždy

com
na
m
*

SMPvMZ!

Úryvek z programu SMPvMZ předneseného roku 1911 poslance Jaroslavem Haškem v Kravíně:
Za první: Mírný pokrok v mezích zákona!
Za druhé: Větší přísnost na chudý lid!
Za třetí až za páté: **

* Strana mírného pokroku v mezích zákona.
** Dnes už bohužel neaktuální body programu byly věnovány kostelníkům, domovníkům a dlužníkům v konkursním řízení.
Snad jen pátý bod může být pro současnost inspirativní svým apelem na navrácení záložen, dnes již prakticky neexistujících demokratických finančních družstev vlastněných svými členy, do rukou duchovenstva.

Dilema Západu I

Vylučují se vzájemně autonomie a morálka? Tato otázka podle nizozemského spisovatele surinamského původu Anila Ramdase (1958–2012) stojí u kořene všech problémů západní kultury, ale také je nevyvratitelným základem její existence. Zůstal by Západ Západem, pokud by zaniklo napětí mezi zájmem soukromým a veřejným, mezi osobní svobodou a rovností všech?

ANIL RAMDAS

Nietzscheho esej *Vina*, „špatné svědomí“ a příbuzné věci z knihy *Genealogie morálky*, 1887 [česky 2002], se mi do rukou dostala v době, kdy jsem na ni ještě nebyl připraven. Nietzsche v ní utrousí cosi jako: „Neboť ‚autonomie‘ a ‚morálka‘ se vylučují.“ Na Nietzschem je hezké právě to, že se zdá, že něco objasňuje, i když ho berete doslova. V tomto případě objasnil můj vlastní kulturní šok, kterým jsem prošel jako vesničan přicházející z třetího světa.

Doma v Surinamu jsem ve své přísné hinduistické komunitě vyznával nevhodnou módu, nechal si narůst vlasy, oslovoval rodiče v nizozemštině, jedl nečisté vepřové a představoval si u toho, jaký jsem rebel. Takové sebestylizaci učinilo velkoměsto brzy přítrž. Mluvíme totiž o Amsterdamu sedmdesátých let, kdy došlo k přijetí subkultur, a nikdo si s ničím nelámal hlavu. Lidé se živě zajímali o přívržence Hare Krišny či poslední hippies, kteří už potřebovali nové haleny, o první pankáče s žiletkami ve vlasech a skinheady s těžkými botami, o hochy, kteří se něžně líbali na ulici, o dívky, které se slunily na chodníku a nebezpečně vysoko si povytahovaly sukně; v televizi se promítaly scény z *Deep Throat* (1972), protože ministr spravedlnosti chtěl film zakázat; okolostojící se zuřivě zastávali pouličního muzikanta, jehož chtěla policie vyhnat; student v přednáškové síni řekl s naprostým klidem vyučujícímu, že žvaní nesmysly.

Zájem vlastní a veřejný

Hluboce mne to šokovalo. Každý, koho jsem potkal, byl samostatnější a odvážnější než já. Každý měl názor, vlastní představu lidství. Přesto všichni zachovávali jistou laskavost. K potyčkám, na něž jsem byl zvyklý, nedocházelo. Lidé si navzájem přidržovali dveře, autobusy jezdily včas, s klukem, který si vlasy nabarvil načerveno s modrými pruhy napříč, se zacházelo slušně. Vše klapalo. Všichni ti svérázní jedinci dokázali přese všechno nalézt způsob, jak spolu navzájem vycházet, aniž by se to dělo na úkor rozumnosti, aniž by vypukl chaos. Udivovalo mě, že přes autonomii, již lidé požadovali v soukromé sféře, společnost i nadále fungovala a veřejný život se dál rozvíjel díky mně neviditelnému kompromisu, který udržoval určitou míru morálky.

Nietzsche nemohl ve své době předvídat, že mravnost ustanovíme znovu a jinak. V průběhu osmdesátých let se více a více zvolňovalo a v tichosti byla obnovena střídmost. Méně dekadence a méně extravagance. Pouliční scenerie se změnila. Nebo jsem si na ni jenom zvykl? Nietzsche by nejspíš řekl, že autonomie a morálka jsou v křehké rovnováze, a tato myšlenka je skutečně nejzajímavější ideou západní filosofie. Nenajde se moderní básník nebo myslitel, který by se s ní nepotýkal: jak se může nezávislý člověk podílet na civilizaci, jak může být perverzní sebestředný jednotlivec, sledující jen vlastní zájem a slast, společenskou a zodpovědnou bytostí.

Takové je „Dilema Západu“ a jediné Západ zná toto Dilema. A navíc, Západ existuje a končí s tímto dilematem. V okamžiku, kdy napětí mezi vlastním zájmem a zájmem veřejným, mezi svobodou a rovností, mezi svébytností a uměřeností, mezi osobním a politickým, mezi individuálním štěstím a láskou k bližnímu – zkrátka mezi sférou soukromou a veřejnou – zmizí, bude západní kultura nadobro mrtvá.

Proto byl Marx pro západní svět o tolik nebezpečnější než Nietzsche. Nietzsche problém vyřešil radikálním podřazením sociálního individuálnímu a nahrazením pouhé uměřenosti svébytností, což je, jak jsme mezitím zjistili, poněkud barbarské. Marx se však pokusil celou nesnáz popřít. V úvodu k *Základům kritiky politické ekonomie*, 1858 [česky 1953], píše, že osamělý jednotlivec je

neoriginální výmysl liberálů 18. století. Člověk není Robinson Crusoe, jenž si vlastními silami zajistil živobytí, nýbrž *zoon politikon*, společenský tvor v tom nejdoslovnějším slova smyslu. Zásadní napětí tedy nevzniká mezi jednotlivcem a společností, nýbrž mezi prací a kapitálem, a skončí v okamžiku, kdy práce zvítězí nad kapitálem. Potom nastane konec dějin neboli konec západní civilizace.

Svobodou k rovnosti

Tak daleko to nikdy nedojde, ale to v sedmdesátých letech nikdo nevěděl. Tehdy byli všichni přemýšliví lidé levičáci a byli posedlí ideou, že je nutné využít osobní svobodu k tomu, abychom získali absolutní rovnost. Se sociologem Ralfem Dahrendorfem řečeno, každý uvízl v „pasti modernity“: rovné právo na vzdělání bylo zaměňováno s rovným vzděláním. Socialisté chtěli pro každého nejen podlahu, ale i strop. Nerovnost musela být potírána dokonce i tehdy, umenšovalo-li to svobodu. Rovnost již nebyla prostředkem, ale cílem a politické triumfovalo nad osobním. Marxovi se dalo téměř za pravdu.

A právě v té době osobní začalo nést první plody: ženy vystoupily z izolace a předložily magickou tezi: osobní je politické. Ty nejsebevědomější ženy, které prošly dlouhým osobním vývojem, s velkou námahou se vymanily z mužské nadvlády a roky pracovaly na vlastním samostatném vědomí, už nepožadovaly více osobní svobody, nýbrž více rovnosti. Nežádaly rovné šance, jež by jim umožnily uspět v konkurenci a dělat kariéru, zato však zkoumaly „ekonomickou funkci péče“ – chtěly odměnu za lásku, o níž přišly v domácnosti, a málem by si za každé objetí účtovaly sedmdesát guldenů padesát.

Uvědomuji si, že moje líčení je nespravedlivé. Ženské hnutí bylo vedeno směrem politickým, jenž se zaobíral prací v domácnosti, potratem, výchovou dětí a znásilněním, a směrem osobním, jenž se tázal, jak zůstat silná, a přitom neztratit něžnost. Zde mi však jde o otázku, proč se znakem emancipace stal socialismus, a nikoli liberalismus. Proč musel být socialismus liberalizován, a nikoli liberalismus socializován? Nejspíš to tkvělo v duchu doby, v níž se revolta zrovna nespojovala snadno s lidmi slepě uctívajícími buržoazní demokracii. Ale souviselo to i se samotným liberalismem, který se příliš angažoval v antikomunistickým tažení (jako by se toto angažmá nemohlo klidně přenechat konzervativcům) a nevěděl si rady s vlastními teoretickými základy: západní Dilema tvoří teoretické srdce liberalismu, ovšem tlukot tohoto srdce se poslední dobou příliš neožýval. Jinak řečeno, napětí mezi osobním a politickým, mezi individuální svobodou a společenskou rovností, bylo negováno a předstírali jsme, jako by byl stále rok 1800 a filosof Jeremy Bentham už základní otázky zodpověděl: sleduje-li každý vlastní zájem, půjde to veřejnému zájmu k duhu, žene-li se každý za vlastním štěstím, zajistí neviditelná ruka blaho všech. Celek není víc než souhrn částí...

To ale není pravda, stejně jako není pravdivá marxistická myšlenka, že jen „sociální“ člověk je „dobrý“, že skutečné štěstí najdeme v (socialistickém) bratrství a že všechny individuální touhy musí být podřízeny společenské morálce. Levicová politika si vynucovala syntézu mezi osobním a politickým a ve vzájemném nezájmu jednotlivců spatřovala zpustnutí civilizace.

Americký filosof John Rawls obhájuje právě tento vzájemný nezájem: platí-li svoboda projevu, je-li právní moc nezávislá, volby svobodné a tajné, sociální mobilita neochromená a vyšší vzdělání všeobecné, panuje-li mír a dostatečný blahobyt, mohou si lidé konečně dovolit být k sobě lhostejní a tuto lhostejnost porušit pouze v krajních situacích nedostatku

a střetu zájmů. Existuje-li systém rovných šancí, nerovnost sama o sobě není nespravedlivá, tvrdí Rawls. V tomto bodě se odlišuje od svých libertariánských kolegů, kteří vycházejí z toho, že příroda již každému předestřela rovné šance, protože jsme všichni přišli na svět jako „sobě rovní“. Nesmysl, říká Rawls, jsme nestejně talentovaní, nestejně silní a nestejně vystavení biologickým obtížím, jako jsou těhotenství nebo menstruace. Takové přirozené nerovnosti nesmí mít žádné morální následky, vzhledem k tomu, že nejsou zásluhami a že jsou arbitrární a náhodné, nesmí být odlišně odměňovány nebo ohodnocovány.

Rawls pochopitelně patří k nejcivilizovanějším liberálům. Věnuje-li tolik pozornosti rovnosti a sociální spravedlnosti, mohli bychom si dokonce klást otázku, zda je ještě liberál. Dojde-li na to, čemu filosof Isaiah Berlin říká „pozitivní svoboda“, liberálové vždy znervózí. Podle nich můžeme svobodu interpretovat jako absenci vměšování a zasahování, jako doménu, v níž si nerušeně můžete jít vlastní cestou – to je negativní svoboda. Pozitivní svoboda zase sestává z podmínek využití negativní svobody: z tradičních práv, jako je přístup ke vzdělání a svoboda projevu.

Liberalismus všedního dne kladl vždy důraz spíše na negativní svobodu, řekneme na ochranu soukromé sféry, než na svobodu pozitivní, plynoucí z veřejného, političtějšího prostoru. Sice se říká, že člověku je nutné zajistit rovnou startovní pozici, aby mohl činit vlastní rozhodnutí a vyvinout vlastní iniciativu, už se ale přitom neřekne, jak této počáteční pozice dosáhnout. Přece ne minimálními mzdami, podporou v nezaměstnanosti, stipendii, důchody, zdravotním pojištěním a ostatními zájmy sociální demokracie?

Nerovnost nutná, nebo náhodná?

Vlastní zájem se zřejmě nedá tak snadno spojit se zájmem veřejným, aniž bychom přitom opustili liberalismus. Svěbytnost soukromé sféry vyžaduje uměřenost veřejného prostoru do té míry, že už se nemůžeme spoléhat na spontánnost klasického liberalismu a na „neviditelné ruce“. Je tedy liberalismus bezvýhodný? Budou se autonomie a morálka, sféra osobní a politická, navždy a věčně vylučovat? Nebudou. Takové je aspoň stanovisko Richarda Rortyho, jenž ideologické krizi liberalismu sedmdesátých let – rozpadu dělnické třídy, nárůstu autonomních hnutí žen a homosexuálů, výdajům sociálního státu vymknutým z rukou – nastavuje liberální zrcadlo.

Je nerovnost, na niž narážíme v každé společnosti, nutná, nebo pouze náhodná? Marxisté tvrdí, že kapitalismus s sebou automaticky přináší rozevírání nůžek mezi vykořisťovateli a vykořisťovanými, což se vzhledem k dnešní sociální mobilitě a všeobecnému blahobytu západního světa jeví jako velice závažný omyl. Nerovnost je způsobována spíše tím, čemu Rawls říká genetické vlohy: chytrost, rozhodnost, temperament, výmluvnost, pokrokovost. Vlohy jsou rozdělené arbitrárně a i jejich rozvoj je v podstatě nahodilý, neboť si nemůžeme předem vybrat rodinu, do níž se narodíme. Výchova, které se nám dostane, a zkušenosti, které získáme, netvoří nic víc než souběh okolností vedoucích k tomu, že jeden se stane géniem a druhý idiotem.

Není-li nerovnost nutná, nýbrž pouze náhodná, dospějeme k závěru, že na společnosti není bytostně nic špatného, přinejmenším pokud jde o západní společnost. Vyspělé země pak mají jen dva cíle: zmenšit ponížení a krutost, či jim předejít a rozšířit možnosti, jak zdokonalovat Já, rozvíjet vlastní osobnost a sledovat soukromé tužby.

První cíl představuje veřejnou, politickou otázku, druhý otázku osobní. Podle Rortyho spolu oba souvisí, neboť liberálovi nepřísluší,

O proměnlivé rovnováze mezi svébytností a uměřeností

aby předpokládal, že člověk má hlubší jádro, které ho spojuje s ostatními. Svou povahou člověk není dobrý ani zlý, nic takového jako lidská přirozenost neexistuje, lidskost je otázka historické danosti. Kdybychom žili v hitlerovském Německu, bylo by pro nás velmi lidské, abychom se o své děti starali prostřednictvím mzdy, kterou bychom vydělali jako dozorcí koncentračních táborů. Kdybychom žili v pokořující chudobě třetího světa, bylo by lidské sáhnout po zbraních a osvobodit se. Běží tedy o možnost rozšíření civilizace. Co nás navzájem spojuje, není žádná předem daná důstojnost, nýbrž společná vnímavost a citlivost vůči bolesti. Rorty oděl starou Benthamovu myšlenku, že bolest a slast představují nejdůležitější pohnutky lidského jednání, do postmoderního hávu, a musím říct, že velice přesvědčivě.

Podle Rortyho existují dva druhy myslitelů. Na jedné straně máme intelektuály typu Friedricha Nietzscheho, Søreny Kierkegaarda, Charlese Baudelaire, Marcela Prousta, Martina Heideggera, Vladimira Nabokova, Jacquesa Derridy nebo Michela Foucaulta. Ti analyzují problémy lidského soukromí: jak se stát dokonalou osobností, jak utvořit své Já, jak dosáhnout toho nejvyššího, nejkrásnějšího, nejlepšího a nejmělejšího, co lze lidskými silami učinit? Pro tyto intelektuály tvoří společnost souhrn obtížných omezení, svět plný nedokonalých hlupáků, a úkolem moudrosti a umění je co nejvíce ho přesáhnout. Není to elitářské stanovisko, nýbrž osobní postoj, úhel pohledu, který se v principu o sociální spravedlnosti nevyjadřuje. Intelektuálové, o nichž zde Rorty mluví, jsou sice jiného mínění, ale podle něho se mýlí.

Na druhé straně stojí myslitelé jako Karl Marx, John Dewey, Jürgen Habermas, John Stuart Mill nebo John Rawls, kteří se nevyjadřují o osobním rozvoji, ale pozornost věnují společenské spravedlnosti. Sdělují nám, proč máme usilovat o rovnost a co může představovat krutost a ponížení. Tyto dvě skupiny myslitelů, intelektuály osobního a politického, filosofy individuální dokonalosti a veřejné harmonie, můžeme stavět proti sobě tak dlouho, dokud nepřipadneme na souhrnný rámec, z něhož bychom jedním rázem nahlédli celou západní civilizaci. Rorty řekne beze stopy smutku: takový rámec neexistuje.

Nic nám nesmí překážet, tvrdí autoři jako Nietzsche. Nesmíme překážet jiným, prohlašují myslitelé typu Marxe. Mezi oběma těmito postoji se nedá rozhodnout, mají stejnou hodnotu a slouží nestejným cílům. Teoreticky nikdy nelze sloučit osobní zdokonalování se společenskou spravedlností. Individuální tužba, osobní vkus a vlastní slast jsou nutně soukromými záležitostmi, to znamená, že je nejdou odůvodnit. Pro nabarvení vlasů načerveno a namodro nelze udat vůbec žádný důvod. Jedná se o svérázný signál pro vnější svět, ale ten si to nemusí a nemá nijak zvlášť brát. Veřejný zájem, uměřenost a slušnost jsou naproti tomu z definice veřejné záležitosti, a proto závislé na ustavičných diskusích.

Nietzsche a Marx, spisovatelé autonomie a spravedlnosti, jsou kandidáty vhodnými k syntéze asi jako štětec a páčidlo. Oba představují důležité nářadí, tím ale podobnost končí.

Uskutečňovaná solidarita

Dobrá, autonomie a morálka se navzájem vylučují, a jsme tedy opět na samém začátku.

Špatně, říká Rorty, který nabízí výsostně originální řešení západního Dilematu, dilematu liberalismu neboli toho, jak se perverzní sebestředný jednotlivec může stát společenskou, zodpovědnou bytostí. Tato odpověď je originální především pro jeho liberální kolegy; socialistům bude znít povědomě: solidarita. Jde nicméně o jinou solidaritu než solidaritu socialistů. Není to solidarita založená na společném rysu třídy, pohlaví či rasy, ani solidarita, jež „zbude“, odstraníme-li všechny předsudky, ani solidarita odvolávající se na metafyzickou zásadu, že všichni lidé jsou si rovni. Pro Rortyho je solidarita něco, čeho je třeba dosáhnout, co je třeba uskutečnit, co vyžaduje schopnosti, pro co je potřeba osobně vynaložit námahu stejnou jako pro své sebezdokonalování.

Solidarita je pojítkem mezi osobním a politickým. Žádným filosofickým, sociologickým nebo politickým pojítkem, nýbrž pojítkem literárním, neboť solidarita líčená Rortym se podezřele podobá tomu, čemu se v literatuře říká proces identifikace, proces, v němž čtenář díky schopnosti fantazie nenahlíží na cizí postavu, s níž je konfrontován, jako na „jednoho z nich“, nýbrž jako na „jednoho z nás“. Nikoli filosofie, ale etnografie, publicistika, kinematografie a především a přirozeně literatura přináší takovou „imaginativní identifikaci“.

To V. S. Naipaul nás přesvědčuje o něčem tak rozporuplném, jako je ctižádostivý Hindustánek, to Fjodor Michajlovič Dostojevskij nám ukazuje svět sebeobviňování a zoufalství, to Gustave Flaubert nás zavádí do dobrodružství bezmocné vášně. Filosofie a věda tu nemají čím přispět, nanejvýš mohou s odstupem přijít s abstrakcemi, jako je smysl pro společenství, rozvoj vědomí a sexualita.

Rortyho východisko bychom mohli nazvat „uschopněním k solidaritě“. Jde o to, jak si všimnout ponížení druhého, pokud se objeví, jak se v našem bezprostředním okolí i v dalekých zemích sami sobě odcizit, a zpřístupnit se tak všem těm ostatním „cizincům“, zkrátka jak se otevřít komunikaci, aniž bychom přitom přerušili práci na vlastní osobnosti. Jsme-li konfrontováni s utrpením ostatních a vtaženi do jejich životů, nastává rušivé přerušení, zastavení na královské cestě za Nietzscheho osobní dokonalostí. Ach, povzdychne si Rorty, v tom případě berete své Já vskutku velice vážně. Pomysleme na Freuda, který volbu mezi Kantovým suchým, hodným občanem a Nietzscheho smělým hrdinou naráz učinil zbytečnou tím, že v libovolném životě odhalil báseň. Nudné podvědomí neexistuje, od každého se můžeme něčemu přiučit, jakkoli se na první pohled jeví tupý.

A vzpomeňme na Isaiaha Berlina a na jeho tezi, že civilizovaný člověk se od barbara odlišuje tím, že uzná relativitu vlastních přesvědčení, a přesto v nich zůstane skálopevný. Špetka sebeironie a relativismu je nutná k tomu, abychom podnikli klíčový skok od osobního k politickému a zpět. Autonomie a morálka se navzájem vylučují, Nietzscheho *Genealogii morálky* a Marxův úvod k *Základům kritiky politické ekonomie* nemůžeme číst najednou, jenom si tím uženeme bolest hlavy, a tou liberálové trpí už od dob Benthamových.

Autor byl esejista, prozaik a novinář.

Z knihy *De papegaai, de stier en de klimmende bougainvillea* (De Bezige Bij, Amsterdam 1992) vybral a přeložil Lukáš Vítek.

V ulicích Amsterdamu sedmdesátých let bylo těžké připadat si jako rebel – svérázní byli všichni. Foto upcoming.nl

Dokázat projít traumatem

S autory první léčebné studie s klinickými pacienty, při níž byla využívána látka MDMA, známá spíše jako rekreační droga extáze, jsme mluvili o tom, jak lze pomoci lidem opět spát, naučit je vnímat emoce, umožnit jim poprvé v životě cítit radost, ale i o tom, co terapie změnit nedokáže.

MARTINA FALTÝNOVÁ

Posledních šestnáct let spolupracujete s Multidisciplinární asociací pro psychedelická studia (MAPS) a jejím zakladatelem Rickem Doblinem. Podíleli jste se na obnovení psychedelického výzkumu. Váš výzkum se týkal terapie pomocí látky MDMA a přinesl překvapivě dobré výsledky. Jaké potíže měli lidé, kteří se studie zúčastnili, a k jakému posunu v jejich léčbě došlo?

Annie Mithoferová: V první výzkumné fázi jsme pracovali s lidmi, kteří zažili sexuální zneužívání, do druhé fáze byli zahrnuti váleční veteráni, hasiči a policisté s vážným posttraumatickým stresovým syndromem, jehož typickým projevem je rozkolísaná emocionalita. MDMA způsobuje změny v propojení neuronové sítě a díky tomu se tito lidé cítí vyrovnaněji, lépe komunikují. Poprvé dokážou respektovat své emoce a nacházejí novou životní perspektivu. Deprese ustupují. Skvělé jsou výsledky u potíží se spánkem. Lidi, kteří nedokázali spát, ač brali spousty léků, najednou přestaly pronásledovat noční můry. Klesl také počet sebevražedných myšlenek. Někdy stačilo pouze jedno sezení a myšlenky na sebevraždu už se nevrátily. Několik lidí přestalo kouřit, zaznamenali jsme také pokles v pití alkoholu.

Jak sezení s MDMA probíhalo?

Michael Mithofer: Porovnávali jsme vždy dvě skupiny – jedna dostávala MDMA, druhá placebo. Zkoušeli jsme také různě silné dávky MDMA. Samotné sezení trvalo osm hodin a druhý den následovalo integrační sezení. Týden jsme byli s účastníky v každodenním telefonickém kontaktu. Po roce jsme provedli hodnotící výzkum, který ukázal, že úspěch léčby je dlouhodobý. Překvapilo nás, že malé dávky MDMA mají antiterapeutický efekt, naopak vyšší dávky fungovaly velmi dobře.

AM: Pouze u dvou lidí z první výzkumné fáze došlo k relapsu. Důvodem ale byly neutěšené sociální podmínky, v nichž žili. Neměli práci, dostatek peněz, zázemí. Zpočátku si přitom v léčbě vedli velmi dobře. V dlouhodobém hodnocení jsme pokládali otázku, zda někomu účast na výzkumu nějak ublížila, a všichni shodně odpověděli, že nikoliv.

Co vás přivedlo k hledání nových přístupů v psychoterapii?

AM: Nejsme založením výzkumníci. Léčili jsme klienty s posttraumatickým stresovým syndromem, mimo jiné také metodou holotropního dýchání, jež spoustě z nich pomohla, ale nebyla dostatečně účinná pro každého. Například ti, kteří v dětství zažili sexuální zneužívání, potřebovali léčbu, která by jim přinesla úlevu rychleji, než tomu bývá u holotropního dýchání. Lidé trpěli a my jim nedokázali dostatečně pomoci, a proto jsme se rozhodli, že se pustíme do výzkumu účinků MDMA ve spojení s psychoterapií.

Navázali jste na výzkumy s psychedeliky ze šedesátých a počátku sedmdesátých let?

MM: Velmi nás ovlivnila práce Stanislava Grofa a jeho metoda holotropního dýchání, kterou vyvinul, když byla počátkem sedmdesátých let zakázána terapie pomocí LSD. Dříve než jsme začali zkoumat terapeutické využití MDMA, jsme se setkali s terapeutky Georgem Greerem a Requou Tolbertovou. Nevedli kontrolované studie, ale pracovali s MDMA od pozdních sedmdesátých let do roku 1985 a publikovali případovou studii. Stavěli jsme tedy na tom, s čím lidé přišli před námi.

O vládní souhlas s klinickou studií využívající MDMA jste žádali v roce 2001. Jak náročný byl povolovací proces?

MM: V rámci MAPS jsme vlastně vedli první studii s klinickými pacienty, předtím tam

prováděl výzkum pouze psychiatr Charles Grob se zdravými dobrovolníky. Když jsme v roce 2001 předložili naši první žádost, trvalo pouze měsíc, než jsme od Úřadu pro kontrolu potravin a léčiv (FDA) získali souhlas. Také od Etické komise přišlo kladné stanovisko, ale už po třech měsících bylo zase odebráno, protože vyšel článek dokazující, že MDMA způsobuje takzvanou dopaminovou toxicitu, která může být indikací například pro Parkinsonovu nemoc. Hned jsme na to reagovali s tím, že je to nesmysl. Asi o rok později byl ten článek odvolán se zdůvodněním, že šlo o chybu, při testování totiž nepoužili MDMA, ale metamfetamin. Poslední nutné povolení od Národního úřadu pro kontrolu obchodu s drogami (DEA) bylo vydáno až v březnu 2004.

MDMA jste studovali také jako „urychlovač“ psychoterapie. Znamená to tedy, že by spolu měly fungovat v součinnosti?

MM: Ano, a v tom je naše studie odlišná od většiny ostatních. Nezabýváme se jen tím, jak droga pomáhá, ale i jakým způsobem může v procesu psychoterapie působit coby katalyzátor. Jak se s její pomocí dají překonat těžkosti, které často lidi od toho, aby vůbec s terapeutickou prací začali, odvádějí. Strach zabývat se hlouběji svým traumatem může být někdy příliš velký na to, aby se dal zvládnout. Pak se lidé ještě více uzavrou, nic necítí. Je velmi důležité, aby věřili ve smysl celého procesu, aby věřili terapeutům. Po sezeních nám říkali: „Je to stále hodně bolestivé, ale teď už cítím, že tím dokážu projít, aniž bych byl znovu zraněn.“

Zaznamenali jste při jednotlivých sezeních také zážitky spirituální povahy vyvolané MDMA? A jaký mají léčebný potenciál pro následnou terapii?

AM: Ano, zažili jsme to. Dle měření je měla asi třetina lidí a pro každého to bylo osobně hodně důležité. Ale nedá se říct, že by se u těch, kdo je nezažili, nějak zmenšil léčebný efekt. Nezaznamenali jsme žádnou korelaci mezi spirituálními zážitky a lepší prognózou posttraumatického stresového syndromu. Došla nás to překvapilo – lidé měli transpersonální zkušenosti totiž poměrně často, i když se udává, že u MDMA nebývají zdaleka tak běžné jako například u psilocybinu. Stávalo se nám během terapie, že klienti popisovali setkání s nějakým archetypálním zvířetem či duchem, kteří je provázeli, když procházeli traumatem. Nebo se objevily obrazy minulých životů. Jeden muž měl velmi živý vjem andělů přítomných v místnosti během sezení.

Někteří účastníci se v průběhu výzkumu zbavili závislosti na tabáku či alkoholu. Co je příčinou takové změny?

MM: MDMA vám může pomoci vyrovnat se s bolestí. A to je také nejčastěji důvod, proč lidé nadměrně pijí – snaží se tak uniknout úzkosti a bolestným zážitkům. Pro někoho je podobně terapeuticky účinné holotropní dýchání. Je to jiná metoda, ale výsledky mohou být shodné.

AM: Někteří lidé popisují, že jedno sezení s MDMA pro ně znamenalo tolik, co deset let terapie. Nejde totiž jen o verbální projev, v rámci integračních sezení pracujeme i s projevy těla, podobně jako při holotropním dýchání. V těle se může skrývat mnoho potlačené úzkosti, a když se dostaví silné emoce, je dobré pomoci jim vyjít na povrch. S traumatem pracuje každý jinak. Někdo se k němu musí vrátit, prožít je znovu, dostat ze sebe všechno ven, někdo jej zpracovává pouze vnitřně a nepotřebuje o něm mluvit. Takzvaná vnitřní léčivá inteligence, kterou disponuje každý z nás, se projevuje velmi individuálně.

Myslíte si, že je pro terapeuta nezbytné mít vlastní zkušenost s psychedeliky?

AM: Ano, a nejde jen o zážitek s MDMA, ale i o porozumění, jak pracovat s následnou integrací zažitého. Je dost terapeutů, kteří mají zkušenost s rekreačním užitím, ale nemají ji v souvislosti s terapií, při níž proces pokračuje i další dny a je potřeba o všem nadále mluvit.

MM: Myslím, že je to hodně důležité. Je-li terapeut zahrnut v tréninkovém programu a připravuje-li se na práci s klienty, může si sezení s MDMA u nás vyzkoušet, pokud o to stojí. To, jaký máte setting, je klíčové. Několik pacientů s posttraumatickým stresovým syndromem, které jsem léčil, si vzalo MDMA na party. Vynořily se jim vzpomínky na trauma, nebyli na to nijak připraveni, neměli žádnou podporu, a tak se je snažili potlačit, což jim v důsledku spíš ublížilo. Bez správného prostředí může být účinek MDMA dost problematický. Nejsem a priori proti rekreačnímu užití, ale je potřeba počítat s možnými riziky. Tento lék se musí podávat s velkým respektem.

Stalo se během výzkumu něco nečekaného?

MM: Nejvíc nás vlastně překvapilo, jak dobře dopadly výsledky výzkumu, jak byly přesvědčivé i při malém počtu dvaceti účastníků. Původně jsme si mysleli, že naše studie spíše poslouží k názornému předvedení, že je používání MDMA v terapii bezpečné. Ale nakonec se nám dostalo významného potvrzení účinnosti léčebného programu.

AM: Je skvělé srovnat, jak lidé vypadají před terapií a po ní. Usmívají se, působí úplně jinak než na začátku.

MM: Jeden muž, který se účastnil první studie, byl sexuálně zneužit, když mu bylo sedm let. Na první pohled „fungoval“ dobře, měl zodpovědnou práci. Většinu času měl však sebevražedné sklony. Po prvním sezení s MDMA nám řekl, že vůbec poprvé v životě zažil pocit štěstí. Vyprávěl o tom, že až do té doby neměl k takovým emocím vůbec přístup, a když o nich slyšel lidi mluvit, říkal si, že on něco takového zažít nedokáže.

Myslíte si, že by bylo do budoucna prospěšné zavést terapii s MDMA také pro děti a adolescenty?

MM: Řekl bych, že ano. Musíme ale nejprve na toto téma provést výzkum. Pro naši první studii o MDMA jsme žádali FDA, aby udělil výjimku dívce, která byla v šestnácti znásilněna, a její rodiče si přáli, abychom ji zařadili do terapie. Ale nebylo to povoleno. Teď FDA sama žádá o studii zaměřenou přímo na adolescenty. Samozřejmě se ozývají hlasy proti, ale dobrým důvodem pro obezřetný výzkum na tomto poli je minimálně skutečnost, že máme mnoho dospívajících trpících posttraumatickým stresovým syndromem, který mimo jiné závažně poškozuje mozek. Je například příčinou zmenšování hipokampu. Na jedné straně jsou rizika, na druhé přínosy a je potřeba je vyvážit. Pokud existuje nebezpečí rozvinutí chronického posttraumatického syndromu, měli bychom se pokusit tomu předejít.

AM: Také bychom ovšem měli myslet na rodinné zázemí léčených. Jestliže je dítě zneužíváno přímo v rodině, nemůžeme je tam poslat zpátky. Není možné se pokoušet děti léčit a pak je vracet do vztahů, kde jsou v ohrožení. Bude třeba jim nejprve zajistit bezpečné prostředí.

Existují nějaká rizika v případě terapeutického využití MDMA?

MM: Nejzávažnější je riziko kardiovaskulárního onemocnění, jako třeba vysoký krevní tlak. Pokud tedy nebyl někdo z tohoto hlediska zcela zdravý, nemohli jsme ho do studie

S Annie a Michaelem Mithoeferovými o terapii pomocí MDMA

Annie a Michael Mithoeferovi. Foto Hunter McRae

zařadit. A pak jsou tu psychologická rizika, především pokud chybí adekvátní podpora. MDMA je katalyzátorem celého léčebného terapeutického procesu, což může být velmi bolestivé – lidé začínají po dlouhé době znovu více cítit a vyjadřovat emoce, a to není snadné.

AM: Nezbytná podpora může také znamenat, že máte kde bydlet. Přišli jsme na to, že lidé nemohou v léčení dostatečně pokročit, pokud se nacházejí ve špatné psychosociální situaci, pokud například nemají práci, peníze, nemají dobré vztahy s rodinou. To jsou okolnosti, které MDMA nedokáže změnit. Tři naši klienti se během studie rozvedli. V průběhu terapie zjistili, že jejich vztahy vůbec nefungují, a po letech měli na jejich ukončení poprvé energii. Pokaždé ale všem říkáme: Nezakládejte novou rodinu, neměňte práci, nekupujte nový dům, auto, zůstaňte co nejvíce zakotveni v léčebném procesu a změny nechte na později.

Běžné vnímání psychedelik je stále zatížené představou, že se jedná o nebezpečné drogy, kterým je potřeba se vyhnout. Pokoušíte se tento zavedený obraz nějak měnit?

MM: Kvalitní výzkum a zveřejněná data mají na změnu veřejného mínění ten nejlepší vliv. Od počátku studie dodnes jsme zaznamenali velkou změnu. Mnoho různých vědců – fyziků, psychiatrů, psychologů – na začátku nesouhlasilo s tím, co děláme. Když jsme publikovali výsledky v uznávaných periodikách

a lidé viděli, že výzkum je důvěryhodný, dobře koncipovaný a s dobrými výsledky, jejich postoj se změnil. Dnes spolupracujeme i se studenty medicíny, což by na počátku nebylo možné.

AM: Také média mají o dost větší respekt. Dříve v souvislosti s námi ukazovala obrázky divokých večírků a pilulek extáze a podobně. To už se teď neděje. Referuji o našem výzkumu stejně jako o jakémkoliv jiném. Lepšímu obrazu také pomáhá, že s médii mluví sami účastníci studií. Především váleční veteráni vzbuzují ve společnosti velké sympatie. Ve Spojených státech je to totiž ohromný problém – jen posttraumatickým stresovým syndromem trpí asi 850 tisíc z nich. A jsou zde další lidé s touto diagnózou, například ti, kteří prožili znásilnění či sexuální zneužívání v dětství.

Když porovnáte výsledky terapie pomocí MDMA s nejrozšířenější metodou farmakologické léčby psychických potíží, v čem vidíte nejpodstatnější rozdíl?

MM: Řekl bych, že je to neporovnatelné. Nikdy jsem v běžné konvenční psychiatrii neviděl nic podobného. Léčení pomocí MDMA je tou nejefektivnější metodou, jakou jsem kdy zažil. Ale samozřejmě i tady mohou nastat problémy, nemusí zabírat u každého. U někoho může i tato metoda znamenat dlouhodobé léčení. Než byli lidé zahrnuti do výzkumu, museli vysadit všechny léky, které brali, a někdy to byl pořádně dlouhý seznam. Dost lidí se po léčení k farmakům už nevrátilo.

Plánujete v příštích letech ve výzkumech s MDMA pokračovat?

MM: Teď se spíš soustředíme na to, abychom všechnu tu práci, co jsme dosud dělali sami, předali našim pokračovatelům. Vyškolili jsme již všechny, kteří se budou podílet na třetí fázi výzkumu. My budeme v roli supervizorů, budeme sledovat práci týmů a dávat jim zpětnou vazbu. Následně bychom rádi výzkum přenesli do Evropy a vedli tréninkové programy tady. Jsme teď ve fázi, kdy se své zkušenosti snažíme předat mladší generaci. Je mi sedmdesát, tak už je nejvyšší čas.

AM: Báli jsme se, že se nováčci nebudou o výzkum starat s takovou péčí, s jakou jsme to dělali my. Měli jsme obavy, že až MDMA získá povolení pro využití v terapii, ukáže se, že terapeuti nejsou dost dobří, odpovědní a podobně. Ale od té doby, co školíme mladé lidi, už z toho strach nemám. Mají o to skutečný, vážný zájem. Chodí za námi studenti medicíny i psychiatrie, zdravotní sestry i psychologové a chtějí se naučit vše, co je potřeba. Dokonce i někteří starší psychiatři stojí o spolupráci. Vidí totiž, jak neuvěřitelné pokroky klienti dělají. Celé je to velmi povzbudivé.

Věříte tedy, že MDMA získá povolení pro využití v terapii i mimo kontrolované výzkumy? Kdy k tomu podle vás dojde?

MM: Nevím přesně kdy, ale jsem si jist, že se to stane. Myslím, že rok 2020 nebo 2021 je realistický odhad.

Annie Mithoeferová (nar. 1952) je držitelkou Grofovy profesionální certifikace pro holotropní dýchání a absolventkou výcviku v Hakomi terapii. Se svým manželem pracovala na první fázi výzkumu psychoterapie posttraumatických stresových poruch s využitím MDMA a na následné studii o psychoterapii stresových poruch s využitím MDMA u válečných veteránů, hasičů a policistů. V současnosti spolupracuje na výzkumu párové psychoterapie, kombinující psychoterapii s MDMA a kognitivně-behaviorální párovou terapií.

Michael Mithoefer (nar. 1946) je vedoucí klinický výzkumník Multidisciplinární asociace pro psychedelická studia (MAPS) a profesor psychiatrie na Medical University of South Carolina. Je držitelem Grofovy profesionální certifikace pro holotropní dýchání, diplomovaným psychoterapeutem školy Internal Family Systems Therapy a lékařem autorizovaným pro psychiatrii, urgentní medicínu a interní lékařství. V současnosti vede výcviky v psychoterapii s využitím MDMA.

Nevím, jak jsem se sem dostal / Nicanor Parra

Chilský básník Nicanor Parra ve svém díle už přes šedesát let uskutečňuje koncept „antipoezie“. V ní se snaží popřít lyrismus a ironicky útočí na literární konformitu: „protože já se narodil a vyrostl u much/ v domě obklopeném hovny“.

Moderní doba

Prožíváme katastrofální časy
nejde mluvit a nespáchat zároveň protimluv
nejde mlčet a nestát se komplicem Pentagonu.
Naprosto přesně se ví, že alternativa existuje
všechny cesty vedou na Kubu
jenže vzduch je špinavý
a dýchat je marná snaha.
Nepřítel říká:
za všechno může země
jako by země a lidi bylo totéž.
Zpropadené mraky se motají kolem
zpropadených sopek
zpropadené lodě vyrážejí na zpropadené
výpravy
zpropadené stromy se tříští na zpropadené
ptáky:
všechno je už dopředu zamořené.

Pomoc!

Nevím, jak jsem se sem dostal:

běhal jsem šťastně a spokojeně
s kloboukem v pravé ruce
za mihotavým motýlem
z kterého jsem šílel radostí

když najednou báb škobrtnutí
a nevím, co se stalo se zahradou
panorama se úplně změnilo:
krvácím z pusy i z nosu.

Opravdu nevím, co se stalo
tak už mě konečně zachraňte
nebo mi vpalte kulku do šíje.

Výčepy

Využívám hodiny na oběd,
abych zpytoval svoje svědomí.
Kolik náručí mám ještě otevřít?
Kolik černých lístečků pozavírat?
Možná jsem ten, který přežil!

Přijímač rozhlasu mi připomíná
mé povinnosti, hodiny, básně,
hlasem, který jako by vycházel
z toho nejhlubšího dna hrobky.

Srdce netuší, co si má myslet.

Předstírám, že zírám do zrcadel,
jeden klient kýchá na svou ženu,
další si zapaluje cigaretu,
další si čte Poslední zprávy.

Co naděláme, strome bez listí?
Snad jen vrhnout poslední pohled
směrem ke ztracenému ráji!

Odpověz, temné slunce,
zasviť na okamžik,
i kdybys pak mělo zhasnout navždy.

Čeněk Folk: Bez názvu, 2013

Mouchy v hovnech

Tady pána – turisty – revolucionáře
bych se rád zeptal na jedinou věc:
viděli jste někdy flotilu much
poletující kolem kaše z hoven
přistávající a pracující v hovnech?
viděli jste někdy mouchy v hovnech?

protože já se narodil a vyrostl u much
v domě obklopeném hovny.

Hlavoлам

Nikomu nedávám právo.
Uctívám jakýsi kus hadru.
Nosím hroby z místa na místo.

Nosím hroby z místa na místo.
Nikomu nedávám právo.
Jsem směšný typ
pod paprsky slunce
pohroma výčepů.
Umírám vzteky.

Není mi pomoci.
Vlastní vlasy mě obviňují
na oltáři z druhé ruky
stroje neodpouštějí.

Směju se za nějakou židli
na tváři mám nános much.

Neumím se pořádně vyjádřit
vyjádřit s ohledem na co.

Zakoktávám se
nohou se dotýkám číhosi plodu.

K čemu jsou tyhle žaludky?
Kdo stvořil tenhle mišmaš?

Nejlepší je dělat pitomce.
Říkám to a myslím ono.

Krajina

Vidíte tu lidskou nohu visící z měsíce
jako strom rostoucí směrem dolů
tu hrůznou nohu vlající do prázdna
sotva ozářenou paprskem
měsíce a vzduchem zapomnění!

Vzpomínky z mládí

Pravda je, že jsem se potácel sem a tam,
občas jsem narážel na stromy,
narážel na žebráky,
prodíral jsem se lesem židlí a stolů,
s duší na vlásku jsem viděl padat velké listí.
Ale všechno bylo zbytečné,
pořád víc a víc jsem se utápěl v jakési břečce;
lidi se smáli mým záchvatům,

jedinci se zmítali v křeselech jak chaluhy
ve vlnách
a ženy na mě vrhaly pohledy plné zášti,
nutily mě stoupat, nutily mě klesat,
nutily mě plakat a smát se proti mé vůli.
Z toho všeho vzešel pocit zhnusení,
vzešla bouře nesouvislých frází,
výhrůžek, urážek, přísah mimo mísu,
vzešly vyčerpávající pohyby boků,
ty pohřební tance,
které mi braly dech
a bránily zvednout hlavu na dlouhé dny,
na dlouhé noci.

Potácel jsem se sem a tam, pravda,
má duše proplouvala ulicemi
a prosila o pomoc, prosila o trochu něhy;
s tužkou a listem papíru jsem chodil
na hřbitovy,
připraven nenechat se klamat.
Motal jsem se pořád kolem jednoho a téhož,
pozoroval jsem věci zblízka
nebo jsem si v záchvatu vzteku rval vlasy.

Takhle jsem debutoval i ve školních učebnách,
jak raněný kulkou jsem se plazil posluchárnami,
překročil práh soukromých domů.
Břjitem jazyka jsem se pokusil domluvit
s diváky:

oni si četli noviny
nebo mizeli za nějakým taxíkem.

Kam tedy jít?
Touhle dobou byl obchod zavřený;
myslel jsem na kus cibule zahlednutý u večere
a na propast, která nás dělí od ostatních
propastí.

Dělal jsem všechno

dokonce mrtvého
jednou mi řekli, támhle si lehni
poslech jsem, už jsem takovej
přikryli mě novinama
a začali natáčet scénu
do nějakýho filmu

Jindy
v jednom bordelu v San Antoniu
mě donutili
lízat kozy nějaký starý bábě
pod hrozbou smrti

Co vám k tomu mám říct

Být či nebýt

říkávala nám Clara Sandovalová
a pak přišla nakládačka na zadek

Ze španělských originálů přeložil Petr Zavadil.

Nicanor Parra (nar. 1914) je chilský básník a matematik, nositel Cervantesovy ceny za rok 2011. Roku 1954 vydal sbírku Poemas y antipoemas (Básně a antibásně), již založil nový styl, který nazval antipoezie. Ta se vyhraňuje vůči představě autora jako božského a výjimečného tvůrce napojeného na tajemné zdroje inspirace. Parra usiloval o poezii maximálně ironickou a civilní, byla proto také někdy nazývána „konverzační“. Český vyšel výbor Básně proti plešatění (2002).

Meskalin / Édith Boissonnas

Básnířka a spisovatelka Édith Boissonnas v roce 1955 společně s Henrim Michauxem a Jeanem Paulhanem experimentovala s požíváním meskalinu. A své zážitky se pokoušela literárně zpracovat.

Nemáme ve zvyku dívat se zavřenýma očima. Tedy sklopit víčka přes pohled obrácený vně. Vysoká horečka pak promítá na plátno víček tajemnou, rychle se měnící kulisu. Jsme bdělí, ale malátní.

Když jsem si vzala slabou dávku meskalinu, viděla jsem se zavřenýma očima obrazy, jimž jsem zpočátku příliš nevěnovala pozornost. Bylo to zvláštní uspořádání slézově zbarvených propletených stébel slámy, naprosto bez zajímavosti. Ale obraz přetrvával. Říkala jsem si, že to, co vidím, nikde neexistuje, což ve mně probudilo zvláštní radost smíšenou s obavou.

Nazítří, po dávce o něco silnější, jsem zavřela oči a rychle ubíhající oživené formy se mě zmocnily s náhlou ostroostí. Tyto obrazy žily příliš blízko vnitřnímu zraku, v důvěrné temnotě hmatatelné všude kolem. Proměňovaly se, ponechávající mi sotva čas na to, abych je zahlédla alespoň úkosem. Když sníme, máme občas dojem, že svým pohledem zkresluje to, co vidíme. Oproti tomu pod vlivem drogy vůči mně obrazy získávaly mimořádnou nezávislost. Zjevila se mi konečně jejich povaha: byly mi naprosto cizí. To brzy učinilo jejich bezvýznamnost zajímavou.

Zprvu to byly trávníky, mikroskopická miniatura, protkaná skrytými pružnými žilami. Poté pulsující jemné otvory, žhavé uhlíčky nebo úchvatné a živoucí drahokamy, nakonec ohnivý svrab rozbíhající se pod průsvitnou kůží. Zelená přešla v pálenou hněd a na podivných, hladkých a vzdouvajících se basreliéfech v teple nafialovělé odstíny. Jemné zrno kamene ve mně vyvolalo potěšení, jaké způsobují obzvláště dokonalé zmenšené modely, ale žádná z těch forem nepřipomínala

nic, co jsem kdy viděla. Jistě přešlo množství obrazů, z nichž jsem nic nezachytila, ale pozvolna mě upoutávaly podobnosti. Pohyblivé obrazy byly bez života, absurdní dekorace s palmetami a volutami, zcela fádňí nevkus (nikoliv horečnatá barokní výstřednost). Ale všechno se to blyštělo, zdůrazněné zvláštním pozlátkem.

Co chvíli se však rodily skupinky planoucích bodů, shlukujících se do nadmíru překvapivých hroznovitých útvarů na okraji neznáma. Velmi rychle, buď z omrzelosti, podráždění, nebo znechucení, jež vyvolává pohled na nesmírně všední formy, jsem otevřela oči, aniž by mi však unikla kaskáda o stupeň děsivější, uskupení tvarů křiklavých barev.

Přistihla jsem se, že se sama sebe ptám, jak se to všechno dostalo do mě, do mého vidění, za něž jsem byla celkem vzato odpovědná.

Hned jak jsem znovu zavřela oči, jako by na mě číhaly, tiskly se všechny ty tvary k mému pohledu, s onou nemístnou přítomností něčeho, co, jak cítíme, bychom neměli vidět. Kdybych otevřela oči, byly by mi vydány na milost. Přestaly by existovat, míhat se, strkat se? Kdybych nezavřela oči, nikdy bych nevěděla, že tu byly.

Pocítila jsem tedy odpor (po několika okamžicích přitažlivosti). Když jsem si poté uvědomila svoji přítomnost napůl zúčastněného diváka, nastoupil stud, ponížení a nejspíše něco jako agresivita (což může odpovídat úzkosti, trapnému pocitu pochybností o sobě samé, pocitu prázdna), a poté, spíš někde v pozadí, odpoutání.

Ve chvílích, kdy obrazy obsahují skrytou svěžest, se stávám pozorovatelem života na jiném stupni. Všimla jsem si, že je „to“ ve mně, že

však sama sebe přesahuji, poněvadž „to“ pozoruji. Ale velmi rychle se tato důvěrnost vytrátila. Šlo tedy o déjà vu, navzdory závrtným proměnám. Dosud se ptám, zda to nebyla imaginace, co tu a tam něco uloví, aby to vydala napospas paměti.

Takové je tedy představení, z něž nemůžeme nic pochopit, z něž téměř nic nezachytíme. Úsudek zůstává bdělý a říká, že se jedná o déjà vu (ty přemrštěné, přetížené ozdoby), že nejde o žádný odstup, žádný formující prvek, žádný styl, žádný řád. Bujení, jež ani není bujením přírody, ledaže... a noří se náhle mé oko, zdvojnásobené podivnou silou, do útrob, či do nových dalek nočního nebe? A ještě další věc. Pozlátko. Sotva jsem zahlédla první záblesky proklouzávající skulinami, byla mi odhalena hlubinná a neodbytná přítomnost těchto slavností, jejichž prostoduchá setrvalost mě fascinovala. Ty jarmarky, ten lidový satanismus, ozářený prudkými ohni, matným světlem pochybných míst, vůči nimž jsou naše ohňostroje jen pouhou zjemnělou napodobeninou. Hutné kulisy a také lacině smyslné šperky s drahokamy a zlatými flitry.

Dokud jednotvárnost nabývala smyslu v těchto formách do omrzení opakovaných, napříč proměnami vkusu, možná tu smysl tohoto neměnného potěšení byl, ukrytý někde v nás. Tam za hranicemi toho, v co lze doufat, kam nepronikne žádné umění, žádný modernismus.

Náhle jsem odhalovala, kde jsou v nás stočeny, bez našeho vědomí, v blízkosti naší vůle, naší imaginace, která jim odolává, která vzdoruje jejich jedovatým nabídkám, jejich záلودnému močálu, jejich pastem.

Spočívají v těchto zběsilých snech kořeny forem zkroucených, pohyblivých, spletených, čínských, indických, arabských? Latentní pasivita, bez zřejmého kontaktu s tím, co je lidské nebo zvířecí, v níž se dusí vůle.

Uběhlo několik dní. Už ustupuje vlna, která mě pohlcovala, ohrožovala. Co z této povodně zůstane? Někdejší skály vystoupily na povrch. Byla jsem v tomto přívalu zcela ponořená a snažila se udržet hlavu nad hladinou. Lesklé chalupy osychají a ztrácejí barvu.

Z francouzského originálu Mescaline, zařazeného do antologie textů Édith Boissonnas, Henriho Michauxe a Jeana Paulhana **Mescaline 55** (Éditions Claire Paulhan, Paříž 2014), přeložila **Julie Wittlichová**.

Ilustrace z knihy Svetozara Neveleho O smyslových ilusích a o jejich formální genese (1949) s popiskem: „Jak se malíři otrávenému meskalinem jevil popel na cigaretě.“

Édith Boissonnas (1904–1989) byla švýcarská frankofonní básnířka a spisovatelka. Do literárních kruhů vstoupila na konci třicátých let. První sbírku *Paysage cruel* (Krutá krajina, 1946) vydala u Gallimarda v době, kdy už žila v Paříži. Několik jejích básní tehdy přeložil do španělštiny Jorge Luis Borges. Později vydala dalších pět sbírek. Spolupracovala s významným literárním časopisem *La Nouvelle Revue française*. V roce 1955 společně s Henrim Michauxem a Jeanem Paulhanem experimentovala s požíváním meskalinu. V následujících letech trojice udržovala vzájemnou korespondenci, která byla společně s částmi deníku Édith Boissonnas a dalšími texty vydána roku 2014.

Co bude dál?

Španělsko a katalánský problém

Povolební situace v Katalánsku zatím, jak se zdá, nemá řešení. Předseda místní katalánské vlády po referendu, které proběhlo 1. října, odmítá vyhlásit nezávislost Katalánska. Zároveň madridská vláda nadále pokračuje v represivní politice, byť poněkud mírněnějšími prostředky.

JAKUB HORŇÁČEK

Ve španělském sporu o nezávislost Katalán-ska se obě soupeřící strany svezepě drží svých dosavadních strategií, ty ale pomalu přestá-vají fungovat. Blok katalánských indepen-dentistů, a především separatistické pravice, vede i nadále taktiku lavírování v otázce nezá-vislosti. Uskutečnění referenda ve výsledku zmenšilo manévrovací prostor Demokratic-ké strany Katalánska, již oslabuje svár mezi opatrnějším sociálním blokem a levicovými silami, které by chtěly jednostranné vyhláše-ní nezávislosti. Předsedovi katalánské vlády Carlesu Puigdemontovi nakonec nezbylo než volat po dialogu a větším zapojení Evropské unie, což ale unijní orgány odmítají. Část sil bojujících za nezávislé Katalánsko si současně uvědomuje, že vyhlásit nezávislost na základě referenda, jež nemohlo splnit všechny demo-kratické požadavky, není příliš důvěryhodné.

Otázka ústavnosti

Zdáлки by se mohlo zdát, že španělský premi-ér Mariano Rajoy zatím v partii s katalánskou místní vládou vede. I přes brutální policejní zásahy z 1. října představitelé světové poli-tiky stojí pevně za Madridem a proti nezá-vislosti se otevřeně vyjádřily už i velké kata-lánské firmy a banky, které dosud takticky mlčely. Jak ukazuje mimo jiné zadržení vůd-ců některých katalánských obrozeneckých spolků z poloviny října, vláda se i nadále drží

své politiky ústavní legality, která přesunula celou katalánskou otázku z politické roviny na tu soudní. Této transformaci napomohl i španělský ústavní soud, který postupně roz-šiřoval pole své působnosti. „Od roku 2013 se španělský ústavní soud začal zabývat nejen zákony, ale také politickými usneseními, což je mimo jeho působnost,“ upozorňuje ústav-ní právník Joan Víntró i Castells a poukazuje na případ z roku 2014, kdy soud zrušil usne-sení katalánského parlamentu o právní sub-jektivitě Katalánska. Pikantní na celé věci je, že tehdejší předseda ústavního soudu přiznal, že po dobu vykonávání svého soudcovského mandátu tajil členství ve vládní Lidové straně.

Španělská ústava každopádně neponechává mnoho prostoru pro přesunutí pravomocí na jednotlivé samosprávné regiony. V článku 145 dokonce výslovně zakazuje federalizaci samo-správných regionů. Někteří ústavní právníci

si ale myslí, že je možné uspořádat poradní referendum o nezávislosti. Rigidní postoj pra-vicové vlády i konzervativní orientace ústavní-ho soudu však tuto možnost, po níž Katalán-ci volali v roce 2014, zcela vyloučily. Současné napětí je tak v mnohém způsobeno vládní taktikou lpění na ortodoxním výkladu ústavy, jenž je však v mnohém jednostranný.

Rezidua frankismu

Postup vlády je tedy usnadněn textem ústavy, která zakotvuje centralitu a nadřazenost kas-tilského jazyka a kultury nad ostatními jazy-ky a kulturami ve španělském státě. Například ve třetím článku se píše, že každý španělský občan má povinnost znát kastilský jazyk. Špa-nělská ústava tak v mnohém definuje monar-chistický centralismus, který je dědictvím frankismu, stále přítomného v současné podobě španělského státu. Části „majoritních“

Španělská ústava neponechává prostor pro přesun pravomocí na jednotlivé samosprávné regiony. Foto Anna Libánská

Španělů se zdá tento řád přirozený a nezpo-chybnitelný, jelikož úsilí o upevnění moci nad jazykovými a kulturními menšinami je vlastní španělskému imperialismu přinejmenším od doby, co španělské kolonie v Americe dosáh-ly samostatnosti.

Roste však počet těch, kterým je tento ústav-ní řád těsný. Jedná se především o levici kolem hnutí Podemos a regionální hnutí, jež sice nejsou pro nezávislost jednotlivých zemí, ale žádají federalizaci Španělska. Tato hnutí zveřej-nila takzvanou Deklaraci ze Zaragozy, navrhu-jící hluboké změny ústavního řádu. Na situaci už dokonce začala reagovat i Socialistická stra-na, která jinak zůstává v otázkách autonomie Katalánska ve vleku Lidové strany, a dosáhla vytvoření parlamentní komise o reformě ústa-vy. Tento postup – ačkoliv se zdá, že vychází vstříc dialogu – však může být zbytečný a jeho důsledky kontraproduktivní. V současném špa-nělském parlamentu totiž převažují zastánci monarchistického centralismu, a proto vytvo-ření komise na parlamentní půdě jen těžko povede k zásadním výsledkům. Daleko lepší by v tomto ohledu byla rozsáhlá revize ústavy, vedená ústavodárným shromážděním, kde by byli více zastoupeni představitelé regionů, zemí a kulturních či jazykových menšin. Katalánsko totiž představuje jen jednu z mnoha teritoriál-ních entit, jež by uvítaly větší autonomii.

Je však vůbec otázkou, zda vláda v Madridu má zájem na nějakém komplexním řešení. Lidová strana se vždy snaží čelit svým skan-dálům, chybám a selháním skrze mobilizaci španělského nacionalismu za „jednotu Špa-nělska“. A obdobně si počíná separatistická pravice kolem Demokratické strany Katalán-ska, již mnozí podezřívají, že naskočila na vlnu independentismu z čirého volebního kalkulu. Není proto vyloučené, že strategie ústavní legality na jedné straně a lavírování v nezávislosti na straně druhé přetrvávají po další měsíce nebo roky i přes svou zjevnou politickou vyprázdňenost.

Autor je dopisovatel deníku Il Manifesto.

par avion

Z NĚMECKÉHO TISKU VYBRAL MARTIN TEPLÝ

DIE ZEIT

Thomas de Maizière, ministr vnitra Spolko-vé republiky Německo, zavařil nejen sobě, ale celé CDU. Po volbách do Spolkového sně-mu, které byly pro CDU spíše než Pyrrho-vým vítězstvím prostě prohrou, chtěla strana uklidnit voličstvo ukročením doprava. Toto ukročení by znamenalo méně vstřícný postoj v problematice přistěhovalců a také méně přátelskou politiku vůči muslimům v SRN. Tyto „tanečky se ztraceným voličem“ ovšem narušil právě ministr Maizière. Ten, jak infor-moval týdeník Die Zeit z 12. října, na předvo-lebním shromáždění v Dolním Sasku pronesl, že by „v regionech s početným muslimským obyvatelstvem měly být zavedeny muslimské státní svátky“. Slyšet tento požadavek zrovna od ministra vnitra mnohé nemile překvapilo. Šéf CDU v Dolním Sasku, nevýrazný Bernd Althusmann, pochopitelně Maizièrovi vyčetl, že dělat podobná gesta pár dní před volbami není úplně moudré. Měl pravdu: CDU dopadla ve volbách špatně. Zajímavé je ale Maizièrova argumentace: ve svém projevu se přítomných ptal, jestli by svým dětem dovedli vysvětlit,

co se dělo třeba na letnici s Duchem svatým. Letnice jsou státní svátek, nicméně vzhle-dem k pokračující dechristianizaci Němec-ka poněkud ztrácejí na obsahu a stávají se prostě jen dnem volna. Svátek Všech sva-tých je zase slaven především v těch spol-kových zemích, ve kterých žije katolická většina. Proč by tedy muslimové nemohli mít svůj svátek tam, kde je jich hodně? Stra-ničtí kolegové hned bili na poplach a jali se uklidňovat konzervativního voliče. Německo je podle nich zakotveno v křesťanské tradici a na tom se nebude nic měnit. Je sice fakt, že tradice se vyvíjejí a dají se ve změněném his-torickém kontextu „přeznačovat“. Maizière se ovšem pouští do boje v dosti nevhodnou dobu. Obyvatelstvo je na podobná témata přecitlivělé a nereaguje racionálně. Pokud by se návrh opravdu prosadil, znamenalo by to další příliv sympatizantů radikálně pravicov-ým stranám. Volič by asi měl pravdu, kdy-by si myslel, že politická třída se zbláznila a že prohlášení Ramadanu státním svátkem znamená zánik Německa v té podobě, v jaké je známe. Předseda Centrální rady muslimů Aiman Mazyek je nicméně přesvědčen, že by podobný krok napomohl integraci muslimů do společnosti.

die taz

Levicový deník Die taz analyzoval 15. října volby v Dolním Sasku. Vítězem jsou sociál-ní demokraté a CDU dosáhla nejhoršího výsledku za poslední půlstoletí. Redaktor Jan Kahlcke, kterému se jistě nedají předhazovat

sympatie ke křesťanským demokratům, má z vítězství SPD neskrývanou radost. Těší ho především fakt, že se CDU nepovedl její stra-tegický tah, a sice vyhlášení předčasných voleb ve chvíli, kdy to se sociálními demo-kraty vypadalo nahnutě. CDU toho chtěla vy-užít a oslabující SPD v Dolním Sasku v podsta-tě už jen dorazit. To ovšem nakonec nevyšlo. Zásahu na tom má především sociálnědemo-kratický předseda vlády Stephan Weil, který svým sympatickým politickým stylem jistě přesvědčil řadu voličů. Tragickou postavou se stal naopak Bernd Althusmann z CDU, který si protiřečil a svým nevelkým charismatem nestrhával ani tradiční voliče. Pokud tyto volby něco ukázaly, je to následující fakt: sociální demokracie v Německu ještě žije. Potřebuje ale kandidáty, kteří stojí „blízko občanům“, jako to předvedl právě Weil. Opa-kování stále stejných frází bruselského byro-krata Martina Schulze opravdu není cestou do budoucnosti. Pozitivní je, že pravicová AfD dosáhla „jen“ 5,5 procenta, a stěží se tak dostala do parlamentu. Zisk přes pět pro-cent je samozřejmě dost, nicméně se zdá, že posun doprava v Německu a „trestání CDU za její hříchy“ už snad končí.

Frankfurter Allgemeine

Frankfurtský knižní veletrh se každoročně stane Mekkou desetitisíců milovníků knih a tiskovin. Na své si přijdou všichni: od znal-ců kalendářů s kočičkami přes fanoušky sci-fi až po přívržence literatury, kterou vydá-vá krajní pravice. Čtete dobře. I produkce

nakladatelství, která se hlásí k takzvané nové pravici, byla na Frankfurtském kniž-ním veletrhu zastoupena. Informuje o tom Frankfurter Allgemeine Zeitung z 16. října, který přináší interview s ředitelem veletrhu Juergenem Boosem. Nakladatelství Antaios, které vydává extremistickou literaturu, se prý chystalo na jevišti přivítat spisovate-le Akifa Pirincciho, ale k přivítání nedošlo, protože akce byla narušena členy radikálně levicové Antify. Nezůstalo jen u slov. Levico-ví a pravicoví extremisté si prý začali dávat přes ústa a veletrh byl uzavřen. Podle Boose zde nejde o to, kdo koho napadl, ale o svobo-du slova. Nakladatelství Antaios podle ředi-tele jedná v rámci ústavy, jelikož jeho knihy nejsou na indexu. Z toho důvodu je nutné i jemu dát prostor k prezentaci, pokud se přihlásí k účasti na veletrhu: „Musím při-jmout i ty, jejichž názor nesdílím.“ Jedno-značný byl podle něj fakt, že ani jedné ze skupin nešlo o dialog, o nějž veletrh usiluje, nýbrž pouze o to vyřvat svůj názor na toho druhého. S nebezpečím konfliktu při dalších ročních festivalu Boos počítá a povolení účasti pravicových nakladatelství nelituje. Pokud někdo pochopil, v čem spočívá svo-bodná výměna názorů, pak je to jistě pan Juergen Boos.

Neseme světlo dál

S Charlesem Grobem o pokroku v psychedelické terapii

S americkým psychiatrem a specialistou v oblasti lékařského využití halucinogenů Charlesem Grobem jsme mluvili o pilotních výzkumech MDMA a psilocybinu, o léčbě úzkosti, proměně paliativní péče i o tom, co čeká nastupující generaci.

MARTINA FALTÝNOVÁ

Jste průkopníkem ve studiu účinků MDMA a psilocybinu v rámci léčebných terapií určených pro různé skupiny pacientů. Jaké byly začátky vašeho výzkumu? Spolupracoval jsem s Multidisciplinární asociací pro psychedelická studia (MAPS). Velmi nás zajímal terapeutický potenciál MDMA, a proto jsme na počátku devadesátých let společně s Úřadem pro kontrolu potravin a léčiv (FDA) sestavili návrh léčebného modelu, který nám umožnil pracovat s pacienty s rakovinou v terminálním stadiu. Vůbec prvního vládou povoleného výzkumu MDMA, který jsem vedl, se účastnili pouze zdraví dobrovolníci. To bylo mezi lety 1993 a 1995. Ale neustále se řešilo nebezpečí neurotoxicity. Také proto jsem se později zaměřil především na zkoumání účinků psilocybinu. Před několika lety jsem se znovu k MDMA vrátil v souvislosti se studií zaměřenou na dospělé s potížemi autistického spektra, kteří trpěli vážnou sociální úzkostí. Mnoho z nich se izoluje, a to je pak příčinou dalších potíží a depresí. Účastníci prošli dvěma sezeními doprovázenými psychoterapií. Hodnotící studie provedená po půl roce ukázala významný pokles sociální úzkosti.

Můžete podrobněji popsat, čemu jste se věnoval v pilotní studii s psilocybinem? Zkoumal jsem, jak působí na prožívání úzkosti. Léčili jsme pacienty v posledním stadiu rakoviny. Šest měsíců po skončení terapie jsme prováděli měření a zjistili, že významný posun v ústupu úzkosti a zlepšení kvality života stále přetrvává. Překvapením pro mě bylo, že jedenáct z dvanácti účastníků byly ženy. Nevím proč, možná jsou odvážnější. Jen připomínám, že naším cílem nebyla léčba rakoviny, ale té ohromné úzkosti, kterou pacienti prožívají. Mimochodem, idea podávání psychedelik lidem umírajícím na rakovinu není nijak nová. Stanislav Grof a další to zkoušeli v šedesátých letech – používali LSD a DPT s podobně dobrými výsledky, jaké jsme zaznamenali i my.

Myslíte si, že se léčení pomocí psychedelik může stát součástí paliativní medicíny? Doufám v to. Jeden z důležitých představitelů paliativní medicíny ve Spojených státech mě požádal, abych se zúčastnil každoročního setkání Americké paliativní lékařské asociace. Na jaře tam budu prezentovat své výzkumy. Myslím, že v budoucnu se budeme setkávat se stále větším přijetím psychedelické terapie. Je to vaše generace, která pone se světlo dál. My jsme jej nesli od doby, kdy skončily Grofovy výzkumy, doteď.

Kdy je lepší užít MDMA a kdy psilocybin? Pro lidi, kteří umírají a prožívají existenciální krizi, je psilocybin lepší, ale k terapii posttraumatického stresového syndromu je podle mě vhodnější MDMA, protože umožňuje lépe prozkoumat stará traumata a při správném settingu vytváří bezpečné prostředí pro jejich zvládnutí. Je ale důležité odlišovat léčbu od braní „drogy na party“, kdy nevíte, co a v jaké kvalitě dostáváte.

MAPS žádá FDA o povolení užití MDMA v běžné psychoterapii. Co si o tom myslíte? Jsem v tomto ohledu spíše konzervativní. Nemyslím si, že by jakýkoliv praktik v oboru, doktor nebo terapeut, měl mít přístup k podávání těchto látek. Celý proces by měl být pod kontrolou, abychom si byli jisti, že tu působí pouze dobře vyškolení lidé se silnou etickou integritou, a ne každý, kdo se rozhodne, že by to bylo dobré zkusit.

Vedete psychiatrické oddělení pro děti a dospívající. Jak vnímáte žádost FDA o vypracování studie zaměřené na využití MDMA při léčení adolescentů?

Charles Grob. Foto Amanda Friedmanová

Myslím, že nejsme připraveni podávat tyto látky dětem a dospívajícím. Procházejí rychlým vývojem mozku a je tu příliš mnoho neznámých ohledně bezpečnosti takového podání. Navíc rozhodnutí vzít si MDMA by mělo být osobní volbou, a takto by to byla volba rodičů. Možná by do budoucna bylo možné vytvořit zvláštní program pro lidi ve věku šestnácti nebo i patnácti let, ale pro mladší ne. Toto téma je navíc politicky velmi kontroverzní a my bychom měli být opatrní. Poslední roky jsme byli ušetřeni politických útoků a měli bychom si nyní vybudovat silnou pozici, abychom odolali případným politickým zásahům. Nejdříve musíme vytvořit dostatečně důvěryhodný léčebný model pro dospělé.

Je ovšem otázka, nakolik je bezpečná běžná medikace, která je ve stále větší míře předepisována i dětem. Máme dostatek informací, abychom mohli posoudit, jaký vliv na ně bude mít její dlouhodobé užívání? Bez debat jich potřebujeme více. Dosud nebyly provedeny potřebné studie, protože

velká část výzkumu je placena farmaceutickými firmami, které nemají zájem na tom, aby se ukázalo, že jejich produkty mohou škodit. Nemáme tak žádné relevantní výzkumy týkající se dlouhodobého užívání konvenčních léků, pouze případové studie, navíc spoutané množstvím omezení, co a v jakém rozsahu lze zkoumat. Poslední roky přitom sledujeme dramatický nárůst předepisování amfetaminu dětem, zejména kvůli ADHD. Nikdo se ale neobtěžuje se tím zabývat. Nevíme, co se stane, až budou mít tyto děti za sebou deset let užívání medikace. Někteří začínají již v sedmi letech. Není, kdo by tyto výzkumy financoval. A potřebné údaje nemáme ani v případě dospělých. Je to

těžko uvěřitelné, zvláště když to porovnám s psychedelickými výzkumy, jejichž výsledky jsou velmi pečlivě zdokumentované a veřejně publikované.

Máte pocit, že psychiatrie prochází krizí? Řekl bych, že psychiatrie potřebuje změnu paradigmatu, nový léčebný přístup. Velmi slibný a nadějný model představují právě psychedelické výzkumy. Ale bude třeba toto téma dostatečně otevřít psychiatrické komunitě i veřejnosti. Podstatné je poctivě prozkoumat všechna fakta. Ještě je před námi hodně práce.

Myslíte, že se psychedelika budou časem využívat k léčbě širšího spektra nemocí? Určitě. Jednoznačně velmi vhodnou skupinou jsou pacienti, kteří nereagují na konvenční psychiatrické postupy a léky. Mluvím o alkoholících, drogově závislých, chronických, lidech s posttraumatickým stresovým syndromem, kompulzivní poruchou, poruchou příjmu potravy, depresemi nebo úzkostmi. Mnoho z nich teprve čeká na výzkum. Je

to skvělá příležitost pro mladé lidi v oboru. Poté, co byly výzkumy na přelomu šedesátých a sedmdesátých let zastaveny, se celá desetiletí na tomto poli nic nedělo. Potřebujeme se pohnout dopředu.

Jaké byly skutečné důvody zastavení výzkumu psychedelik? Jaká tehdy panovala ve společnosti atmosféra v souvislosti s jejich rozšířeným užíváním? Ty důvody byly jen a pouze politické. Vládnoucí skupiny se bály tehdejšího revolučního hnutí, s nímž byla psychedelika úzce spjata. U lidí, kteří je užívali, to vyvolávalo velké změny, začínali mluvit otevřeně. Mělo to také ohromný vliv na odpor proti válce ve Vietnamu. V roce 1968 mi bylo osmnáct. Moje generace neměla nejmenší chuť vstoupit do armády a střílet na Vietnamce. Když projdete psychedelickou zkušeností, pochopíte, jaká je to šílenost a jak strašná chyba byla vést tuto válku, kolik utrpení jsme tím způsobili. I pro mě osobně byla zkušenost s psychedelikou důležitá, změnilo mi to život a přivedlo mne to k tomu, čemu se dnes věnuji. Naše generace dlouho sbírala odvahu převzít autoritu a moc do svých rukou. Ale věci se mění. Například legalizace marihuany, která nyní postupuje napříč Spojenými státy, by byla před dvaceti lety nemyslitelná, protože minulá generace byla stále u moci. Věřím, že vaše generace již bude schopna vytvořit podmínky pro hlubší změnu.

Charles S. Grob (nar. 1950) je ředitelem Oddělení psychiatrické péče pro děti a dospívající v nemocnici Harbor-UCLA Medical Center a profesorem psychiatrie a pediatrie na Lékařské fakultě Kalifornské univerzity v Los Angeles. Vedl první vládou schválený psychobiologický výzkum MDMA a uskutečnil první oficiální výzkum zaměřený na efektivitu využití psilocybinu při léčbě úzkostí u smrtelně nemocných pacientů s rakovinou. V nedávné době dokončil pilotní výzkum využití MDMA ke zmírnění sociální úzkosti u autistických dospělých. Je editorem knihy *Hallucinogens: A Reader (Halucinogeny. Čítanka, 2002)* a spolueditorem publikace *Higher Wisdom (Vyšší moudrost, 2005)*.

S drakem a žabím princem

Psychedelická zkušenost Víta Pokorného

Publikace Myslet z psychedelických zkušeností se snaží ojedinělým způsobem propojit psychonautické zážitky autora s filosofickou analýzou halucinogenů a s popisem jejich chemického a neurokognitivního vlivu na lidskou mysl. Obtížného úkolu se autor zhostil s erudicí a za pomoci netradičního literárního stylu.

JAN SŮSA

Luis Caravaglia: Z cyklu Kresby pro LSD 25, 2010

Kniha Víta Pokorného *Myslet z psychedelických zkušeností* se zabývá tématem, které je v kontextu současné tuzemské filosofické literatury kontroverzní hned dvakrát. Lze vůbec činit filosofické závěry z vlastní zkušenosti? Jakým způsobem máme ke své zkušenosti přistoupit, když je podle tradičních pojetí jen obtížně sdělitelná ostatním? A ještě silnější kontroverzi vzbuzuje samotné psychedelické téma. Uchopení psychedelické zkušenosti totiž naráží i na problém metody: jak lze popisovat zkušenost, která se pohybuje na hranicích „normality“ a na pomezí „objektivní reality“ a vnitřního psychického života?

Uvnitř spleti

V první, „autoetnografické“ části knihy popisuje autor osobní trajektorii, která jej k psychedelickým zkušenostem přivedla, a díky jeho upřímnosti se jedná o pozoruhodnou zповěď. V současné české filosofické literatuře je podobný přístup dosti vzácný a ostře kontrastuje s množstvím uhlazené produkce, zcela zbavené možné kontroverznosti a vyznačující se hlavně snahou „nikoho neurazit“. Pokorný vzpráví příběh studenta filosofie, který se po ukončení školy s filosofií rozešel, stal se učitelem a následně se zapojil do intenzivního nočního života v České Lípě, zvláště do světa elektronické hudby a drog. Psychedelická zkušenost s LSD mu přinesla zásadní zážitek – setkání s drakem.

V druhé kapitole se ale Pokorný od osobní roviny záhy přesune k vyjasnění metodologických východisek. Co se může zpočátku jevit jen jako poněkud těžkopádná snaha dostat požadavku patřičného metodologického

základu (kniha vznikala jako disertační práce), se postupně ukazuje jako potřebné pozadí pro dostatečně komplexní přístup k tématu. Autor překvapivě ladně přechází od autobiografického kontextu zkoumání psychedelik k „pozitivistickému“ popisu chemických vlastností zkoumaných látek a k výkladu o neurologii mozku, přičemž hlavní důraz klade na účinky LSD. Jak ale vůbec filosoficky uchopit subjektivní psychedelické zkušenosti? Nevyznačují se tyto zážitky právě svou nezařaditelností a nepředvídatelností? Potíže s jejich reflexí řeší Pokorný zavedením pojmu „spleť“. Model „spleti“ slouží k zachycení nejednoznačnosti psychedelické zkušenosti a umožňuje mu zkoumat psychedelické zážitky na hranicích subjektivní zkušenosti.

Pokorný se s problémem metodologie vypořádává zapojením několika interpretačních rovin, které se zpočátku mohou jevit jako ne zcela související: jde o již zmíněnou autoetnografickou rovinu, chemické vlastnosti psychedelických jevů a jejich neurokognitivní interakci. Podobně se ve výkladu proplétají různé filosofické metody a tradice: autor kříží fenomenologii s deleuziánskou rhizomatikou, rovinu osobní zkušenosti propojuje s „objektivistickým“ popisem chemických účinků psychedelických látek. Postupně se však všechny roviny splétají v soudržný celek. Analýza vlastních psychedelických zážitků je provedena se značnou subtilností – autor se jejich prostřednictvím snaží pochopit „mnohotvárné Já“ a promýšlet vztahy mezi přírodou a lidským vědomím. Pokorného studie v tomto ohledu nabádá k co největší pokoře a opatrnosti při užívání psychedelických „jedů“. Výmluvný

je například barvitý popis děsivého „bad tripu“ s žabím princem. I nepříjemné zkušenosti ale mají svou hodnotu z hlediska sebepoznání – umožňují silněji reflektovat vlastní identitu. Pokorného studie může zaujmout čtenáře, protože neuhýbá před tím, s čím se autor na svých psychonautických výpravách setkal. Proto mohou barvitě analýzy oslovit i ty, kteří nikdy po psychedelických zkušenostech netoužili.

Revival psychedelik

Poněkud překvapivá je absence zkoumání religiózního rozměru psychedelik. Pokorný to obhajuje nutností omezit téma – analýza tohoto aspektu by vydala na samostatnou knihu. Zdá se však, že autorovy úvahy velmi dobře nastiňují potenciál, který psychedelické látky mohou mít zejména při psychoterapeutickém užití. V době, kdy o podávání mikrodávek LSD pro větší pracovní výkonnost mluví i zástupci kreativního byznysu v Silicon Valley, je ale otázkou, zda se s případnou dekriminací či dokonce legalizací psychedelik neotevřít prostor k jejich komerčnímu využití. „Kontrakulturní“ potenciál se může snadno rozplynout a psychedelika se mohou stát dalším z běžných prostředků psychoterapie či osobního rozvoje. Na otázku, zda je to v pořádku a zda současný revival psychedelik ve výsledku pouze nevytvoří platformu k prodeji „neobvyklých“ zážitků, Pokorného kniha jasnou odpověď nedává – ostatně by se to míjelo s jejím záměrem. Autor se nesnaží hodnotit prospěšnost užívání psychedelik obecně, místo toho předkládá příběh o tom, jak mohou přispívat k přijetí vlastní identity, a to i tehdy, když nepůsobí zrovna příjemně.

Myslet společně

Na rozdíl od značné části současné akademické filosofické produkce má kniha *Myslet z psychedelických zkušeností* i pozoruhodné literární kvality a je velmi čtivá. Vedle svých odborných kvalit se místy mění ve vzrušující „filosofickou detektivku“ a nevyhýbá se ani poetickým metaforám. Výstavba textu udržuje čtenáře v napětí – prolíná se zde několik rovin výkladu a nikdy není zcela jasné, kdy se napojí další linka či se vrátí dříve započaté téma. To neznamená, že by šlo o nesystematický přístup – autor se ovšem snaží myslet psychedelickou zkušenost v její komplexitě a mnohotvárnosti. Pokorný odolává pokušení přijmout pouze jednu metodu či perspektivu a dělá dobře. Nevyhnutelně subjektivní vylíčení vlastní zkušenosti ve spojení s dalšími vrstvami analýzy působí ve výsledku mnohem přesněji než pouhý objektivní popis vykazatelných faktů nebo samotná „autoetnografická“ zповěď.

Originální Pokorného studie ukazuje, že se současný návrat zájmu o využití psychedelických látek projevuje i u nás, ačkoli zde akademické zkoumání filosofického rozměru psychedelik nemá rozvinutou tradici. O to víc překvapuje, jak zpracovaná kniha je a jakou odbornou erudici autor prokazuje i v oborech, které netvoří jeho primární odbornost: detailní kapitoly o chemických souvislostech a neurokognitivních rozměrech psychedelické zkušenosti mohou specialistům z daných oborů posloužit jako vynikající úvod k tématu. Kniha proto může přitáhnout širší publikum než jen úzkou skupinu oborově spřízněných odborníků. To se může zdát jako vcelku vlašné hodnocení, ale ve skutečnosti je to pocta, které se tuzemské produkci z oboru filosofie dostává jen velice zřídka.

Autor je doktorand filosofie a spolupracovník magazínu HIS Voice.

Vít Pokorný: *Myslet z psychedelických zkušeností*. Pavel Mervart, Červený Kostelec 2016, 324 stran.

Zakázaná léčba

Dvě knihy o psychedelikách

Psychedelická a psycholytická terapie se v současnosti znovu stávají předmětem zájmu odborníků. Platí to i pro Česko, které bylo s počátky těchto léčebných postupů v minulosti úzce spjato. Není tedy divu, že se k tématu konečně objevují i překladové práce. Knihy Tajný náčelník a Terapie se substancí patří mezi důležité počiny v dané oblasti.

LUKÁŠ RYCHETSKÝ

Zřejmě proto, že psychedelika rozšiřují vědomí, se zkušenosti s nimi těžko verbalizují. Psychedelická zkušenost sice přináší okamžité pocity prozření a pochopení, které se pod vlivem zdají být snadno popsatelné a průzračně jasné, ale když se člověk vrátí zpět, často se mu nedostává slov a končí u zdánlivě prázdných ezoterických frází: všemu jsem rozuměl, vše dávalo smysl, všechno souviselo se vším. Knihy, které se zabývají psychedelickou či psycholytickou terapií, překračují rámec pouhých nosičů obrazů z vnitřního vesmíru a snaží se psychedelickou zkušenost nejen z mnoha úhlů racionálně popsat a interpretovat, ale také vytvářet vlastní psychoterapeutickou teorii, která by se postavila vedle tradičních dynamických škol, anebo dokonce nad ně, neboť je podle všeho schopna integrovat je stejně efektivně jako nevědomé obsahy klientů.

Set, setting a dávkování

O něco podobného se s různou mírou úspěšnosti, ale také různým způsobem snaží dvojice nedávno vydaných knih. Jejich rozdílnost je ostatně patrná už z názvů – zatímco kniha rozhovorů Myrona J. Stolaroffa s anonymním průkopníkem psychedelické terapie, nazvaná *Tajný náčelník* (The Secret Chief, 1997), evokuje vstup do světa tajemství, kde je zapovězeno znát i jméno zpovídaného, práce lékařky a psychoterapeutky Friederike Meckelové Fischerové *Terapie se substancí* (Therapy with Substance, 2015) se drží při zemi, jak se na převážně analytickou a odbornou práci sluší. Tam, kde anonymní americký psycholog, jenž vystupuje v knize jako Jákob, mluví o „magické substancí“, Fischerová si vystačí prostě se substancí. Oba autoři mají ale také mnoho společného – a nejde jen o klasické zaklínadlo „set, setting a dávkování“. Oba byli profesionálními psychoterapeuty ještě před setkáním s psychedeliky, oba se rozhodli vykonávat psycholytickou či psychedelickou léčbu, i když se tím vystavovali riziku uvěznění, a oba v průběhu let (ilegálně) pomohli mnoha lidem s nejrůznějšími duševními potížemi. Fischerová ovšem byla po letech praxe jedním z klientů udána, strávila nějakou dobu ve vazbě a následně stanula před švýcarským

soudem, jenž konstatoval, že „jednala podle svého přesvědčení“.

Stolaroffův rozhovor s „Tajným náčelníkem“ (jak dotazovaného překltil psychedelický guru Terence McKenna) pochopitelně nemůže v mnoha ohledech konkurovat systematické práci Fischerové už proto, že jde především o zpověď, která není navíc příliš dlouhá. Přesto se popis Jákobovy metody v mnoha ohledech práci Fischerové podobá: postupem při výběru klientů, ritualizací požívání psychoaktivních látek, dodržovanými zásadami i formou zpravidla víkendových skupinových sezení. Rozdíl spočívá především v tom, že Fischerová se odhodlala ke značně kontroverznímu kroku, když po jisté době psycholytické praxe usoudila, že k tomu, aby mohla zcela naplnit roli terapeuta, musí se na klienta naladit, tedy aplikovat si stejnou látku jako on, i když pouze v poloviční dávce, aby se mohla soustředit na vedení. Něco podobného dává smysl v případě empatogenu MDMA, ale u silných halucinogenů, jako jsou 2CB, LSD, ayahuasca nebo psilocybin, se to může jevit jako těžko zvládnutelný úkol, který navíc sotva lze vyžadovat po všech terapeutech. *Terapie se substancí* nicméně potvrzuje, že přinejmenším v případě Fischerové se to dařilo, a nemuselo to přitom znamenat cestu k learyovskému plastickému šamanismu, který z psychedelik udělal svého druhu svátost, z jejich konzumace náboženství a z hlavních osobností hnutí věrozvěsty pro rockových rozměrů i schopností.

Ve stejném domě

Tímto dojmem, byť v méně iritující podobě, občas působí i *Tajný náčelník*, jakkoli se jedná o uhrančivou knihu. Hned v úvodu se tak dočteme, že „umožní nahlédnout do srdce jednomu z největších lidí, kteří kdy žili na této planetě“, a čtenáře napadne, že patrně půjde o poctu žáka učitele. Podle toho pak vypadají i některé otázky, které by tu vlastně nemusely vůbec být. Vzhledem k charakteru psychedelických prožitků, které mohou mít mystický a transcendentální přesah, by jistě byla chyba ignorovat spirituální aspekt věci. V Jákobově terapii nicméně hraje duchovno stěžejní úlohu – dokonce do té

míry, že nerad přijímal do terapie klienty, kteří nebyli dostatečně duchovně zaměřeni. Terapie pak může připomínat jakýsi kroužek vyvolených zasvěcenců, které si vybral sám velký mistr. I z těchto důvodů občas rozhovor může působit jako svého druhu vyznání víry. Není ale osobnostní růst a individualce úkolem a možností každého z nás, včetně ateistů a materialistů?

Fischerová je tu oproti tomu po všechny, kdo chtějí změnit svůj život a vědí, že s nimi něco není v pořádku, že jim něco důležitého v životě chybí. Absolvovala výcvik v mnoha psychoterapeutických směrech a je fascinující sledovat, jakým způsobem dokáže přizpůsobit jednotlivé školy a techniky vlastní psycholytické terapii, i to, jak se pod vlivem psychedelik tyto veskrze klasické metody stávají účinnějšími. Fischerová tak například kloubí klasické psychoanalytické směry se systemickou terapií nebo s technikou rodinných konstelací, ale také s různými metodami práce s tělem. Na rozdíl od Jákoba, který v průběhu jednotlivých sezení nechával klienty především v hluboké introspekci, se s nimi Fischerová snaží v příhodných chvílích navazovat dialog a nebrání ani komunikaci ve skupině. Stažení se do sebe je sice bezpodmínečně nutné pro vyplavení nevědomých obsahů, ale kontakt s druhým na stejné látce může akcelarovat dění a oboustranné vcítění do situace. „Toho lze dosáhnout pouze tehdy, když se setkáme ve stejném domě, na stejném patře, ve stejné místnosti a stejném okamžiku,“ píše Fischerová. Vysvětluje tak, proč je tolik důležité, aby se terapeut nacházel pod vlivem stejné substance jako klient. Dá se říct, že látka nebo dokonce kombinace látek pomáhá terapii, ale platí to i naopak: terapie pomáhá substancí, aby mohla ukázat, co umí. Rozhodně však nelze tvrdit, že to, co zažíváte na psychedelikách, je jejich výtvořem – substance jen odkrývají vrstvy našeho nevědomí, včetně nejrůznějších vytěsněných traumat. Fischerová ví, že v jakékoliv psychoterapii, má-li být účinná, musí zůstat místo pro konflikt, pro bolestné procítání (nejen orgiastické osvícení), pro dynamiku uvnitř skupiny, která nemusí být vždycky empatická a bezproblémová. V nejdůležitějších postojích zůstává lékařkou, nikoliv léčitelkou, a její hutná kniha v mnoha ohledech inovativně obohacuje současnou psychologii a psychiatrii. Rozhodný nesouhlas vyvolá Fischerová jen tehdy, když dovozuje, že MDMA „postrádá efekt sexuální stimulace“, což by jistě statisíce rekreačních uživatelů na základě vlastních zážitků prohlásily za naprostý nesmysl. Když se vzápětí dočteme, že silný halucinogen 2CB působí naopak afrodiziakálně, je nám hned jasné, že jedna z nejzkušenějších psychedelických průvodkyň současného světa zřejmě přece jen všechno sama na vlastní kůži nezkusila. Možná proto, že soulož v rámci skupinové terapie nepřichází v úvahu.

Proč to tak nemůže být pořád?

V úvodu knihy *Tajný náčelník* Jákob vzpomíná na svou první psychedelickou zkušenost a konstatuje, že první věta, kterou po nástupu LSD vyslovil, zněla: „Proč to takhle nemůže být pořád?“ Něco podobného se zdá být univerzálním zážitkem, zvláště když se jedná o výrazně pozitivní zkušenost. Stejně tak ale nesmíme zapomínat, že jakkoliv psychedelika bezesporu rozšiřují vědomí a mohou člověku mnohé odhalit, málokdo by chtěl zůstat na tripu věčně. Zvláště ve světě, který dokáže být tak nechutně střízlivý, až z toho občas šílí.

Myron. J. Stolaroff: Tajný náčelník. Přeložil Michal Strenk. DharmaGaia, Praha 2017, 150 stran.

Friederike Meckelová Fischerová: Terapie se substancí. Psycholytická terapie v 21. století. Přeložil Alexandr Neuman. DharmaGaia, Praha 2017, 270 stran.

Psychedelická látka nebo dokonce kombinace látek pomáhá terapii, ale platí to i naopak: terapie pomáhá substancí. Foto maps.org

S hlavou ve vesmíru

Spirituální kontext psychedelik

Psychedelika bývají stereotypně nahlížena buď jako značně rizikové rekreační drogy, anebo naopak jako látky, jež při správné medikaci pomáhají v boji s řadou psychických problémů. Stranou zůstává jejich spirituální rozměr. Ten bychom ovšem neměli přehlížet.

EVA CÉSAROVÁ

Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) až 90 procent uživatelů látek měnících vědomí není závislých. Z toho můžeme vyvodit, že se mezi námi pohybuje značné množství lidí, kteří stavy vědomí podmíněné psychoaktivními substancemi vyhledávají, ale užívání těchto látek není vyvoláno nezbytnou potřebou či abstinenčními příznaky. Zde se zaměříme na látky měnící vědomí, které označujeme jako psychedelika – zejména na LSD, psilocybin, DMT nebo meskalin – a na nejčastější kontexty jejich užívání.

Ačkoliv jsou psychedelika na seznamu látek, jež jsou klasifikované jako drogy, a tedy jim není přiznáno léčebné využití, vědecké výzkumy spolu s osobními zkušenostmi uživatelů ukazují, že mohou být pro člověka i společnost přínosné, pakliže jsou minimalizována potenciální rizika. Základem „co nejbezpečnějšího užívání“ je dodržování zásad vnitřního a vnějšího nastavení – setu a settingu. Setem se myslí takzvaný mind set – tedy stav mysli, vnitřní rozpoložení člověka. Setting pak označuje povahu prostředí – kontext, ve kterém je látka užitá.

Zábava především

Když se během letošního ročníku kulturního festivalu Merkádo při své přednášce o psychedelických látkách výzkumnice a psycholožka z Národního ústavu duševního zdraví Rita Kočárová zeptala, kolik lidí v místnosti někdy užilo psychedelickou látku, přihlásila se více než polovina účastníků. Na otázku, zda se tak stalo ve spirituálním kontextu, se rukou zvedlo jen pár. Vzhledem k tomu,

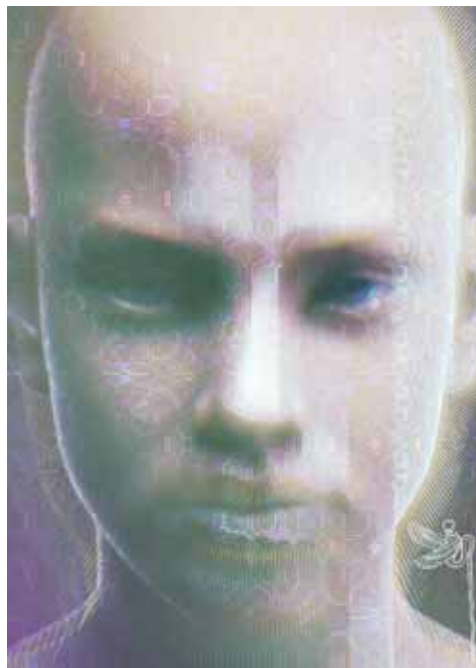
že psychedelika u nás nejsou na seznamu dostupné léčby, je jasné, že většina lidí je užívá pro zábavu, rekreačně.

Existují nejrůznější cesty, jak se uvolnit, a mnozí za tímto účelem užívají látky, které mění vědomí, ač třeba jen v malé míře. Problém je ovšem čistota dané substance, rizikové dávkování, kombinování drog, nedostatečná informovanost a s tím často související nevhodný set a setting. Mnozí rekreační uživatelé, s nimiž se nejčastěji setkáváme na hudebních akcích a festivalech, mnohdy psychedelika kombinují s alkoholem a jinými psychoaktivními látkami. Přitom si často neuvědomují nebezpečí, které s sebou takové užívání nese. A nejde jen o kombinace, množství a čistotu dané látky, ale i o aspekt, o kterém se mezi rekreačními uživateli moc nemluví – o spirituální dimenzi prožitku. Každý, kdo se rozhodne užít nějakou psychedelickou látku, by si měl být plně vědom, že vždy riskuje, ač třeba minimálně, že jeho zkušenost přeroste ve spirituální zážitek, případně se zvrtné v takzvaný bad trip, jenž může mít i psychické následky.

Pacienti a psychonauti

Obecně je veřejností nejkladněji přijímáno užití psychedelik v léčebném kontextu. Ten je ale momentálně přístupný jen těm, kdo se přihlásí do některého z probíhajících výzkumů. Podíváme-li se na současný stav léčby duševních obtíží člověka, zjistíme, že dostupné léky leckdy pouze potlačují symptomy, místo aby řešily samotnou příčinu. Díky psychedelikům se ovšem člověku nabízí možnost nahlédnout dovnitř – mnozí mluví o „zrcadlu duše“, čímž je míněno, že se (obvykle při vyšších dávkách) mohou vyplavit na povrch traumata, potlačené životní události a různé nevyřešené záležitosti. V takovém případě ale hraje zásadní roli přítomnost terapeuta, který umí s prožitkem pracovat a pomůže jej pacientovi prostřednictvím následné terapeutické péče integrovat.

Speciální skupinou lidí vyhledávajících psychedelika jsou psychonauti. Charakterizovat bychom je mohli jako průzkumníky vědomí, kteří využívají nejrůznější techniky a nástroje k poznání sebe samých – psychoaktivní látky, meditaci, smyslovou deprivaci, floatační

Digitální grafika Filip Aury

tanky a jiné. Jejich cílem je získat poznání o sobě a světě pomocí transcendence vlastního vědomí. Psychonauti se tedy od rekreačních uživatelů odlišují především důvodem užívání a také tím, že jejich zážitky bývají spirituální. Obvykle se snaží dodržovat zásady bezpečného užívání, mají načtenou literaturu a pokoušejí se aplikovat nejrůznější rituály a praktiky doporučené ostatními mimo jiné na internetových platformách, jakou je například erowid.org. Jejich pohled na spirituální zkušenost je různý. „Slovo náboženství poukazuje na naši intuici, že existuje něco mimo sféru kultury a 3D realitu, že existuje skrytá dimenze skutečnosti, kterou nenazýváme chaosem, ale plánem, záměrem, milujícím božským kosmem. Věřím, že psychedelika odhalují lepší řád než ten lidský,“ vysvětluje například svůj náhled na užívání halucinogenů jeden z nejslavnějších psychonautů, spisovatel Terrence McKenna.

Psychedelická mystika

Mnozí řadí Českou republiku k zemím s nejvyšším procentem lidí bez náboženského

vyznání, proto se tvrzení, že i zde lidé prožívají mystické zážitky, může zdát troufalé. Zážitky spojené s psychedeliky se však spirituality dotýkají a podle všeho probouzejí v lidech duchovno. Potvrzují to uživatelé psychedelik po celém světě a známé jsou i cílené výzkumy. Když v roce 1962 v rámci „velkého pátečního experimentu“ Walter Norman Pahnke, profesor na Harvardu, naordinoval skupině deseti studentů při páteční mši 30 miligramů psilocybinu, devět z deseti těchto studentů prožilo mystickou zkušenost. Výzkum Griffithse, Richardse, McCanna a Jesse z roku 2006 představil další překvapivé výsledky: 60 procent dobrovolníků, kteří se zúčastnili studie s psilocybinem (aniž by měli předchozí zkušenost s jakoukoliv psychedelickou drogou) hovořilo o „nesporném mystickém zážitku“. Ten popisovali jako prožitek jednoty s celým světem, transcendenci času a prostoru, pochopení podstaty reality a pocit úcty a hlubokých pozitivních emocí. Ve výzkumu z téhož roku se dvojice badatelů Lerner a Lyvers zaměřila na uživatele vyšších dávek psychedelik a porovnávala jejich spirituálnost s uživateli jiných psychoaktivních látek (převážně amfetaminů a konopí) a lidmi, kteří změněné stavy vědomí nevyhledávají. Uživatelé psychedelik přitom projevovali silnější víru v univerzální duši, jednotu s Bohem, přírodou, vesmírem a podobně. Oproti zbylým dvěma skupinám také kladli větší důraz na duchovno a zájem o druhé, menší význam přisuzovali finanční prosperitě.

Je jasné, že účinky psychedelických látek se mohou výrazně lišit v závislosti na kontextu a průběhu jejich užití. Ostatně tradiční kultury užívaly psychedelika výhradně jako součást spirituálních praktik. Zamysleme-li se hlouběji nad účinky psychedelik, konkrétně nad jejich schopností napomoci introspekci, nad jejich možným využitím v oblasti péče o duševní zdraví a zároveň nad jejich schopností vyvolávat mystické zážitky u relativně vysokého procenta uživatelů, vyvstává zásadní otázka, do jaké míry je naše duševní zdraví spojené právě se správně uchopenou spiritualitou.

Autorka je garantka externích vztahů České psychedelické společnosti.

14.11.2017
FILOSOFICKÉ
DEDICTVÍ
PHILOSOFICAL
HERITAGE
LET 1968-1989

Pořadatelé /
Organizers

INSTITUT
FRANCOIS

n g

Akademie
Strategie AV21

PRINCETON
UNIVERSITY

GACR

Institute of Philosophy
Filozofický ústav AV ČR

future
press

Media partner /
Media partner

A2

PRAHA

KONFERENCE / SYMPOZIUM
FRANCOUZSKÝ INSTITUT
V PRAZE 10.00-19.00

VYSTOUPÍ: JACQUES
RANCIÈRE, JAMES
KRAPPEL, PATRICE
MANIGLIER, VINCENT
JACQUES, KATARZYNA
BIELEŃSKA, NICK NESBITT,
MICHAEL HAUSER,
IVAN LANDA,
JANA BERÁNKOVÁ,
JOE GRIM FEINBERG

PARIZ

FREE ENTRY
VOLNÝ VSTUP

PARC 19.00

VELETRŽNÍ
V PRAZE
NÁRODNÍ GALERIE

FRANCOIS
INSTITUT
FRANCOIS
INSTITUT
FRANCOIS

KONFERENCE
PŘEDNÁŠKA /

OF FICTION
THE POLITICS
POLITIKA FIKCE
JACQUES RANCIÈRE
15.11.2017

První pomoc na tripu

O programu PsyCare s Danielou Koubkovou

Spolu s návratem výzkumu léčebných účinků psychedelik se v Česku nedávno objevila i neplacená, dobrovolnická pomoc lidem pod vlivem psychoaktivních látek a zvláště psychedelik. Proč tento projekt vznikl a jak probíhá, jsme se ptali jedné z jeho koordinátorek.

LUKÁŠ RYCHETSKÝ

Co vás inspirovalo k rozjezdu PsyCare – tedy harm reduction přístupu, který má podobu jakési první pomoci pro uživatele psychedelik? Inspirovaly nás především zkušenosti ze zahraničních festivalů převážně elektronické hudby, například v Maďarsku, Portugalsku či USA, kde tato služba funguje a přináší nesporné výsledky – méně hospitalizací a účastníkům větší pocit bezpečí.

Váš program je zaměřen hlavně na psytranceovou scénu. Nemá ale právě psytrance a freetekno subkultura s užíváním psychedelik dostatek zkušeností? Nebyla by vaše pomoc potřeba spíše na komerčních akcích pro desetitisíce lidí typu Summer of Love? Po pravdě, museli jsme někde začít, a jelikož lidé z našeho týmu měli zkušenosti převážně s doprovázením lidí náročnými psychedelickými stavy, které je velmi specifické a liší se od pomoci lidem intoxikovaným jinými látkami, například stimulanty, začali jsme s naším projektem v prostředí psychedelické hudby, kde se psychedelika užívají nejčastěji. A zdaleka ne každý ví, co dělá, když se třeba rozhodne poprvé užít psychedelika v prostředí festivalu či kombinovat různé látky dohromady. Jsme si nicméně vědomi toho, že našich služeb je třeba i na velkých akcích, a doufám, že se k tomu brzy dostaneme. Nejprve je ale potřeba mezi lidmi rozšířit povědomí o tom, co to PsyCare je, aby věděli, kdy nás vyhledat – to se týká i vzdělávání zdravotníků a security týmů. Následně by bylo dobré spojit síly s lidmi z organizací, jež se zaměřují na minimalizaci rizik užívání jiných látek než těch psychedelických. Když někdo potřebuje pomoc, chceme být schopni mu ji poskytnout a nedělat rozdíly podle toho, co si zrovna dal. A v neposlední řadě potřebujeme získat více zkušeností s koordinací a proškolit více dobrovolníků.

Jak vypadá běžná pomoc, kterou poskytujete?

Pomoc je velmi individuální, asi neexistuje zcela typický případ. Někdo si přijde pro informace ohledně dávkování, někdo pro hořčík na zmírnění svalových křečí po užití větší dávky MDMA. Lidé si chodí i popovídat a odpočinout, když se cítí zmatení či úzkostní. Ti, kteří prožívají hlubší stavy, u nás mohou pobýt i několik hodin, na okolí totiž mohou působit podivně: opakují jednu větu, křičí, svlékají se do naha, a přitom mohou zrovna prožívat zajímavé a do budoucna přínosné stavy, kdy nevědomé obsahy zaplavují jejich vědomí. Když takový stav prožijí v bezpečí, může jim přinést poznání do života, naopak když se ocitnou připoutaní někde v nemocnici či jsou pacifikováni ochrankou, jejich zážitky mohou být velmi traumatizující.

Musejí mít lidé zapojení do programu PsyCare psychoterapeutický výcvik a vlastní psychonautické zkušenosti? Někteří ho mají, jiní si ho dělají. Máme v týmu psychiatry i psychology a někteří z nás prošli i speciálním tréninkem psychedelického sittera. Zásadním předpokladem je otevřenost novým a mimoběžným zkušenostem. Vlastní psychonautické zkušenosti rozhodně nejsou podmínkou, i když osobní zkušenost se změněnými stavy vědomí pomůže chápat, čím si jiný člověk prochází. Myslím, že většina dobrovolníků, která má zájem se zapojit do našeho týmu, má k těmto látkám blízký vztah, a proto o tuto práci mají zájem.

Součástí podobných programů v západní Evropě bývá i možnost nechat si drogu otestovat, zda obsahuje látky, které obsahovat má. Přemýšleli

jste o něčem podobném? Dovolovala by to vůbec česká legislativa? Tato možnost u nás v minulosti byla a my bychom ji rozhodně uvítali. Legislativa se ale změnila a myslím, že v současné době je to ilegální kvůli nutné manipulaci s drogou. Změna v tomto směru by rozhodně pomohla.

Kromě tradičních tanečních psychoaktivních substancí se na českých party stále častěji objevuje ketamin. Máte zkušenosti s pomocí lidem v K-hole, kteří sami nedokážou vyhledat pomoc, protože se nemohou hýbat? Tento stav většinou netrvá dlouho a není životu nebezpečný – pokud člověk v důsledku ztráty koordinace někam nespadne. Když se k nám někdo takový dostane, můžeme mu zajistit bezpečí a pomoci mu s „návratem do těla“, důležitá je pak i integrace prožitku,

Daniela Koubková. Foto z osobního archivu

kteou v určité míře můžeme nabídnout a dále odkázat na péči odborníků, se kterými spolupracujeme a které uvádíme na webu České psychedelické společnosti. Dosti nebezpečné ovšem mohou být ale kombinace ketaminu s jinými látkami, především alkoholem, v takovém případě může být zapotřebí i zdravotnická pomoc.

Nepříjemné zkušenosti se nemusejí týkat zdaleka jen halucinogenů. Jaká jsou například rizika při užívání takzvané extáze či krystalického MDMA? Rizikem užívání větších dávek MDMA či extáze je takzvaný serotoninový syndrom, který může být až smrtelný a projevuje se přehřátím organismu, třesem, zmateností, agitací i zvracením. Lidé za námi nejčastěji přicházejí se svalovým třesem, který se projevuje především v oblasti čelistí – neovladatelným žvýkáním či cvakáním zubů. Zmírnit ho může šumivá tableta hořčíku. Rizikem je také výskyt jiných látek, které bývají do tablet přimíchány.

Existuje nějaké spolehlivé antidotum, které by člověka dokázalo urychleně vytáhnout ze špatného tripu? Určitou možností je podání antipsychotických léků, ale naším přesvědčením je, že si člověk těmito stavy má projít a následně je integrovat, jinak se může stát, že se přerušovaný nepříjemný stav začne projevovat jako trauma. Vzpomínky na něj se pak objevují ve formě takzvaných flashbacků. Léky navíc může podat jen lékař.

Jak se vyrovnáváte s tím, když máte na jednom místě několik

lidí, kteří se navzájem neznají, jsou na různých látkách a v naprosto odlišných stavech? Nepůsobí jejich vzájemná interakce problémy? Každého člověka, který potřebuje naši pomoc, se ujme jeden člen našeho týmu, takže mohou interagovat spolu. Pro delší a hlubší stavy máme připravený menší stan s matrací a dekou, kde má klient klid a je tam s ním jeho sitter. Velmi vhodná se ukázala blízkost ohniště, k němuž můžeme odvést hlučnější lidi a ty, kteří si jen přišli pro nějaké informace. Oheň navíc upoutává pozornost a je zdrojem tepla pro nás i příchozí.

Jaká bývá jejich nejčastější reakce lidí, když se proberou z tripu a zjistí, že jsou ve vaší péči? Nejprve jim vždy vysvětlíme, kde jsou a co se dělo. Zatím jsme se setkali pouze s vděčností.

Obecně reakce lidí, kteří naši pomoc již využili, jejich přátel i těch, kteří si nás pouze na festivalu všimli, jsou velmi pozitivní.

Zdá se, že se k braní psychedelik pro zábavu snažíte dodat terapeutický rozměr v podobě jakéhosi průvodcovství. Souhlasila byste s tím, že podobnou službu si navzájem mohou poskytovat i přátelé bez jakéhokoliv výcviku? Ano, a řekla bych, že se to velmi často i děje, ale lidé jezdí na party i sami, anebo jsou ve stavu, kdy si s nimi jejich přátelé už nevědí rady. My jsme tam pro všechny čtyřicet hodin denně, střídáme se po směnách a naše jurta může být příjemnějším prostředím pro zvládnutí nepříjemného stavu než například těsný stan či místo, kde je hodně lidí.

Někdo by mohl namítnout, že nepřímo napomáháte užívání ilegálních substancí. Co byste mu na to odpověděla? O tom jsme přemýšleli – hlavně co se týče zákona, aby nás nikdo nemohl nařknout z nabádání k užívání návykových látek. My ale žádné nenabízíme ani lidi k jejich užívání nevedeme. Bereme jen v potaz fakt, že lidé tyto látky užívají, a snažíme se zmírnit rizika, která to s sebou přináší. Je to podobný přístup, z jakého vychází například výměna injekčních stříkaček narkomanům. Je zde snaha o větší informovanost a snížení rizik jak pro jedince, tak pro společnost. Evropa je v tomto naštěstí dost daleko a programy drogové prevence jsou v mnoha zemích podporovány. Je načase pochopit, že válka proti drogám nikam nevede.

Daniela Koubková (nar. 1992) vystudovala bakalářský obor Psychologie a speciální pedagogika na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Je jednou z koordinátorek projektu PsyCare a členkou České psychedelické společnosti. Zajímá se o minimalizaci rizik při užívání psychedelik a o jejich možné využití v terapii duševních poruch.

Fraška kolem léčebného konopí

Nemocní musí v Česku překračovat zákon

Kresba Kristian Hammerstadt

Léčebné konopí bylo v České republice s velkou pompou legalizováno v roce 2013. Podle předkladatelů zákona jsme se brzy měli stát vzorem okolním zemím a dost možná i celému světu. Z původně jednoduché myšlenky a dobrých úmyslů se však přičiněním politiků i státních úředníků postupem času stal téměř neřešitelný problém.

LUKÁŠ HURT

Jako člen spolku Legalizace.cz se snažím bojovat za komplexní legalizaci konopí pro všechny dospělé, tedy i pro rekreační uživatele. Zároveň jsem ovšem měl možnost poznat desítky nemocných, kteří si konopí sami pěstují, zpracovávají a úspěšně využívají k léčbě řady zdravotních obtíží – ať už s vědomím svého lékaře nebo bez něj. I z toho důvodu jsem v roce 2013 vítal přijetí zákona o léčebném konopí a věřil, že se čeští pacienti už brzy nebudou muset chovat protiprávně a že bude dostatek vzdělaných lékařů, kteří budou konopí běžně předepisovat.

Odmítané, předražené a nedostupné

Bohužel se rychle ukázalo, že uvádění zákona do praxe má významného odpůrce, a sice tehdejšího ministra zdravotnictví Leoše Hegeře. To potvrzují i slova jednoho z hlavních propagátorů léčby konopím a od roku 2014 poradce premiéra v oblasti drogové problematiky MUDr. Tomáše Zábranského: „Heger a jím řízené instituce – především samo ministerstvo a Státní ústav kontroly léčiv (SÚKL) – namíchali smrtelný koktejl z nečinnosti a z podzákonných norem, které namísto toho, aby zákon o legalizaci léčby konopím

naplnily, směřovaly přímo proti jeho smyslu a proti záměru zákonodárců.“ Příkladem je zbytečně složitý systém elektronické preskripce, nesmyslně nízká maximální měsíční dávka nebo takzvaná opatření obecné povahy zakazující hradit tuto léčbu ze zdravotního pojištění. Jelikož zpočátku bylo jediné legálně dostupné konopí dováženo z Nizozemska a jeho konečná cena v lékárnách se pohybovala kolem 300 korun za gram, byla léčba od samého počátku v podstatě ekonomicky nedostupná. Nespokojení pacienti a lékaři proto na konci roku 2013 založili Pacientský spolek pro léčbu konopím (KOPAC), který začal jednat s příslušnými státními úřady a ministerstvem zdravotnictví a žádal změnu podivných podzákonných norem tak, aby bylo léčebné konopí „technicky, medicínsky i ekonomicky dostupné“.

S nástupem nové vlády a nového ministra zdravotnictví Svatopluka Němečka, jenž léčebnému konopí opakovaně vyjádřil podporu, se zdálo, že vše bude lepší. V květnu 2014 vypsali SÚKL první výběrové řízení na české dodavatele, jehož vítězem se v dubnu 2015 stala společnost Elkoplast, která měla státu dodat konopí v ceně pod 78 korun za gram (první „vářka“ se dostala do lékáren v dubnu 2016 za konečnou prodejní cenu kolem 100 korun za gram). Na podzim roku 2015 začala také platit nová „konopná vyhláška“, která rozšiřovala indikované diagnózy a specializace, zvyšovala měsíční maximální množství na 180 gramů na osobu a rušila další restriktce.

I přes podporu ministra zdravotnictví, který ovšem byl v listopadu 2016 odvolán, se objevovaly stále nové překážky ze strany SÚKL, který odmítl převzít druhou, třetí a čtvrtou várku léčebného konopí z Elkoplastu, což vedlo k tomu, že české konopí zhruba před rokem zmizelo z lékáren (a objevilo se tam holandské konopí za cenu větší než na černém trhu). SÚKL také zamítl žádost KOPAC o úhradu léčby konopím z veřejného

zdravotního pojištění a vypsali tři nové tendry na českého dodavatele, do nichž se pro nesmyslné podmínky nikdo nepřihlásil. Do čtvrtého tendru se poněkud překvapivě znovu přihlásila společnost Elkoplast, která se nakonec opět stala vítězem a české konopí by měla dodat do lékáren někdy v polovině příštího roku – ovšem za cenu pohybující se kolem 160 korun za gram, k čemuž si pacienti ještě budou muset připočítat marži lékáren. Do té doby budou nemocní nadále odkázáni na holandské konopí, které při průměrné spotřebě gram na den přijde asi na 10 tisíc korun za měsíc, přičemž třeba lidé s roztroušenou sklerózou mohou měsíčně spotřebovat až pětkrát tolik.

Výmluvy SÚKL

Za této situace se KOPAC rozhodl na 3. října 2017 svolat historicky první demonstraci pacientů, jejich podporovatelů a lékařů v České republice. „Pokud ho stát není schopen zajistit, nesmí pacientům bránit v sebepečí a zajištění konopí pro vlastní potřebu,“ prohlásila za deštivého počasí před zhruba pěti desítkami demonstrantů ředitelka spolku Hana Vágnerová. KOPAC přitom ještě nedávno samopěstování konopí pacienty, kterým ho doporučí lékař, nepodporoval, jelikož v takovém případě nelze dost dobře určit žádoucí dávky. Zoufalá situace si ale žádá zoufalé prostředky, jak na demonstraci prohlásil i MUDr. Jaroslav Mítleň, uznávaný ortopéd a bývalý senátor, jenž přes půl roku bojoval s úřady, aby mohl vydávat konopí na elektronický recept: „Je nešťastné, že stát nedokáže léčivo pacientům zpřístupnit. Strašně mě trápí, že známe lék a nemůžeme ho předepisovat.“

Pracovníci SÚKL argumentují tím, že o léčbu konopím není v Česku zájem. Jak ale podotýká KOPAC v otevřeném dopise, důvodem onoho „nezájmu“ je ve skutečnosti to, že konopná léčba není dostupná: „Buď v lékárnách konopí není vůbec, nebo je pro pacienty prohibitivně drahé – proč by ho tedy lékař pacientovi předepisoval? Vždyť by to bylo neetické – navrhovat pacientovi lék, ke kterému se v lékárně nedostane. Lékař je tak mnohdy nucen doporučit pacientovi, aby si konopí obstaral sám.“ Tvrzení SÚKL vyvracejí také čísla z nejnovějšího celonárodního reprezentativního průzkumu Národního monitorovacího střediska pro drogy a závislosti (náhodně vybraný vzorek 4500 obyvatel ve věku 15 až 64 let), v němž se ukázalo, že v České republice použilo v posledním roce konopí výhradně ze zdravotních důvodů 800 tisíc lidí. Znamená to, že skoro milion občanů naší země porušuje kvůli léčbě konopím zákon.

Podle Vágnerové i podle lékařů sdružených ve spolku KOPAC je proto nejschůdnějším řešením povolit pacientům samopěstování. Pokud se k tomuto kroku nová vláda neodhodlá, bude načas vydat se německou nebo kanadskou cestou – podávat na stát soudní žaloby jménem jednotlivých pacientů, kterým léčbu konopím doporučil lékař, ale oni si předražené konopí z lékáren nemohou dovézt. Ve zmíněných zemích soudy rozhodly, že „individuální právo na zdraví je nadřazeno mezinárodním úmluvám“, a povolily nemocným si konopí za účelem vlastní léčby pěstovat.

„Těžko se mi chápe, proč mám žít ve strachu, když nedělám nic, co by jinému škodilo,“ ptal se na demonstraci pacient trpící roztroušenou sklerózou. „Pro mě jako pro nemocného, který konopí potřebuje, je jedinou schůdnou cestou legalizace pěstování pro vlastní potřebu.“ Dalším úkolem je přimět úřady a pojišťovny, aby začaly hradit konopí z lékárny. Boj o rostlinu, která pacientům prokazatelně pomáhá, tedy zdaleka nekončí.

Autor je publicista a překladatel.

napětí

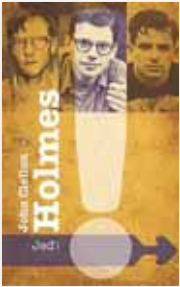
Autonomní sociální centrum Klinika je od čtvrtka 19. října v ohrožení, protože od tohoto data může Správa železniční a dopravní cesty (SŽDC) žádat policii o vyklizení budovy. Kolektiv squatterů nicméně na tiskové konferenci sdělil, že z domu odejít nehodlá. Centrum fungovalo od prosince 2014 a v průběhu let se stalo zřejmě nejvýznamnější lokací alternativní kultury v Praze. Aktivisté, kteří nepočítají s případným násilným odporem, se budovu po pravomocném rozsudku z letošního září rozhodli neopustit i proto, že nechtějí, aby se z ní stal „další z mnoha developerských projektů, které ověňují Parukářku“. SŽDC pro své proklamované účely podle nich může využít jakýkoliv ze tří set domů, které vlastní stát, a přesto jsou prázdné. Pokud má skutečně dojít k rekonstrukci budovy, rádi by, aby sociální a kulturní centrum fungovalo až do jejího zahájení.

Praktičtí lékaři i někteří lékárníci se ve středu 18. října po celé České republice zapojili do jednodenní výstražné stávky kvůli zhoršujícím se podmínkám ve zdravotnictví, jež jim ztěžují výkon praxe. Protest poukazuje především na rostoucí byrokratizaci včetně užívání e-receptů a EET. Praktičtí lékaři jsou toho názoru, že systém elektronického receptu je nedořešený a neumožňuje kontrolu souběhu a vzájemného působení předepsaných léků. Proto chtějí, aby nově zvolená Sněmovna do konce roku zastavila jejich povinné používání. Požadují také spravedlivější rozdělování peněz.

Ve Varšavě se ve čtvrtek 19. října před Palácem kultury a vědy pokusil upálit starší muž. Letáky, jež rozházel kolem sebe, ukazují na to, že svým činem chtěl protestovat proti současné polské vládě, která podle něj „omezuje občanské svobody“ a „porušuje zásady demokracie a ústavy“. Také v nich vyzýval vládnoucí stranu Právo a spravedlnost, aby jednala v rámci demokratického právního státu a přestala s útoky na nezávislé soudnictví. Muž byl krátce po drastickém činu převezen do nemocnice, ale jeho stav je vážný.

Známý ruský akcionista Pjotr Pavlenskij, jenž se proslavil především svými kontroverzními angažovanými happeningy, v pondělí 16. října zapálil přízemní okna francouzské centrální banky v Paříži. Následně byl i s partnerkou vzat do vazby. V prohlášení uvedl, že současní bankéři pouze nahradili minulé monarchy, takže je třeba obnovit revoluční Francii a tím „odstartovat světový požár revolucí“. V roce 2015 Pavlenskij zapálil vchod do sídla ruské tajné policie. V současnosti už v Rusku, kde je trestně stíhán, nežije.

—lr—

John Clellon Holmes
Jed!
Přeložil Josef Rauvolf
Argo 2016, 432 s.

Koho vždy zajímalo, kdo byly ony „nejlepší hlavy mé generace“, které vzýval Ginsberg ve svém Kvílení, má možnost se s plejádou hvězd newyorského podzemí seznámit v románu Jed!. Holmes v něm zachytil atmosféru New Yorku konce čtyřicátých let, kdy se rodila beat generation. Čtenář brzy rozezná pod smyšlenými jmény pravé identity a může zblízka sledovat Kerouakovy trable s psaním i ženami nebo Ginsbergovu proměnu v samozvaného proroka. Kniha vydaná v roce 1952 je přepisem skutečnosti, kterou Holmes zažil na vlastní kůži. Využil v ní své deníky a podrobné zápisky hovorů a vytvořil strhující román, který odráží jeho vlastní vztah k přátelům hnaným alkoholem, drogami, chtičem a touhou po svobodě. „Liberální bohémství“, jak nazývá ducha tohoto zvláštního společenství, představovalo i těžkou zkoušku pro jeho manželství, které v průběhu románu prochází vleklou krizí, díky němuž se ale autor nakonec neodhodlá plně oprostít od společenských norem a předsudků. I proto zůstává jeho dílo tak trochu napůl cesty mezi tradiční literaturou a zběsilou surovostí, která je typická pro Kerouakovy romány. Holmes si drží od svých kumpánů analyticky chladný odstup. Díky tomu má ale čtenář možnost poznat například beatnického anděla Neala Cassidyho ve střizlivém světle jako povrchního zlodějčka, který manipuluje s ostatními včetně svého horoucího obdivovatele Kerouaka. Přesto se právě jeho věčný pokřik stal názvem knihy, jež má pro milovníky všeho beatnického legendární status.

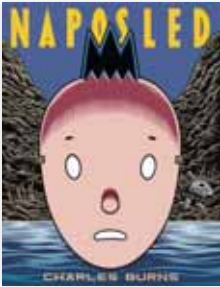
Vojtěch Ondráček

Dumitru Crudu
Lidé z Kišiněva
Přeložil Jiří Našinec
Petr Štengl 2017, 100 s.

Čtenář, který sáhne po próze z malých zapomenutých zemí, jako je Moldavsko, má tendenci čekat především zprávu o tom, jak se vlastně v takových končinách žije. Větší autorské ambice jako by tu byly nemístné. Lidé z Kišiněva v tomto ohledu dokážou zastoupit reportáž z nepokojů při parlamentních volbách v dubnu 2009 a přidat i trochu humoru a psychologie. Deset povídek je propojeno nejen opakovaně se objevujícími postavami, linkou kišiněvského trolejbusu a protestními shromážděními proti volebnímu vítězství komunistů, ale především tématem polarizace moldavské společnosti. Jde o střet mezi „proevropským“ rumunským nacionalismem a ruským imperialismem. Crudovy postavy jsou v podstatě redukovány na zástupce těchto dvou polů – ruské a rumunské noviny si nosí v podpaží, abychom náhodou nepochybovali. Ústřední milostná dvojice sice sdílí vašeň pro literaturu, nicméně Joyceovy Dubliňany čtou každý ve svém jazyce, zatímco pro výtisk v řeči svého partnera mají jen pohrdání (propojení Kišiněvanů s Dubliňany nepostrádá důvtip, ostatně i v Irsku před sto lety vřel nacionalismus). Neshody rusofila a rusofobky nakonec pokaždé zahladí živelná šukačka, ale na celospolečenské úrovni se podobné řešení hledá těžko. V každém případě se zvědavý čtenář dozví víc o národnostním tření než o ekonomické transformaci, která Moldavsko poznamenala nejspíš ještě hlouběji. Její následky ale docela dobře ztělesňuje žebrák z trolejbusu, který podle situace oslovuje cestující rumunsky či rusky: nouze si svou řeč najde.

Michal Špína

Charles Burns
Naposled
Přeložil Martin Svoboda
Trystero 2017, 176 s.

Trystero je i přes pouhé tři vydané tituly patrně naším nejambicióznějším nakladatelstvím zaměřeným na nezávislý komiks. Po loňské Dívce jménem Patience od Daniela Clowese nyní vychází další velké jméno současného komiksu – Charles Burns a jeho trilogie Last Look. V temném příběhu se prolíná život hlavního hrdiny Douga, průměrného performera a fotografa, s morózními výlety do snového světa, jehož hororovými krajinami se pohybuje hrdinovo stylizované alter ego. Způsob kresby i jednotlivé motivy z těchto delirantních příběhů odkazují na Hergého komiksy pro mládež, včetně podobnosti postavy s Tintinem. Pokud vše hodně zjednodušíme, popisuje komiks nešťastnou osudovou lásku a nemožnost vzpamatovat se z jejího konce. Jenže obě splétající se a navzájem se doplňující dějové linie na tomto zdánlivě banálním pozadí skvěle vystihují slabošství a eskapismus tváří v tvář zásadním životním událostem. Je zde popsána závislost, rezignace na život i neschopnost komunikace mezi nejbližšími lidmi. Burns je výtečný vypravěč, který dokáže navodit atmosféru plíživé hrozby nejen ve fantaskním světě, kde je hrdina šikanován bezohlednými antropomorfními ještěry a kde objekt jeho touhy snáší podivná vejce v obřím úlu. Neustále hrozící tragédie je přítomná i v těch nejšťastnějších okamžicích, kdy mrazivě přesný popis vyhořelých rodičovských vztahů a ideálů tvoří memento připomínající, jak snadno upadneme do stereotypu, proti němuž jsme se kdysi snažili bouřit.

Karel Kouba

Michaela Benešová, Renata Rusin Dybalska, Lucie Zakopalová a kol.
Fenomén: Polská literární reportáž
Karolinum 2016, 204 s.

Polská literární reportáž má v českém prostředí již téměř deset let postavení, které lze srovnat snad jen s dosud bujícím zájmem o severskou detektivku. Tento specifický žánr pro tuzemské čtenáře otevřel Mariusz Szczygiel se svým Gottlandem, jenž ovšem uchvátil ani ne tak neobvyklým žánrem a drsným pozorovacím talentem autora, jako spíše českým tématem. Od té doby patří čechofil Szczygiel v tuzemsku ke konstantám překladové literatury. Vedle něj však začínají v češtině vycházet i další současní autoři polské reportážní školy. O překreslení nezasloužené zjednodušeného obrazu tohoto žánru u nás se snaží monografie Fenomén: Polská literární reportáž, která je výstupem ze stejnojmenného sympozia, organizovaného Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy a Polským institutem v dubnu 2015. Kniha chce představit daný žánr vcelku a se všemi jeho specifiky – přináší historický exkurs a představuje i předchůdce nejsoučasnějších polských reportérů, „tři velká K“, jimiž jsou Ryszard Kapuściński, Krzysztof Kąkolewski a Hanna Krall. Závěr práce, respektive její druhou polovinu tvoří rozhovory s aktuálně píšícími reportéry – například s Lidií Ostałowskou, Pawłem Smoleńským či zmíněným Szczygielem. V úhrnu tak publikace nutně nabízí spíše popularizující všehochuť, hraničící místy s povrchností, než odborný vhled. Nelze jí však upřít prvenství a bohatou bibliografii, jež je pozvánkou k dalšímu polskému čtení.

Tereza Šnellerová

Chlapi nepláčou (Muškarcí ne plaču)
Režie Alen Drljević, Bosna a Hercegovina, 2017, 98 min.
Premiéra v ČR 5. 10. 2017

Bosenské terapeutické drama Chlapi nepláčou vzbudilo pozitivní ohlas na letošním festivalu v Karlových Varech, kde bylo zařazeno do hlavní soutěže. Přestože nakonec vyhrál cinefilní historický snímek Václava Kadrníky Křižáček, pro mnoho kritiků byl celovečerní debut Alena Drljeviće vrcholným dílem letošního ročníku. Drljević vytvořil solidní komorní konverzační drama o skupině veteránů války v Jugoslávii, kteří se setkávají v horském hotelu na společné psychoterapii. Účastníci pocházejí z různých stran konfliktu a vedle potlačených traumat v nich terapie oživuje i nevráživost vůči někdejšími nepřítelům. Režisér prý vycházel z reálného terapeutického sezení, kterého se kdysi zúčastnil. Jako nemilosrdná připomínka toho, že v bývalé Jugoslávii dodnes panuje latentní válečný stav, je jeho snímek nepochybně významným počinem. Zároveň ale působí, možná záměrně, dojmem schematického psychodramatu, kde každá z postav reprezentuje nejen jednu stranu válečného konfliktu, ale také jeden modelový způsob, jak se s válečnou zkušeností vyrovnat. Film také každému hrdinovi připraví nějakou vyhrocenou katarzní situaci, která je obecně sdělná a snadno srozumitelná i zahraničnímu publiku. Závěr s příslibem naděje na usmíření někdejších nepřátel pak jen stvrzuje Drljevićovu snahu vytvořit film-terapii, který bude respektovat rozdílnost jednotlivých kultur a zároveň ukáže univerzálnost zdrcující zkušenosti účastníka války.

Antonín Tesář

Městské zásahy
Dům umění města Brna – Dům pánů z Kunštátu, 27. 9. – 29. 10. 2017

Výstava Městské zásahy kurátorů Jakuba Kořínka a Lenky Sedláčkové přináší do Brna již podruhé zhmotnění diskuse o veřejném prostoru. Urbanisticky problematická místa jsou probírána a řešena přímo veřejností. Tato myšlenka – nečekat na oficiální zadání městem – se zrodila před deseti lety v Bratislavě a od té doby podobnou přehlídku hostilo již několik slovenských a českých měst. Předstupněm současné výstavy byly loňské „zásahy v ulicích“, při nichž se na brněnském městském prostoru, obvykle plném aut, objevily sochy či posezení pro kolemjdoucí. Tento spontánní charakter autoři vtiskli i samotné výstavě. Nejedná se o přehlídku dokonalých vizualizací, jež se nakonec často rozcházejí s finální realizací a mají tendenci místa pouze estetizovat. U rehabilitací veřejných prostor by mělo jít především o sociální aktivaci, a ta zde díky architektům výstavy Jakubu Kopcovi a Filipu Kusákovi opravdu má své místo. Výstavní sály se proměnily v mapu města – návštěvník se může procházet ulicemi naznačenými linkami na podlaze a stěnách. Míjí přitom modely a 4D vizualizace konceptů či rámcových idejí bez jakéhokoliv textu (ten najde pouze v doprovodné brožuře). Výstava upozorňuje na problémové lokality a nabízí návrhy jejich řešení. Cílem projektu je ovšem dospět až k realizaci návrhů – autoři výstavy plánují společně s představiteli města některé vybrat a zasadit se o jejich přenesení do ulic Brna.

Daniela Křižanová

Václav Havel
Audiencia
Divadlo Jonáša Záborského, Prešov, psáno z představení 27. 9. 2017

Kontext je důležitá vec. Václav Havel raz povedal, že slovo je ambivalentný jav, ktorý mení svoj konkrétny význam v závislosti od toho, do akého kontextu je zasadený. V prípade jeho hier, primárne postavených na slove, to platí dvojnásobne. Keď sa bližšie pozrieme na súčasný repertoár prešovského Divadla Jonáša Záborského, kontext budeme hľadať len veľmi ťažko a zaradenie Audiencie pôsobí pomerne bizarne. Hoci divadlo uvádza, že tematicky hra spadá do cyklu Dvaja (teda hry s dvomi postavami), nemožno sa ubrániť dojmu, že počet hercov je vlastne jediný dôvod výberu Havlovho textu. Ako dopadlo jeho inscenovanie? Nuž, presne tak, ako by človek, čo má aspoň elementárne povedomie o Havlových textoch, čakał. Stôl, dve stoličky, hodinka konverzácie, prikrývajúci Vaněk a ukecaný Sládek, reprezentujúci konformnú väčšinu vtedajšieho plebsu. Všetko presne tak, ako má byť – aj sme sa pousmiali, starší pospomínali na dobové realie, ako špeciálny bulletin bola k lístku fľaška piva, zatlieskali sme a potom hajde domov. Čo aspoň jeden bonmot s presahom do prítomnosti? Alebo to celé prekopať a nerobiť štyridsať rokov starú hru štyridsať rokov starým spôsobom? Audiencia v Prešove je podivným počinom s jalovým predvedením, mimo kontextu súčasnej politickej situácie aj prešovskej scény. Jedno ale treba uznať – ak chcel tvorivý tím navodiť v divákoch absurdný pocit, naozaj sa to podarilo.

Tomáš Fedorko

Eine Stunde Merzbauten
nESMysl
CD, vlastním nákladem 2017

Eine Stunde Merzbauten alias ESM v čele s ústřední personou domácí noiseové scény Radkem Kopelem, známým především díky projektu Napalmed, po roce přicházejí s dalším, podle jejich svérázného pořadí již šestým (vyšla pouze čtyři) albem nESMysl. Tvorba skupiny je skutečně okrajová a při kadenci vydávání jejich nahrávek se nabízí otázka, zda její produkci stíhají sledovat aspoň fanoušci žánru. Každé dílo se navíc rozprostírá na extrémně dlouhé stopáži. Třebaže se ESM daří přijít pokaždé s lehce pozměněným stylem ušní masáže, digitálně čistým a poměrně sterilním zvukem se už opakují, a stejně tak formátem lisovaného CD s ručně vyráběným obalem, pojetím názvů stop a doprovodnými hláskami. Skoro se zdá, že cílem audioteroru ESM jsou především recenzenti, protože ti by si měli desku pustit celou (i když třeba ve Sparku to už možná vzdali). Důkazem budiž první track HlaSlova, složený pouze ze slov pocházejících z recenzí, jež jsou naskládána přes sebe. Tato šibalokopelovina je bohužel jediným originálním nápadem na celém albu. Především skladba Žlivě/mrdvě v štúdiu Pon Terex zcela zapadá do mnohokrát vyzkoušeného projevu ESM: harsh elektronika je zde kombinována s akustickými hluky a postupně houstne do zvukově barevné dadahmoty, která se nabaluje jako sněhová koule. Z diskografie ESM považuji nESMysl za nejhůře poslouchatelný a nejčastěji se dostavují i pocity nudy a křečovitosti. Má-li si hlukový nadšenec zachovat smysl pro nESMysl, chtělo by to změnu.

Jiří Almer

HOVORY Z REZIDENCE
SCHLECHTFREUND

© MONSTRABARET FREDA BRUNOLDA 2017

Studenti, pozor!

Zahajte nový školní rok s kvalitními informacemi z kultury, politiky a společenského dění.

V říjnu pořídíte roční studentské předplatné za pouhých 650 Kč.

Objednávejte na distribuce@advojka.cz

eskalátor

Paul Robinson, profesor mezinárodních vztahů na univerzitě v Ottawě, nedávno na svém blogu irussianality.wordpress.com upozornil na zajímavý projev toho, jak západní – i česká – média přispívají k vytváření a udržování stereotypních představ o současném Rusku. Snad na všech zpravodajských serverech i v novinách se objevilo zářijové odhalení sochy Michaila Kalašnikova, konstruktéra legendární útočné pušky. Naproti tomu se v podstatě žádné pozornosti nedostalo otevření památníku věnovaného dvaceti tisícům lidí popravených na stělnici v Butovu u Moskvy, které za účasti vysokých církevních hodnostářů proběhlo 27. září. Památník obětem Stalinova Velkého teroru let 1937 a 1938 tu stojí už od roku 2007, letos byl ale rozšířen a doplněn mimo jiné o dvě kamenné desky se jmény všech obětí. Podobně si na Západě skoro nikdo nepovšiml existence obřího bronzového sousoší Stěna zármutku, pomníku obětí sovětských represí, jenž od roku 2015 vyrůstá za finanční podpory moskevského magistrátu v centru Moskvy. Zřejmě to nezapadá do představy Ruska, které by na Stalinovy zločiny nejraději zapomnělo a krvavého diktátora uctívá jako „největšího Rusa“. Nejde o to, že by podobné tendence neexistovaly. Problém je spíš v tom, že o tyto nuance ochuzený obraz

dnešního Ruska je ve výsledku nutně černobílý a zkreslující.

M. Tomek

Jaroslav Faltýnek – je to skoro k nevíře – se v politice pohybuje již od roku 1990. Byl členem Zemědělské strany, následně prošel komunální politikou pod hlavičkou ČSSD a v roce 2012 navlékl dres ANO. Přestože je od roku 2015 prvním místopředsedou strany a dokonce i šéfem poslaneckého klubu, nebyť kauzy Čapí hnízdo, ani bych si asi nevšiml, o jak významný politický talent se jedná. Faltýnek má sice pověst zlého muže, který za svého stranického šéfa řeší nepříjemné problémy, ale jak u toho vystupuje, dosud příliš známo nebylo. Proto bylo fascinující sledovat, jakým způsobem se choval při rozhovoru s Martinem Veselovským v DVTV. Přechody mezi maskou bodrého strážce z dědiny, který se nebojí umazat hnojem, k žoviálnímu panátovi švejkovského ražení plynule prolínal výraz vyšetřovatele, před nímž byste zradili i vlastní mámu. Navíc se vše obešlo zcela bez sdělení, protože Faltýnek je zdatným slalomářem ve významech. Stalo se módou tvrdit, že mladí se navracejí k tendencím minulého režimu. Že přebírají jeho rétoriku i postupy. Jenže Faltýnek dal jasně najevo, že na staré pardály mladí cucáci rozhodně nemají. A Veselovský byl jen bezmocným sekundantem v představení toho největšího politického retra, jakého jsem byl v poslední době svědkem.

T. Čada

S blížícím se termínem podání kandidatury na prezidenta, který připadá na úterý 7. listopadu, se množí i adepti na nejvyšší ústavní funkci. V posledních dnech oznámili dosažení nutného počtu poslaneckých podpisů také kandidáti za Realisty a zmrtyvýchvalou Občanskou demokratickou alianci. Obě partaje mají sice tuze málo voličů, ovšem vedou je a financují miliardáři Marek Dospiva a Pavel Sehnal, jejichž lobbisté se zřejmě umějí ve sněmovních kuloárech dobře pohybovat. Další miliardáři zvolili o něco méně nápadnou taktiku a pomalu se šikují za uchazeči s větší pravděpodobností volebního úspěchu – především za Jiřím Drahošem a částečně i za Milošem Zemanem. Zdá se, že silní hráči českého byznysu si řekli, že je potřeba vzít demokracii pevně do svých rukou. Zřejmě se obávají svých třídních kolegů z hnutí ANO, a proto si chtějí vybudovat vlastní pozice proti Babišově koncentraci moci. Mluví přitom samozřejmě o demokracii a svobodě – především pak té ekonomické. V konečném důsledku ale i tento spasilský komplex tuzemských boháčů přispívá k oligarchizaci zdejší veřejné moci.

J. Horňáček

Život v jihovýchodní Asii vás může naučit leccos o intersekcionalitě genderové, třídní a etnické nerovnosti. Například regionální status Hongkongu jako finančního centra a bohaté bývalé kolonie se promítá i do vzorců sociálního vyloučení v této hustě osídlené

metropoli. Místní dobře zabezpečené rodiny si na výpomoc v domácnosti běžně najímají jako služby filipínské ženy (často muslimky), které tak za nutný peníz, stravu a ubytování pracují v jednom z nejdražších měst v regionu s alarmujícím nedostatkem veřejného prostoru a ekonomické mobility. Díky těmto okolnostem zde člověk může každou neděli narazit na naprosto nevídaný jev – podchody, nadchody, ale i ulice velkoměsta jsou zalidněné tisíci ženami, které na zemi debatují nad společně uvařeným obědem. Neděle je totiž jediný den v týdnu, kdy mají domácí služebnice volno: zatímco jejich zaměstnavatelé berou své děti na výlety do místního Disneylandu, Filipínky – daleko od svých rodin – musí trávit svůj volný čas téměř jako bezdomovkyně. Služebnice totiž často bydlí u rodiny, která je zaměstnává, a nedostatek prostoru je proto nutí sdílet jednu místnost, v níž se dá prakticky jen přespávat, se svými „kolegyněmi“ či dokonce s dětmi domácí rodiny. U vstupní haly sídla banky HSBC v centrálním distriktu se pak sváteční sociální život filipínských služebnic stává metaforou nerovnosti světa – zatímco ony posedávají na kartonech, které jim ochranka budovy blahosklonně dovolila roztáhnout ve stínu čtyřiačtyřicetipatrové budovy, v nejvyšších podlažích mrakodrapu představitelé jedné z nejmocnějších bank světa rozhodují o tocích financí, jež by všem ženám v přízemí i jejich rodinám na Filipínách stačily do konce života.

L. Likavčan